

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění

Učitelství pro základní školy

**Řád německých rytířů a jeho působení na Bruntálsku s přihlédnutím
na jeho současné působení a architektonické dědictví**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Miloslav Pojsl

Olomouc 2007

Kateřina Bujnochová

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....
Podpis autora práce

Poděkování

Zde bych chtěla poděkovat vedoucímu práce za jeho cenné rady a připomínky, které mi během práce poskytoval. Velký dík patří knězi Romanu Dlouhému, bez kterého by tato diplomová práce neexistovala. Děkuji mu za podněty a inspiraci k napsání této práce, také za zprostředkování kontaktů na níže zmíněné i nezmněné osoby. Dále chci poděkovat panu PhDr. Tomáši Niesnerovi ze zámku v Bruntále, který mi věnoval svůj čas a poskytl mi několik užitečných informací a literatury. Poděkování patří také panu Robertu Rácovi, který mi pomohl v otázkách současnosti Řádu a mejetkoprávních nároků. Veškeré úsilí by nebylo možné bez pomoci mého manžela a mé maminky, kteří mi umožnili studovat a napsat tuto práci na CMTF UP v Olomouci.

OBSAH

ÚVOD.....	6
ŘÁD NĚMECKÝCH RYTÍŘŮ VE SVATÉ ZEMI.....	7
ŘÁD NĚMECKÝCH RYTÍŘŮ V ČECHÁCH, NA MORAVĚ A VE SLEZSKU.....	10
Praha.....	10
Opava.....	14
Bruntál (Freudenthal).....	15
Historie města Bruntálu ve stručnosti.....	15
Zámek – sídlo velmistra od roku 1809.....	15
Působení řádu na Bruntálsku.....	18
SOUČASNOST NĚMECKÉHO ŘÁDU U NÁS OD ROKU 1988.....	29
Současné aktivity řádu.....	30
Církevní gymnasium Německého řádu (Olomouc).....	30
Církevní konzervatoř Německého řádu (Opava).....	31
Pečovatelská služba Německého řádu (Bruntál).....	32
Expozice Německého řádu (Sovinec).....	33
Majetkoprávní nároky v českých zemích.....	33
Krátké seznámení s hrady a panstvími Sovincem a Bouzovem.....	35
Spory o řádové majetky a útoky na řád.....	38
Současná řádová struktura.....	40
Řádová správa.....	41
ARCHITEKTONICKÉ DĚDICTVÍ.....	43
Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie.....	43
Kostel Panny Marie Pomocné na Uhlířském vrchu.....	46
Současnost.....	48
Křížová cesta.....	49
Svatý Liberatus.....	50
Bývalá kolej piaristů s kostelem Panny Marie Těšitelky.....	51
Kaple sv. Michala a hřbitov.....	55
Německý chlapecký seminář (Petrium).....	56

Bývalý mateřinec milosrdných sester Panny Marie Jeruzalémské s kaplí Povýšení sv. Kříže	57
ARCHITEKTONICKÉ SLOHY	
VYSKYTUJÍCÍ SE V DIPLOMOVÉ PRÁCI.....	59
Gotika.....	59
Renesance.....	60
Baroko.....	61
VÝZNAMNÍ UMĚLCI BRUNTÁLSKA	
ZMÍNĚNI V DIPLOMOVÉ PRÁCI.....	63
Jan Kryštof Handke.....	63
Franz a Rudolf Templer.....	64
Jiří Bedřich Gans.....	64
ZÁVĚR.....	65
LITERATURA.....	66
PŘÍLOHY.....	68

ÚVOD

Vybrala jsem si toto téma, abych se pokusila osvětlit některé části historie Řádu bratří Německého domu blahoslavené Panny Marie v Jeruzalémě, známého u nás pod jménem Řád německých rytířů, a jejich působení převážně v Bruntále a okolí. Působení Řádu bylo v historii rozmanité, ovlivněné tehdejší situací a dobou. V posledních desetiletích se již Řád nevěnuje své rytířské složce, jak tomu bylo za křižáckých výprav, ale navrácí se ke svému původnímu heslu „Léčit a pomáhat“. Do práce jsem zahrнула také téma majetkoprávního vyrovnání, které je dnes velice aktuální a diskutabilní. Zároveň bych chtěla ve své práci poukázat na nedorozumění a útoky na Řád, jichž jsme svědci v médiích. K působení Řádu v naší oblasti neodmyslitelně patří také stavitelská činnost, které se Řád věnoval, a proto jsem si dovolila stručné seznámení se sakrálními a jinými objekty, zbudovanými z popudu Řádu v Bruntále. Upozorňuji také na současné aktivity Řádu ve zdravotnictví i školství, kdy nabízí pomocnou ruku všem, kdo to potřebují.

Řád německých rytířů, který je jedním z nejstarších a dosud fungujících řádů v křesťanské historii vyvolává v řadě občanů naší země negativní postoj. Tento negativní postoj může být způsoben nedostatkem informací a zkresleným pohledem na historii Řádu a jeho poslání v dějinách, což může pramenit z ateistické výchovy komunistického režimu v letech 1948 - 1988. Důvodů bude ovšem nepřeberné množství a my se o nich můžeme jen dohadovat. Jsou však i lidé, kteří se na Řád dívají pozitivně.

ŘÁD NĚMECKÝCH RYTÍŘŮ VE SVATÉ ZEMI

Vznik Řádu bývá nejčastěji spojován s obléháním přístavního města Akkon, čemuž odpovídá rok 1190. Jeho prvopočátky však můžeme hledat o desítky let dříve v samotném Jeruzalémě. Poměrně podrobná svědectví o fungujícím německém špitálním domě nám podávají spisy Jakoba de Vitry¹ a nepřímo Johanna von Ypern.² Na jejich základě můžeme prvotní společenství umístit do rozmezí let 1118 – 1127. V obou případech se jedná o nepřímé svědectví neboť ani jeden z autorů v této době nežil. „De Vitry přisuzuje zde žijícím bratřím templářskou řeholi a kromě péče o nemocné a chudé také boj proti nepřítelům víry a obranu Svaté země. Oděvem je jim bílý plášť znamenáný černým křížem. Von Ypern datuje počátek užívání tohoto znaku rokem 1127“³ Avšak prvním spolehlivějším dokladem o existenci tohoto špitálu by mohla být listina papeže Celestina II. z roku 1143. Další zprávu o tomto špitálu podává poutník Johann von Wüzburg v roce 1165, kdy se navíc zmiňuje o novém kostele P. Marie, vzniklém nejspíš rozšířením kaple. Další zmínku nalézáme v podobě záznamu o úmrtí hraběnky Sofie Holandské, která zde byla pohřbena v roce 1176. „Existence rytířské složky, přijímající po vzoru templářů závazek boje proti nevěřícím, není v tomto období spolehlivě potvrzena, nelze ji však ani jednoznačně popřít, neboť neznáme zdroje z nichž Jakob de Vitry čerpal podklady pro svoji Historii Hierosolimitanu.“⁴ Kniha Davida Nicolla se zmiňuje o existenci německého špitálu v Jeruzalémě z první poloviny 12. století. „Mezi ním a německým špitálem založeným v průběhu třetí křížové výpravy však neexistovala žádná souvislost.“⁵

V roce 1187 je Jeruzalém obsazen sultánem Saladinem a tím také končí prvopočátky řádu. Po třetí křížové výpravě, kdy byl v roce 1190 dobyt Akkon, bratři založili špitál s kostelíkem zasvěcený P. Marii. 1198 byl nový špitál uznán papežem jako nezávislý rytířský řád nesoucí jméno *Fratres Domus hospitalis sanctae Mariae Teutonicorum* (Bratři špitálu Panny Marie německé). Ačkoli řád nebyl tak vlivný a bohatý jako řád templářů nebo národnostně pestřejší jako řád johanitů, získali němečtí

1 Narozen 1180, 1216 – 1228 biskup akkonský, 1228 kardinál, zemřel v Římě 1254. (ADAM, Petr. *Němečtí rytíři*, s. 9)

2 Opat belgického kláštera sv. Bertina, zemřel roku 1383. (ADAM, Petr. *Němečtí rytíři*, s. 9)

3 ADAM, Petr. *Němečtí rytíři*, s. 9.

4 Tamtéž, s. 10.

5 NICOLLE, David. *Řád německých rytířů: 1190-1561*, s. 3.

rytíři jisté území v křižáckém státu na Předním východě. Nejdůležitějším místem pro řád byla pevnost Montfort (Starkenberk) v severní Palestině, která se stala jeho hlavním sídlem.⁶ Počátečním cílem bylo pečovat o poutníky a nemocné putující do Svaté země. V polovině roku 1191 se přihlásili o slovo bratři johanité, kteří uplatňovali svá papežská privilegia, na základě kterých jim měl být podřízen každý špitál ve městě. „Právní statut byl vyřešen 21. prosince 1196 bullou Celestina III., kterou papež uděluje komunitě řádová privilegia.“⁷ Nový představený Heinrich Walpot je titulován jako preceptor.

V roce 1195 římskoněmecký císař Heinrich IV. chystal novou křižáckou výpravu, ta byla však papežem zakázána. Přesto se shromáždění křižáci vydali na Východ sami roku 1197. V jejich řadách bylo nezvykle mnoho vysoké říšské šlechty a duchovenstva, ti se již v Evropě dohodli na přetvoření špitálního řádu P. Marie na rytířský řád. Mohl to být nejspíš důvod jejich vysoké účasti. Tento akt přeměny spočíval v předání templářských pravidel mistrem tohoto řádu dosavadnímu preceptoru Heinrichu Walpotovi. „Ten se tak stal i prvním mistrem staronového společenství, sestávajícího z rytířů, spravujících se templářskou řeholí spolu s kněžími, a sloužících, kterým zůstávala pravidla johanitská.“⁸ Po úmrtí Heinricha IV. se všichni významní říšští pánové vrátili zpět do vlasti a řád byl ponechán napospas svému osudu. Papež Inocenc III. potvrdil rytířský statut řádu schválením nových pravidel. Od roku 1191 je oficiálně užíván znak černého kříže (podle tradice však nošený mnohem dříve).

Boje ve Svaté zemi pokračují a proslulost Řádu německých rytířů narůstá. Roku 1209 byl zvolen čtvrtým mistrem, později také velmistrem řádu Hermann von Salza, v jehož čele stál třicet let a pod jehož vedením bylo učiněno několik velice důležitých kroků. Brzy však pochopil, že panství na Východě jsou velice vratká a málo perspektivní. Proto v letech 1209 – 1210 se Němečtí rytíři usazují v Řecku a na Kypru, v Tyru a Harunii a roku 1212 jim patří pevnost Amuda. Zároveň se posilují záložní državy v Evropě, financující aktivitu ve Svaté zemi. Papež Inocenc III. roku 1213 vydává bulu *Quia maior*, jíž vyhláší nová tažení na pomoc svatým místům. Podstatnou část nákladů nesla církev, což zaručovalo papeži hlavní slovo v otázkách vedení a mělo to zamezit v zjištění některých zúčastněných pánů. Po smrti papeže

6 NICOLLE, David. *Řád německých rytířů: 1190-1561*, s. 6.

7 ADAM, Petr. *Němečtí rytíři*, s. 14.

8 Tamtéž, s. 15.

(1216), někteří opouštějí bitevní pole a k zůstavšimu oddílu se přidávají němečtí křižáci z Frýska a Porýní. Mezi křižáky a sultánem Al-Kámilem byl uzavřen osmiletý mír. Během tohoto míru začali křižáci stavět zmiňovanou pevnost Montfort – oficiální rezidenci Řádu německých rytířů, která sem byla přenesena z Akkonu a zůstala zde až do roku 1271. 9. ledna 1221 je Řád německých rytířů zrovnoprávněn s templáři a johanity přiznáním privilegií do té doby příslušných jen zmíněným dvěma řádům.

Mezitím si v Evropě císař upevnil své postavení ve své říši. Záhy však musel čelit otevřenému nepřátelství papeže Honorio III (1216 – 1227). Urovnavatelem sporů byl velmistr řádu Hermann von Salza. Je pravděpodobné, že na jeho radu se císař zavázal, pod hrozbou vlastní exkomunikace, vydat během roku 1221 na výpravu do Svaté země. Svou účast podmínil tím, že převezme velení, tím vyvstal před von Salzou nový úkol – přesvědčit papeže, aby se nedržel Inocencovy linie, prosazující papežskou svrchovanost.⁹ Nakonec došlo k dohodě a roku 1227 odplula celá výprava pod Friedrichovým vedením do Palestiny. Pak císaře zastihla neurčitá nemoc a odjel na léčení do Itálie. Honorioův nástupce papež Řehoř IX. jej nechal exkomunikovat, což vedlo k náhlému uzdravení císaře a jeho pokračování ve výpravě. „Tím ale došlo k velmi paradoxní situaci. Papežem vyhlášenou kruciátu vedl exkomunikovaný císař. A nepočínal si přitom nejhůře.“¹⁰ Jeho snad jediným spojencem byl von Salza. Díky svým diplomatickým schopnostem a silné armádě uzavřel Friedrich se sultánem smlouvu, zajišťující křesťanům Jeruzalém (1229). Zde se v chrámu sám korunoval za přítomnosti Hermanna von Salzy, avšak svého království si dlouho neužil a musel se vrátit. Jeruzalémské království spravoval až do své smrti pouze na dálku. Roku 1244 utrpěl řád porážku v bitvě u La Forbie blízko Gazy, Jeruzalém byl opět ztracen a v roce 1271 padl do rukou mamlúckých vládců Montfort. Došlo k přenesení hlavního sídla zpět do Akkonu, který padl v roce 1291. „Po pádu Akkonu byl velmistrem (hochmeister - „nejvyšší mistr“) zvolen Konrád von Feuchtwangen a hlavní sídlo Německých rytířů se přesunulo do Benátek.“¹¹ Řád se snažil o dominantní postavení na Kypru, ale o něj již usiloval mnohem mocnější řád templářů. Po tomto neúspěchu Řád německých rytířů zapojil veškeré své úsilí do Pruska, které získali v roce 1226. Neznamená to, že by Řád zcela zmizel z Palestiny, ale boje na tomto území se pro ně staly druhořadou záležitostí.

9 ADAM, Petr. *Němečtí rytíři*, s. 18.

10 Tamtéž, s. 19.

11 NICOLLE, David. *Řád německých rytířů: 1190-1561* s. 4.

ŘÁD NĚMECKÝCH RYTÍŘŮ V ČECHÁCH, NA MORAVĚ A VE SLEZSKU

Každý duchovně-rytířský řád věnoval pozornost územím mimo své hlavní působení nevyjímaje řád německých rytířů. V případě křižáckých řádů se jednalo o území středozápadní a jižní Evropy.

Většinou tyto řády pronikaly na určitá území tak, že se činnost členů řádu zamlouvala jednotlivým křižáckým šlechticům natolik, že přivedli bratry do své vlasti. K tomu bylo zapotřebí souhlasu panovníka, v některých případech i církevních vrchností. Jelikož zde nemohli vyvíjet velkou vojenskou činnost, věnovali se spíše druhé části svého poslání, tj. špitálnictví. Původně malé komendy, které vznikly nadací jednoho donátora se postupně rozvíjely z vlastních prostředků. Jejich oblíbenost jim zaručila příjem darů a odkazů od nejrůznějších dobrodinců, a tedy i nákup nových majetků. Z malých komend, pak vznikaly bailivy s jejich představeným – zemským komturem.

My se blíže podíváme na bailivu česko-moravsko-slezskou, která je takřka prototypem evropské provincie s výsadním postavením komorní državy. Stručně nastíníme vznik pražské a opavské komendy, které jsou prvními u nás, pak se zaměříme na bruntálské panství, které řád získal až v době pobělohorské.

Praha

„Vzhledem k tomu, že různí dějepisci datují příchod řádu na území Čech a Moravy s podstatnými odlišnostmi a odvolávají se přitom vesměs na prameny, je obtížné s jistotou rozhodnout, který z majetků v dané lokalitě je nejstarší.“¹² Můžeme těžko prokázat, že Praha byla prvním sídelním místem Řádu německých rytířů, ale je pravděpodobné, že v počátcích byla místem nejdůležitějším. Listina papeže Innocence III. z 15. dubna 1204 povoluje řádu usadit se v Praze. Libor Jan se zmiňuje o moravském markraběti Vladislavovi Jindřichovi, který byl označen jako zakladatel řádu.¹³ Pražská komenda vzniká ve stejném období jako opavská. Prvním působištěm

---

12 ADAM, Petr. *Řád německých rytířů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 79.

13 JAN, Libor – SKŘIVÁNEK, František. *Němečtí rytíři v českých zemích*, s. 11.

řeholníků je farní osada sv. Petra Na Poříčí v pražském podhradí, zároveň se stává centrem duchovní správy, to až do roku 1237.¹⁴ Roku 1207 papež potvrzuje další majetky v okolí Prahy a Mělníka.

K výraznému upevnění pozice řádu v českých zemích došlo prostřednictvím imunitního privilegia vydaného 26. srpna 1222 Přemyslem Otakarem I. v Olomouci krátce po smrti jeho staršího bratra markraběte Vladislava Jindřicha. Toto privilegium bylo určeno přímo velmistru Hermannovi von Salza (velmistrem 1209 - 1239) a bratřím, tzn. nejvyšší řádové autoritě. „V této listině panovník potvrdil držbu všech řádových statků v zemi, osvobodil bratry a jejich lidi od placení mýta a zbavil je starých robotních povinností.“¹⁵ Privilegium obsahuje také soudní imunity. Poslední ustanovení má velkou hodnotu, neboť tato privilegia se vztahují i na v budoucnu získané statky. Svědci tohoto privilegia byl olomoucký biskup Robert, hradištský a velehradský opat, dvorští a zemští úředníci i moravští šlechtici.

Roku 1233 byly českomoravské državy povýšeny na samostatnou bailivu v čele se zemským komturem. Do té doby byla českomoravská država podřízena pruskému zemskému mistru Balkovi. Libor Jan uvádí, že „správou statků na teritoriu obou zemí byl pověřen zemský komtur, pravomoc nad nimi však uplatňoval i Hermann Balk...“¹⁶ Královna Konstancie údajně zakoupila komendu za 2100 hřiven, aby vše věnovala plánovanému konventu cisterciacek k čemuž nikdy nedošlo. Část vyplatila sama a část převedla na tepelské premonstráty, kteří postoupili německým rytířům vsi Býčkovice, Nezly, Újezdec, dvůr v Litoměřicích a další statky. U sv. Petra německý řád setrval až do roku 1237. Po odchodu od sv. Petra se řád usadil více na východě, kde založil novou komendu s kostelem zasvěceným sv. Benediktu.¹⁷ V roce 1235 bylo podhradí obehnáno zdí na příkaz krále Václava I., tak vzniklo Větší či Staré Město. Doba budování svatobenediktinské komendy byla počátkem zlaté éry řádu u nás.

V roce 1236 potvrdil Václav I. řádu prostřednictvím tzv. quasikonfirmace

14 Komendu se špitálem řád daroval malému bratrstvu. Od roku 1244 je jejich působení doloženo u sv.

Petra. Tento malý spolek se později rozrostl a je známý jako Řád křižovníků s červenou hvězdou (ADAM, Petr. *Řád německých rytířů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 80.)

15 BUBEN, Milan M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 87.

16 JAN, Libor - SKŘIVÁNEK František. *Němečtí rytíři v českých zemích*, s. 16.

17 Prvním komturem a zároveň převorem byl Dietrich (1234-1236). To, že byl označován jako převor, tedy hlavou kněžského konventu, značí, že zůstal komendou duchovní nikoli rytířskou. (ADAM, Petr. *Řád německých rytířů a Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 81.)

všechny statky a imunity udělené roku 1222 Přemyslem Otakarem I.. Roku 1237 uzavřel král Václav I. etapu majetkových zisků řádu německých rytířů generálním potvrzením všech statků, jež měli v držení.

K velkým podporovatelům Řádu německých rytířů patřil král Přemysl Otakar II., který vykonal ve prospěch řádu výpravu do Prus, patřící k těm úspěšnějším. Na jeho počest byl vystavěn hrad, který naplánoval on sám, ale s výstavbou se započalo až po odjezdu křížáckého vojska; s názvem Königsberg neboli Královec. Jeho druhé tažení do Pruska bylo zasaženo nepřízní počasí i papežského stolce. V roce 1261 osvobodil řád od pravomoci královských soudců i úředníků, Miletínu a Chomutovu udělil hrdelní právo spojené s postavením šibenice. Václav II. potvrdil řádu veškerý majetek a přidal některé výsady. Tento panovník si dokonce vyvolil řádového bratra za zpovědníka, stejně tak to udělal později i Karel IV. Vztahy německého řádu s Přemyslovci nezaznamenaly po téměř jedno století žádnou podstatnější trhlinu.

Protektorsky se k německým rytířům chovali také oba Lucemburkové – Jan a Karel. Jan často vystupoval jako prostředník mezi řádem a polskými vladaři.

Vztahy mezi řádem a panovníkem Karlem IV. byly poměrně chladné. Řád se v době Karla IV. nacházel na vrcholu moci, nemůžeme tedy předpokládat, že by se dal bez problému zakomponovat do Karlových představ o úloze Svaté říše římské v kontextu Evropy. Nejspíš díky osobnímu vztahu Karla ke komturovi Rudolfovi von Homburgovi řád nepocítil citelné újmy. Po smrti císaře a krále Karla IV. nastoupil na trůn jeho syn Václav IV.¹⁸

Z významných událostí komendy 13. a 14. století bychom mohli zmínit smrt velmistra řádu Konráda von Feuchtwangena na jeho vizitační cestě (pohřben byl v Dobrovicích) a událost uvěznění probošta vyšehradské kapituly Jana za to, že kul pikle proti králi. Jelikož mu hrozila smrt, umožnili mu řeholníci útěk do Bavorska.¹⁹ V tomto období získával řád další a další vesnice a města. Z května 1338 pochází patrně první reprezentativní výčet řádových představených v Čechách. Stejně jako jiné řády, i němečtí rytíři podporovali kolonizaci svých statků, které většinou ležely v řídce osídlených oblastech.

Václav IV. řádu nebyl příliš nakloněn, vadila mu jejich suverenita, opírající se o vlastní svrchovaný stát a silné pozice v Německu. Králi také nejspíš vadila jejich

18 ADAM, Petr. *Řád německých rytířů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 81-83.

19 ADAM, Petr. *Němečtí rytíři*, s. 66.

vlastní politika, vyznačující se neohledupností na nikoho a na nic a která také nebrala ohled na zemské rozdělení. „Ke všemu k významným protektorům Německého domu u nás patřila většina králových protivníků, jako např. Vévoda opavský, arcibiskup pražský Jan z Jenštejna, uváděný dokonce jako konservátor Řádu. Václav se prý nejednou dal slyšet, že Německý řád byl určen k boji proti pohanům a proto se má vystěhovati do krajin, kde se tito nalézají.“²⁰ Na druhou stranu nechal král sestavit branou hotovost na pomoc řádu roku 1410. Roku 1389 jmenoval jednoho řádového zemského mistra do sboru čtyř vyslanců jednajících se zástupci švábských měst. Po prohrané bitvě u Tannenbergu (Grunwaldu) roku 1410 měl řád ve vlastní zemi problémy, toho využil Václav IV. k sekularizaci předních řádových držav u nás. „Řád se před bitvou u českého krále zadlužil, a i když část splatil, potřeboval další peníze na odškodnění Polsku, odpovědí však byla sekvestrace řádového majetku. První přišla na řadu komenda Slavkovská, později drobovická a chomutovská. Rok 1411 tak představuje faktický zánik českomoravské bailivy.“²¹ Tyto potíže se nejméně dotkly pražské komendy, spíše naopak. Vedle kostela byla vystavěna kaple svatého Petra a Pavla s oltářem svaté Anežky Římské a roku 1395 povýšena na církevní obroč. Před rokem 1409 byla uvnitř otevřena další kaple.²²

Komendu však citelně zasáhl počátek husitských bouří. Roku 1410 arcibiskup Zbyněk Zajíc z Házmburka vydal zákaz kázání mimo chrámy farní a kolegiální, což bylo namířeno převážně na Jana Husa, který tohoto zákazu nedbal. Arcibiskup nad ním a dalšími neposlušnými vyřkl klatbu. Jana Husa hájil i samotný král a nechal obstativ některé statky arcibiskupovi, ten na to reagoval přístřením klatby a roku 1411 zapověděl bohoslužby na celém území Prahy. V kostele sv. Benedikta byl farářem a zároveň komturem řádový kněz Mika, který byl nakloněn učení Husovu a zákazu neuposlechl. Když chtěl král uvést kněze věrné církvi zpět do jimi spravovaných kostelů, ohradila se proti tomu významná část měšťanstva. Václav IV. tedy ustanovil tři kostely, kde se smí podávat pod obojí – kostel Panny Marie Sněžné, sv. Ambrože a sv. Benedikta. Tímto došlo k rozdělení konventu na odpadlíky hlásající se veřejně k husitům a na stranu věrnou Římu. Bratři, kteří zůstali poslušni církvi, museli odejít do zbývajících komend na venkově. Pražská komenda byla zničena roku 1420

---

20 ADAM, Petr. *Němečtí rytíři*, str. 66.

21 JAN, Libor – SKŘIVÁNEK, František. *Němečtí rytíři v českých zemích*, s. 55.

22 ADAM, Petr. *Němečtí rytíři*, str. 67.

rozběsněnými davy. Z celého komplexu zbyl pouze kostel a několik menších budov.²³

Zikmund Lucemburský pokračoval v politice zástav významných řádových statků. Řádu sice patřily dál některé fary, jiné byly obsazeny husity, avšak jeho vliv velice klesl. Roku 1459 patřila řádu komenda v Jindřichově Hradci, dále zadlužené komendy v Opavě a Krnově a pět far. V prvních desetiletích 16. století to byla již jen plzeňská fara se špitálem a fara v Opavě. Třistaleté působení řádu se v českých zemích uzavřelo a opona druhého dějství se otevírá v 17. století trvajícím s různými peripetemi do století 20. Na jeho samotném sklonku nás pak čeká dějství třetí.²⁴

Opava

Paralelně s pražskou komendou vzniká roku 1222, na základě stejného papežského svolení, komenda opavská. Přemysl Otakar I. potvrzuje řádu majetky tvořící značnou část obce (roku 1224 Opava povýšena na město). Duchovní centrum opavské komendy tvořil gotický kostel Nanebevzetí Panny Marie. Řeholníci dále vystavěli v Opavě špitál a konvent. Opava ležela na tzv. Polské cestě, což bylo významné po stránce obchodní. Význam místa se posílil, když se město stalo sídlem opavských vévodů. Roku 1257 řád získal kostelík v Neplachovicích a dvory v Opavici, později se z nich staly samostatné komendy. Prvním doloženým představeným je farář a komtur Heinrich.

Přestože opavští vévodové patřili většinou k příznivcům řádu, dolehly události přelomu 14. a 15. století i na opavskou komendu. V blízkosti Opavy sídlili johanité a od roku 1336 tehdy nazývaní rytíři rhodští. Roku 1402 Němečtí rytíři nejspíš Opavu zcela opustili a v souvislosti s husitskými nepokoji se vůbec neuvádějí. Po skončení válek se řád do Opavy vrátil, ale původního postavení již nedosáhl. Roku 1537 poslední

---

23 Tyto budovy převzal roku 1635 premonstrátský opat Questenberg pro zřízení nové koleje, avšak další opat Jeroným Hirkheim nechal kostel zbořit a vystavět nový zasvěcený sv. Norbertu a sv. Benediktu. Avšak ani toto se nám nedochovalo až do dnešní doby. Roku 1792 byl kostel zbořen a vystavěna budova ústavu pro šlechtičny u sv. Andělů strážných. Roku 1928 byla demolována a nahrazena palácem Kotva majícím č. p. 555 stojícím u stejnojmenného obchodního domu. Na bývalou komendu upomíná pouze název uličky – Benediktská. (ADAM, Petr. *Řád německých rytířů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 86)

24 JAN, Libor - SKŘIVÁNEK František. *Němečtí rytíři v českých zemích*, s. 55.

komtur Georg Fink prodal majetek řádu městské radě. Do Opavy a jejího okolí se Řád opět vrátil až v pobělohorské době.

Bruntál

V této kapitole se blíže seznámíme s historií působení Německého řádu na Bruntálsku. Jelikož je toto působení spjato se samotným městem a ještě více se zámek, kde sídlil místodržící a později na nějaký čas, také velmistr, je třeba si říci pár slov o historii města Bruntálu a zámku.

Historie města Bruntálu ve stručnosti

Město se nachází na rozhraní Hrubého a Nízkého Jeseníku. Historické jádro Bruntálu tvoří okrouhlé území, jehož obvod přibližně vymezuje pět hlavních ulic, které sledují vnější pás bývalého opevnění. Uprostřed města se nachází čtvercové náměstí Míru. Z jeho koutů vycházejí ulice, které dříve směřovaly k městským branám, k zámku a farnímu kostelu. Náměstí obklopují podélně řezané jednopatrové domy. Některé si zachovaly renesanční i barokní podobu. Většina však podlehlá v 19. a 20. století přestavbě. Bruntál leží na historické slezsko-moravské hranici. Bruntál byl založen údajně na zelené louce již roku 1213 jako hornické město, situované na cestě z Olomouce do Slezska. Na to poukazuje městský znak s postavou horníka, doložený roku 1405. Bylo hospodářským centrem. Bruntálsko střídavě náleželo ke krnovskému a opavskému knížectví, až roku 1639 získalo určitou samostatnost (status minor). Již v polovině 15. století Bruntál patřil pánům z Vrbna, kteří se posléze psali Bruntálští z Vrbna. Roku 1621 odkoupil Bruntál Řád německých rytířů.

Zámek – sídlo velmistra od roku 1809

Bruntálský zámek patří k významným kulturním a historickým památkám města Bruntálu. Na zámku pobývaly mnohé známé historické osobnosti (císař Rudolf II., Matyáš a Fridrich Falcký), byť jen na krátkou dobu. Vznik a vývoj zámku je spjat s historií města Bruntálu. V 15. století bylo město obeháno hradbami a v polovině

15. století byl v rohu opevnění postaven pozdně gotický hrad s půdorysem nepravidelného čtverkrhu. Nejstarší částí zámku je tedy ona část, která navazuje na hradby v zámeckém parku. Hrad byl postupně přestavován na pohodlnější panské sídlo, první zmínku o zámku máme až z roku 1506. Nachází se v kupní smlouvě, kdy zámek s okolním panstvím kupují pánové z Vrbna. Bohatý a významný rod pánů z Vrbna si zámek přizpůsoboval svému významu. Za Jana staršího z Vrbna († 1559) došlo k přestavbě sídla na renesanční zámek. V přestavbě pokračoval i syn Jana staršího Hynek starší z Vrbna. Mohutnou hradební zeď již v této době přesahují třípatrové budovy s renesančními kamennými ostěnými okny. Za Hynka staršího pracuje na zámku evangelická tiskárna (byl zde zahájen tisk České evangelické postilly Filadelfa Zámorského, správce kostela v Opavě).²⁵ Po jeho smrti pokračuje v renesanční přestavbě jeho syn Jan mladší z Vrbna († 1608), za kterého vznikají jednopatrové arkádové ochozy na nádvoří zámku. V roce 1614 byl zámek zastaven, ale již v roce 1617 jej odkupuje Jan mladší z Vrbna (1590-1642) z vedlejší rodové větve. Po bitvě na Bílé Hoře, které se sám účastnil, musel odejít za hranice a bruntálské panství bylo konfiskováno. To pak bylo zakoupeno Řádem německých rytířů.

Roku 1751 byl krnovským architektem Jiřím Bedřichem Ganssem vypracován projekt rekonstrukce stávajícího zámku. Ač byl projekt schválen v roce 1752 velmistrem, nebyl realizován pro odpor řádových hodnostářů v Bruntále. Roku 1756 vypracoval Gans nový projekt zámku vycházející z Kaltnerova návrhu, byl však odmítnut velmistrem Klementem. Podle projektu z roku 1752 bylo zahájeno bourání částí zámku (zbořena jihovýchodní rohová věž, stržena část klenby v kapli, snížení střechy). Tyto práce byly skončeny z důvodu vypuknutí sedmileté války.

V roce 1761 se stává velmistrem Řádu německých rytířů Karel Alexandr Lotrinský, švagr královny Marie Terezie. Roku 1766 pod vedením bruntálského architekta Františka Alexandra Neumanna je zahájena přestavba zámku. Zboření zchátralých částí, rekonstrukce zámecké kaple. Vypracovány plány rekonstrukce zámku - zachovány opěrné pilíře, rohové věže a vše, co bylo možno zachovat, obnoveny v renesančním duchu arkády. Postaven nový vstupní a schodišťový trakt, nově rozvrženy místnosti, sjednocena úroveň jednotlivých podlaží, fasáda severního a průčelního traktu v barokním stylu, zbořena věž v jihozápadním rohu - ponechán jen

---

²⁵ NIESNER, Tomáš. *Bruntál průvodcem městem – historický, stavební a kulturní přehled*, s. 13-16.

rondel, zasypán zbytek příkopu a zrušen most. Návrhy na vnitřní výzdobu zpracoval Jan Kryštof Habig z Janovic. Krby a kamna stavěl sochař Karel Parsch, kamenické práce Jan Ignác Rokytický z Olomouce. Tato obnova v barokním stylu se protáhla až do 18. století.

Na této práci se dále podíleli komtur von Riedheim a von Thierheim, kteří za vlády velmistra Karla Alexandra Lotrinského výstavbu zámku dokončili.²⁶ Současně s přestavbou zámku byl upraven i zámecký park a v prvním patře zámku vznikly nástěnné malby. Dle návrhů autora přestavby hradu Sovince architekta Jiřího Hauberissera byly provedeny úpravy bašt a hradeb v parku v duchu romantismu. V místě bývalé palírny v parku byla postavena salla terrena.²⁷

Dnes je zámek zpřístupněn veřejnosti jako památkový objekt od května roku 1960. Od roku 1963 spravuje zámek Okresní vlastivědné muzeum v Bruntále, které má v prostorách zámku muzejní depozitáře, odborné pracovny a místnosti pro kulturně výchovnou činnost.

V letech 1627 – 30 přebudoval Řád německých rytířů část zámeckých prostor v přízemí na zámeckou kapli se sakristií a obydlím kaplana. Václav Štěpán hovoří o pokračování úprav zámecké kaple, kdy byla zasypána do úrovně nádvoří a zvýšena tak, že šla přes přízemí a mezanin. Sakristie byla přeložena do části obydlí zámeckého kaplana. Štukatérské práce dělal pruský emigrant Amand Strauss. Byla vysvěcena v říjnu 1767. Tvoří ji podlouhlý uzavřený sál s rovným stropem na fabionech, vyznačených průběžnou římsou nesenou pilastry s kompozitními hlavicemi. Kaple byla vybavena retabulačním oltářem, z nějž je dochován obraz sv. Jiří zabíjejícího draka (datováno roku 1774) od Jana Františka Jablonského. Dále je zde trojice závěsných obrazů – Nalezení a Pozdvižení Kříže a sv. Alžběta.²⁸

---

26 Ed. Roman Váňa. *Řád německých rytířů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 9.

27 Renesanční nebo barokní monumentální síň v přízemí paláce nebo v samostatné stavbě, zpravidla otevřená (arkádou) do zahrady.

28 SAMEK, Bohumil. *Umělecké památky Moravy a Slezska*, s. 268-269.

Působení Řádu německých rytířů na Bruntálsku

Příchod řádu do Bruntálu²⁹ můžeme datovat dnem 17. července 1621, kdy císař Ferdinand II. daroval svému bratrovi arcivévodovi Karlovi, velmistroví řádu, na úhradu 200 000 zlatých rýnských zámeck s panstvím. Stalo se tak proto, že poslední majitel Jan ml. bruntálský z Vrbna se zúčastnil českého stavovského povstání v letech 1618 - 1620 a poté uprchl do ciziny a zámek byl zkonfiskován. „Císař tak vyrovnal dluh, který měla vůči řádu habsburská dynastie: arcivévoda Maxmilián, bratr císařů Rudolfa II. A Matyáše a bratranec císaře Ferdinanda II., se zadlužil u řádu německých rytířů vypůjčením prostředků na svou neúspěšnou polskou kandidaturu v roce 1587. Maxmilián, který sám byl v letech 1590-1618 velmistrem řádu německých rytířů, se zavázal dluh vyrovnat buď 10 000 zlatými ročního příjmu nebo 200 000 zlatými jednorázového vyrovnání.“³⁰ Toto panství bylo řádu dáno jako komorní komenda. „Jelikož ovšem bylo získáno bez souhlasu orgánů řádu německých rytířů (generální kapitula apod.) považovalo se až do smrti arcivévody Karla koncem roku 1624 pouze za osobní vlastnictví velmistra.“³¹ Mezitím řád získal roku 1623 hrad Sovinec a roku 1625 rozhodla generální kapitula, že obě panství budou považována za komorní komendu podléhající přímo velmistroví, spravovanou místodržitelem. Prvním místodržitelem byl Jiří Vilém z Elkershausenu, zvaný Klüppel (1625-1641). Byl podřízen velmistroví a výkonným orgánům jeho mergentheimské vlády – dvorské radě, komoře a duchovní radě. Po stránce světské mělo bruntálské panství od roku 1639 postavení slezského *status minor*³², bylo tedy vyňato z opavského knížectví a podléhalo vrchnímu královskému úřadu ve Vratislavi. Místodržitel Jiří Vilém nechal, během

---

29 Jednalo se o panství Bruntál s Andělskou Horou, Vrbnem spolu se vsi Jelení, Slezský Kočov, Světlá (Lichtevard), Ludvíkov, Staré Město, Malá Morávka, Mezina, Skrbovice, Dlouhá Stráň, Karlova Studánka, Oborná, Horní a Dolní Václavov, Nová Veska, Stará Voda, Stará a Nová Rudná, Podlesí a Suchá rudná. Tento rozsáhlý komplex pozemkového majetku německých rytířů spadal pod přímou správu velmistra. (DRKAL, Stanislav. *Řád německých rytířů v Bruntále, 1. místodržitelství řádu (1627 – 1820) inventář*, s.3.)

30 Internet Mozilla Firefox: <http://www.bruntal.mic.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=134058>, verze 3.0.16, citováno dne: 4. 1. 2010.

31 FOLTÝN, Dušan a kolektiv. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 244.

32 Stavovská panství status minor byla vyňata ze správy knížectví, v jehož hranicích ležela, ale neměla zastoupení v knížecí kurii.

nepokojného času 30leté války, opevnit zámek i město Bruntál. Toto opevnění bylo však chatrné, neboť již roku 1626 bylo město obležen dánskými oddíly pod vedením generála Mansfelda. Město však bylo dobyto a společně se zámek vyplněno. Von Elkershausen se postavil proti Dánům na Sovinci, avšak i ten byl dobyt a Von Elkershausen na svém útěku zajat. Toto místo dodnes připomíná tzv. Klippelův sloup. Po svém příchodu ze zajetí nechal přestavět Sovinec na moderní pevnost tzv. Klippelův plášť.³³ Na portálu hlavní brány hradu Sovince je umístěn Klippelův znak vedle znaku komtura Johanna Eustacha von Westernach, pozdějšího následníka arcivévody Karla (1625-1627).

Již od počátku prováděl řád na území Bruntálska intenzivní protireformaci. Velmistr Jan Eustach z Westernachu (1625-1627) pozval do města opavské jezuity. Protože ještě v roce 1627 bylo téměř 75 % obyvatel nekatolíky, přistoupil řád od roku 1628 k tvrdšímu přesvědčovacímu postupu - nejúčinnějším přesvědčovacím prostředkem bylo ubytování vojáků u zatvrzelých poddaných. Již následujícího roku nešly ke zpovědi jen 4 osoby a podle hlášení z roku 1656 byli katolíky až na dvě osoby již všichni poddaní řádu. Nedostatek duchovních vedl místodržícího Jiřího Viléma z Elkershausenu v roce 1628 ke zřízení alumnátu³⁴ v Bruntále, který byl v roce 1687 zrušen a v roce 1715 opět obnoven Ondřejem Josefem Urbanem.³⁵

Roku 1641 byl místodržitelem Augustin Osvald z Lichtensteina (1641-1653). Za něj byl Bruntál několikrát napaden Švédy. Nejhorší vpád byl ve dnech 26.-27. března 1648, kdy byl zámek zcela vydrancován, některé části byly zbořeny a jiné části značně poškozeny. Místodržitel provedl v letech 1648-50 provizorní opravu.³⁶ Petr Adam se o vpádu Švédů do Bruntálu, pod vedením generála Torstenson, zmiňuje pouze o roce 1642, kdy postupně dobyli Uničov, Olomouc, Bruntál a pokračovali dál do Slezska. V jeho další cestě mu stál hrad Sovinec, který obléhal několik měsíců (konec června 1643- 6. října 1643, kdy komtur Lichtenstein podepsal kapitulaci). Jako

---

33 Dle mínění historiků je největším dochovaným opevňovacím komplexem z doby 30leté války u nás. (ADAM, Petr. *Němečtí rytíři*, s. 97)

34 Alumnát byl školský (výchovně-vzdělávací) ústav, zejména pro žáky bez prostředků, nejčastěji kněžský. Alumnáty byly zakládány od reformace, jejich chovanci se nazývají alumní.

35 Internet Mozilla Firefox: <http://www.bruntal.mic.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=134058>, verze 3.0.16, citováno dne: 4. 1. 2010.

36 FOLTÝN, Dušan a kolektiv. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 245.

dík za svoji záchranu nechal na Uhlířském vrchu vystavět poutní kostelík. Z řádových panství na Moravě a ve Slezsku odešli Švédové až dva roky po Vestfálském míru.³⁷

Roku 1652 se započalo s rekonstrukcí poškozeného zámku. Tuto rekonstrukci zahajuje místodržící Augustin Oswald von Liechtenstein, z větší části však byla dílem místodržitele Jana Kašpara z Ampringenu³⁸ (1653-1664 místodržící řádové komendy bruntálské a sovinecké, v letech 1664-1684 velmistr řádu), schopného organizátora a zvelebitel panství. „V roce 1654 velmistr Johann Kašpar von Ampringen dal podnět k renovaci zpustlého zámku a vystavěl hřbitovní kapli, nad jejímž portálem nalezneme jeho erb.“³⁹ Věž farního kostela získala osmibokou nástavbu, ve které bývala strážnice, a barokní kopuli – dokončena roku 1690, na Niském předměstí byla postavena v roce 1674 kaple sv. Michala a na Uhlířském vrchu byla z popudu předchozího místodržícího Augustina Osvalda z Liechtensteina postavena v letech 1653-1655 kaple Panny Marie Pomocné.

K oživení hospodářského života ve městě i na celém panství směřovala řada Ampringenových nařízení a opatření. Vedle tzv. Velkého privilegia (omezil vesničanům i měšťanům robotu, vrátil právo soudní, výčepní a tržní a potvrdil ceny, míry a váhy

---

37 ADAM, Petr. *Němečtí rytíři*, s. 97.

38 K osobě Jana Kašpara z Ampringenu se váže jedna pověst: Jistý bruntálský měšťan byl předvolán na radnici, aby tam svědčil proti druhému měšťanu a složil v té věci přísahu. Když odpřisáhl, že bude vypovídat čistou pravdu, dodal k tomu ještě, ať už nikdy nepřekročí práh svého domu, jestliže mluvil nepravdu. Po soudu šel domů, a jak přicházel ke svému domu, zakopl o kámen v dlažbě, upadl a rozbil si o kámen hlavu. Z toho lidé poznali, že křivě přísahal. Poté na tom místě začalo strašit. Tehdy byl nejvyšším pánem nad celým bruntálským statkem velmistr Řádu německých rytířů, kterého se lidé báli. Byl to člověk krutý a každého, kdo ho na slovo neposlechl, přísně trestal a dal ho prodat za otroka. Velmistr se dozvěděl o tom, že duch křivopřísežného měšťana straší ve městě. Aby všichni viděli, jak je moudrý, prohlásil, že ducha zažehná. Tu noc byl Bruntál vzhůru a celá obec stála na náměstí. Čekali, co se bude dít. Před půlnocí vyšel ze zámku velmistr, klekl si u domu, kde strašilo a začal se modlit. Jak odbilo u sv. Václava dvanáct, ukázalo se žluté světýlko. Velmistr to bral tak vážně, že se celý zpotil a každou hodinu mu museli podávat čistý šátek, aby si mohl otřít z tváře pot. Podali mu jich sedm neboť zaklínání trvalo až do rána. Světýlko pořád uhýbalo a ustupovala, a velmistr šel po kolenou za ním až na hřbitov, tam zaklel toho ducha do hrobu. Od té doby se křivopřísežníkův duch již nikdy v Bruntále neukázal, a lidé měli od toho dne ještě větší strach před velmistrem, když ho viděli, že dovede zaklínat i duchy. (STEJSKAL, Martin. *Labyrintem tajemna*, s. 91. Rozšířeno o ústní podání)

39 Ed. Roman Váňa. *Řád německých rytířů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 9.

pro cechy a obchodníky)⁴⁰ z roku 1670 podporoval Jan Kašpar z Ampringenu rozvoj železářství založením nových hamrů v údolí Bílé Opavy (dnešní Ludvíkov), potvrzoval a vydával privilegia řemeslníkům. „Hospodářským opatřením byl i policejní Řád pro bruntálské a sovinecké panství nebo jeho ustanovení omezující nákladné sňatky, křtiny a svatby, stanovení povoleného množství vypitého piva a další nařízení včetně nabádání poddaných k šetrnosti měly zabránit zbytečnému zadlužení a zruinování poddaných, kteří pak nebyli schopni plnit všechny své poddanské povinnosti.“⁴¹ V roce 1682 v souvislosti s jmenováním do hodnosti vrchního hejtmána slezských knížectví dosáhl Ampringen povýšení panství Bruntál na samotné slezské knížectví, což trvalo do jeho smrti 9. listopadu 1684. Zemřel ve Vratislavi, ale pohřben byl v řádovém kostele v Bruntále. Jeho mramorový náhrobek se nalézá v kapli sv. Kříže dodnes. Po jeho smrti se panství opět vrátilo k postavení status minor. Přes poválečnou obnovu již Bruntál nedosáhl postavení, bohatství ani významu, které mělo město v předbělohorském období.

První polovina 18. století je pro Bruntál obdobím těžkých přírodních katastrof, které přivedly město do hlubokého úpadku. Krupobití, orientální mor (zachránění občané dali roku 1715 z vděčnosti zbudovat sloup sv. Trojice), požár a za doby sedmileté války bylo město několikrát dobyto Prusy. Vyvrcholením těchto katastrof byl požár roku 1764, kdy zůstal stát pouze zámek, nově zbudovaná piaristická kolej s kostelem a třicet měšťanských domů.

V letech 1694-1732 byl velmistrem Řádu německých rytířů hrabě Franz Ludwig z Pfalz-Neuburgu, který se zasloužil o zakládání hutí a hamrů, např. v Ludvíkově⁴² roku 1712. Je zakladatelem piaristického kláštera s kolejí a kostelem s příslušnou nadací na jejich provoz, dokončen byl až po jeho smrti. Také dal postavit sochu sv. Jana Nepomuckého, která dodnes stojí u mostu přes Černý potok. Rok na to vznikla první bruntálská lékárna „U bílého anděla“. Řád koupil panství Bouzov a Červená Lhota, roku 1703 získal slezskou komendu Namyslow a roku 1707 koupil statek Dolní Dlouhá Loučka. „Při intabulaci svých moravských statků do zemských

---

40 SLABÝ, Zdeněk. *Bruntál průvodce městem - historický, stavební a kulturní přehled*. s. 6.

41 Internet Mozilla Firefox: <http://www.bruntal.mic.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=134058>, verze 3.0.16, citováno dne: 4. 1. 2010.

42 Ludwigsthal - pojmenováno po tehdejším velmistrovi Ludvíku Antonínovi z Falc – Neuburgu (1694 - 1730).

desek moravských roku 1712 souhlasil řád s podmínkou, že bude za své členy přijímat příslušníky české a moravské šlechty. Toto i další dokumenty vyvracejí pozdější výtku, že řád aktivně podporoval germanizaci.⁴³

Ve 30. letech 18. století byl zámek již značně zchátralý, bylo navrženo několik přestaveb, ale tehdejší velmistr Klement August dával přednost svým rezidencím, takže návrhy zamítl. Navíc do vývoje událostí zasáhly války s Pruskem (od roku 1740). V letech 1747 až 1750 byl zřízen z prostředků řádu kostelík na Uhlířském vrchu u Bruntálu, přestavěný v letech 1755–1758 krnovským architektem J. B. Gansem, který se stal vyhledávaným poutním místem. Teprve za velmistra Karla Alexandra Lotrinského (1712–1780, velmistrem od roku 1761) byla roku 1766 konečně zahájena rozsáhlá generální oprava zámku podle plánů Františka Alexandra Neumanna. Stavba byla dokončena asi roku 1778 za místodržitele Maximiliána Xavera z Riedheimu (1770–1797). Jeho zásluhou byl také vystavěn nový velkostatek řádu za piaristickým kostelem, obnoveny cesty a přemístěna do Bruntálu pošta z Andělské Hory. Od roku 1780 byla hodnost řádového velmistra trvale v rukou některého z příslušníků vládnoucího rodu habsbursko-lotrinského.

Do historie Řádu německých rytířů zasáhly napoleonské války a jejich vliv se následně odrazil i na osudech bruntálského zámku. Císař Napoleon I. roku 1809 zrušil všechny řádové statky na území Rýnského svazu, včetně hlavního sídla Mergentheimu. Řádu německých rytířů zůstaly jen majetky v Rakousku, na Moravě a ve Slezsku. Sídlo bylo přeneseno do Vídně a bruntálský zámek byl určen za osobní sídlo velmistra. Dosavadní místodržitel Josef z Bourscheidu (1806 – 1820) byl pro své zásluhy nechán v úřadu až do jeho smrti. Teprve poté se do zámku přestěhoval velmistr a využíval jej převážně jako letního sídla. V souvislosti s reformami řádu v roce 1809 byla také zrušena správa panství na zchátralém hradě Sovinci, přenesena do zámku v Horní Dlouhé Loučce a hrad byl prodán tamní obci a lidem. Zmíněný zámek sloužil za válek v letech 1805 a 1809 jako lazaret pro raněné vojáky. Novým reformátorem Řádu německých rytířů se stal jeho velmistr arcivévoda Maxmilián III. Josef von Österreich-Este (1782–1863), nastoupivší v roce 1835. Musel vypracovat nová pravidla a statuta, podstatně se lišících od dosud platných regulí z roku 1606. Roku 1839–40 došlo k přejmenování řádu na Německý rytířský řád. Nová řádová struktura přitom

43 Internet Mozilla Firefox: <http://www.nemeckyrad.cz/historie.asp?id=18>, verze 3.0.16, citováno dne: 4. 1. 2010.

zdůrazňovala charitativní, pastorační a humanitární činnost, také byla znovu obnovena větve řádových sester.

„Maxmilián Josef koupil roku 1837 zpět pro řád hrad Sovinec a zahájil v padesátých letech 19. století jeho přestavbu na kněžský seminář a klášter redemptoristů. Roku 1837 rovněž rozmnožil řádové statky koupí panství Hrabyně, Štítina a Smolkov. Po vzniku statut z roku 1840 byl zřízen mateřinec sester v Opavě, roku 1843 v Andělské Hoře a roku 1846 v Bruntále.“⁴⁴ Po stavebních úpravách bruntálského zámku na přelomu 30.-40. let 19. století byl rovněž v západní části druhého patra vstupního traktu umístěn špitál. V roce 1858 byl v opraveném hradě Sovinec zřízen řádový chlapecký seminář a roku 1866 byl z téhož hradu přenesen řádový kněžský konvent do Opavy, kde kněží vykonávali duchovní správu při hlavním chrámu Nanebevzetí Panny Marie, který je v současnosti konkatedrálou ostravsko-opavské diecéze.⁴⁵

Řád za působení velmistra arcivévody Viléma (1827–1894) spojil charitativní poslání se službou v armádě. Souběžně se vznikem Ženevské konvence roku 1864 a Červeného kříže začal od roku 1865 budovat polní špitály, které se velmi osvědčily již následujícího roku 1866 za války s Pruskem. S obdobím Vilémova působení je spjat další rozvoj lázní Karlova Studánka a rozvoj průmyslu na Bruntálsku, hlavně bruntálského pivovaru.

Posledním velmistrem řádu habsburského rodu byl arcivévoda Evžen Habsburský (1863-1954, od roku 1894 velmistrem), který se proslavil především jako kulturní mecenáš. Ve spolupráci s mnichovským profesorem Georgem von Hauberisserem (1841–1922), vynikajícím znalcem středověké gotiky, řídil přestavbu hradů Bouzova a Sovince, zámků v Bruntále a Dlouhé Loučce. Účastnil se také první světové války, zpočátku jako protektor péče o válečné poškozence. Roku 1914 byl jmenován velitelem 5. armády bojující na balkánské frontě, na jaře 1915 převzal velení italské fronty se sídlem v Mariboru a zde působil do ledna 1918.

„Po vzniku československé republiky byl veškerý majetek řádu na území ČSR 5. března 1919 konfiskován. Řád se bránil poukazem na svou duchovní a charitativní

---

44 Internet Mozilla Firefox: <http://www.nemeckyrad.cz/historie.asp?id=19>, verze 3.0.16, citováno dne: 6. 1. 2010.

45 BUBEN, Milan M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 89-90.

činnost a tím, že byl spjatý s habsburským rodem pouze osobami velmistřů.⁴⁶ Velmistř arcivévoda Evžen pro usnadnění situace řádu 22. dubna 1923 abdikoval a zůstal v Řádu jako řeholník, řád zvolil 30. dubna 1923 novým velmistrem brněnského biskupa Johanna Nepomuka Norberta Kleina. Biskup Klein se tak stal první nešlechtickou osobou v čele řádu od roku 1198. Po jednání mezinárodního soudního dvora v Haagu byla roku 1924 nucená správa na statcích řádu zrušena a definitivně byla prohlášena za neplatnou smlouvou mezi Československem a Rakouskem 7. prosince 1925. Jednání o restituci řádového majetku včetně vybavení zámku v Bruntále však probíhalo až do roku 1936. Část zámku byla tehdy využita jako řádový kněžský seminář. Nicméně probíhající tzv. Pozemková reforma (1925-1926) připravila řád na Moravě a ve Slezsku asi o 10 procent pozemkové držby.

V období 1. republiky vyvíjel Řád na území Československé republiky rozsáhlou humanitární zdravotní a sociální činnost (5 nemocnic, lázně Karlova Studánka, 2 domovy důchodců, 7 škol, 3 mateřské školy). V duchovní oblasti se Řád staral o 11 farností a 18 kostelů. Prezidenti T.G. Masaryk (16. 6. 1929) a Dr. Edvard Beneš (24. a 25. 8. 1937) vykonali v této době na hradě Bouzově přátelské návštěvy.

Velmistr se ujal řádu ve stádiu značného rozkladu jeho struktur. Rytířská složka, která byla úzce spjata s monarchií se nedokázala vypořádat s novými poměry a nalézt odpovídající místo v řádu. Naopak kněží v pastoraci a sestry v nemocnicích a charitativních zařízeních nepociťovali žádnou zvláštní újmu. Papež Pius XI. jako řešení vyslal po všech domech a zařízeních německého řádu zvláštního papežského vizitátora P. Hilarina Feldera. Východiskem pro nová pravidla života byly použity Riglerovy regule konventuálů z roku 1871. Papež Pius XI. potvrdil nové regule ve dne 27. listopadu 1929. Pro Německý řád to znamenalo zřeknutí se profesního rytířstva. Byla reorganizována řádová správa, tudíž zrušeny všechny úřady vyhrazené pouze rytířům.⁴⁷ „Tato reforma řádu byla reakcí na jeho existenci v nových podmínkách moderní společnosti, v níž se dostávaly do popředí problémy humanitární a sociální, naproti tomu ideály středověkého rytířství byly považovány za přežitek a také válka dostávala jiný charakter, než střetnutí rytířských bojovníků, dbajících přitom určitých

---

46 FOLTÝN, Dušan a kolektiv. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 246.

47 JAN, Libor - SKŘIVÁNEK František. *Němečtí rytíři v českých zemích*, s. 104.

zásad. ⁴⁸ Po smrti Norberta Kleina nastupuje do čela řádu opavský probošt Paul Heider (1933 – 1936), jehož osoba bývá často zastiňována následníkem Robertem Schälzkym. Nejspíš to bylo tím, že jeho vláda spadá do období poměrného klidu, do doby mezi dvěma bouřemi. Jeho velkými činy, tehdy ještě v době jeho působení v Opavě, pro tehdy oslabenou církev, byla konsolidace katolického tisku a výstavba tzv. malého semináře, který byl vysvěcen velmistrem Norbertem Kleinem roku 1926 a fungoval do roku 1938. Vzal velmi vážně slova presidenta Masaryka o tom, že „katolíci budou mít tolik práv, kolik si jich vybojují!“⁴⁹ Jeho poslední stavební aktivitou je kostel sv. Hedviky v Opavě.

Nástupce Robert Schälzky byl posledním sídlícím velmistrem (od roku 1936) na našem území. Celý jeho život je prostoupen snahou o lepší vztahy mezi Němci a Čechy. Ovšem až na malé výjimky, za tuto činnost sklídl nevděk z obou stran. Než se stal velmistrem byl velice politicky činný – 1909-1921 stál v čele Katolického národního spolku, od roku 1910 působil jako konsultant zemského sdružení nepolitických spolků, 1919-1921 působil jako první rada v městské správě Bruntálu, 1920-1925 poslanec v pražském parlamentu za německou křesťanskou sociální stranu. Také uvnitř řádu vzrůstaly povinnosti – od roku 1926 je počítán mezi bratry s právem volit velmistra (velkokapituláry), 1930 jmenován velkošpitálníkem a od roku 1933 je generálním radou. Mohlo by se zdát, že jde o politika, ovšem byl oblíben i jako duchovní správce. Rok po svém jmenování velmistrem roku 1936, bylo rozhodnuto o znovuoživení institutu familiářů⁵⁰ a zároveň oživena skomírající třída čestných rytířů.⁵¹ Schälzky ostře vystoupil proti Henleinovi, jehož činnost odpočátku směřovala destruktivním směrem. „Postoj Německého řádu k ČSR jako státu, který se nakonec v době jeho krize stal jeho vlastní, nejlépe dokumentuje nenávratná půjčka ve výši 15 milionů Kč poskytnutá na výstavbu opevnění ve Slezsku.“⁵² Taktéž dal bezúplatně k dispozici Československé armádě řádové hájenky v pohraničí a zámek v Hrabyni.

---

48 Internet Mozilla Firefox: <http://www.nemeckyrad.cz/historie.asp?id=20>, verze 3.0.16, citováno dne: 6. 1. 2010.

49 ADAM, Petr. *Němečtí rytíři*, s. 122.

50 Institut řádových familiářů došel oficiálního církevního schválení 22. září 1965 papežem Pavlem VI. 25. března 1986 byla tato řádová linie uzpůsobena církevnímu zákoníku.

51 ADAM, Petr. *Němečtí rytíři*, s. 124-126.

52 JAN, Libor - SKŘIVÁNEK František. *Němečtí rytíři v českých zemích*, s. 107.

Následné rozbití Československa a nacistická okupace znamenala pro řád další katastrofu. Německé úřady zabraly řádu majetek a zakázaly jim jejich činnost. Řád z právního hlediska stále existoval neboť šlo o společenství zasvěceného života papežské jurisdikce. Velmistr Schälzky se pokusil řád zachránit, ale jeho žádosti a prosby nebyly vyslyšeny a celé období protektorátu musel strávit v internaci v bývalé hájovně v Podlesí nedaleko Karlovy Studánky.⁵³ Všech 43 řádem spravovaných far, kaplí, farních a filiálních kostelů bylo včleněno do Olomoucké arcidiecéze. Památkově významné objekty byly převedeny do správy tzv. „Společnosti pro podporu a péči o německé kulturní památky“. Ve skutečnosti se jednalo o říšskoněmeckou organizaci vykonávající nucenou správu nad církevními i šlechtickými majetky. Již v roce 1939 daroval Adolf Hitler reprezentativní hrad Bouzov Heinrichu Himmlerovi, který však neměl příliš mnoho času se zde zabydlet. Hrad střežila jednotka SS, která se podílela na vyhlazení obce Javoříčko. Himmlerova pozornost k tomuto hradu zachránila většinu vybavení před vyrabováním, jak se tomu dělo u jiných památek. Hrad Sovinec byl nejprve přeměněn na vězení (1940 – 1944) a pak se stal sídlem zvláštní jednotky SS.⁵⁴ O činnosti členů řádu se uvádí ti, kteří byli za své protinacistické postoje pronásledováni. Dva z kněží řádu P. Heribert Kluger⁵⁵ z Bruntálu a P. Walter Horný⁵⁶ z Opavy skončili v koncentračním táboře Dachau, kde P. Kluger zemřel. Řádová milosrdná sestra Irmgard zahynula v plynové komoře v Osvětimi.

Zatímco řeholníci nevykazovali během války žádnou činnost, tak o kontinuitu se postarala ženská větev. Podléhala sice celkovému zrušení řádu, ale organizačně se řeholnice uchýlily pod spolek milosrdných sester sv. Alžběty, na který se jim podařilo převést i větší část nemovitého majetku. Sestry nesvlékly řeholní šat a nadále se věnovaly svému poslání. Především to byl klášter v Bruntále, Opavě, kde byla škola ošetřovatelek. Dále působily v Rýžovišti, v Dolní Dlouhé Loučce,

---

53 Petr Adam za útočiště velmistra řádu určuje Dlouhou Loučku, odkud však musel utéci a po namáhavé cestě došel až do Bruntálu, kde se ukryl v domě sester. Nakonec se mu podařilo utéci do Rakouska (počátek roku 1946).

54 JAN, Libor - SKŘIVÁNEK František. *Němečtí rytíři v českých zemích*, s. 108.

55 Byl členem generální rady, učitelem náboženství na gymnáziu a správcem nemocnice v Bruntále. Nejprve byl odstraněn kvůli své kritice režimu ze školství, poté internován a ve věku 64 let poslán do koncentračního tábora Dachau.

56 Byl vikářem v Andělské Hoře. Dvakrát přišel do koncentračního tábora v Dachau, šťastnou náhodou přežil a na konci války byl osvobozen americkými vojsky.

ve Vrbně pod Pradědem a ve Svitavách. Konec války zastihl v organizačně uspořádaném stavu pouze ženskou větev. Zbylí řeholníci byli výhradně kněží, kteří byli odsunuti nebo odcházeli do vídeňské provincie a po uspořádání vztahů s Itálií, do Bolzana. Velmistr Schälzky se vrátil do Opavy a snažil se znovu organizovat komorní provincii. Pokus o ujmoutí se správy zabraného majetku ztroskotal, neboť byl zabrán revolučními gardami dosídlenců hrnouchy se do Sudet.⁵⁷

Po válce byl majetek řádu opětovně zkonfiskován na základě Benešových dekretů. Řád z podnětu velmistra podal stížnost 25. října 1946 Nejvyššímu správnímu soudu a ten dne 2. února 1948 uznal stížnost řádu za oprávněnou a převzetí majetku zrušil. Opětovně byl potvrzen ještě 17. prosince 1948⁵⁸, rozsudek však nenabyl formální moci.⁵⁹

Většina sester z Moravy a Slezska našla svůj druhý domov v klášteře sv. Mikuláše v pohraničním městě Pasov. Řádová obnova se přesouvala do západních zón poválečného Německa, centrální správa Německého řádu se trvale usídlila v Rakousku ve Vídni nedaleko chrámu sv. Štěpána. Robert Schälzky umírá náhle 18. ledna 1948 v jihotyrolské Laně, kde je také pohřben.⁶⁰ Jeho nástupcem se stal P. Dr. Marian Tumler (1948-1970).

Po roce 1948 byl náboženský život postaven pod přísný stranický dohled. Byl zřízen Státní úřad pro věci církevní tzv. Církevní šestka v čele s univerzitním prof. PhDr. Zdeňkem Nejedlým. Společně s dalšími plánovaly tzv. akci VK (vyklizení klášterů) ke které došlo v noci z 13. na 14. dubna 1950. Zprvu bylo přepadeno na 70 objektů a zajmuto 943 řeholníků, později se jednalo až o 891 objektů a 14 230 řeholníků a řeholnic. Mezi nimi byl jediný řeholník německého řádu národnosti české a občanství československého. Do pozornosti státní bezpečnosti se dostal tehdy nově povolany familiář kněz P. prof. Jindřich Stuchlík. Následně byl dlouhodobě vězněn.

Po roce 1950 docházelo k prohlídkám bývalých řádových objektů při nichž bylo zabaveno mnoho bohoslužebných předmětů, obrazů, plastik... Historie mužské větve německého řádu v českých zemích prakticky rokem 1950 končí. Nedobře se vedlo zbylým sestrám v Československu. Po roce 1951 nesměly vykonávat žádnou z činností,

---

57 JAN, Libor - SKŘIVÁNEK František. *Němečtí rytíři v českých zemích*, s. 109.

58 Milan M. Buben ve své knize toto potvrzení datuje dne 19. prosince 1948.

59 JAN, Libor - SKŘIVÁNEK František. *Němečtí rytíři v českých zemích*, s. 110-112.

60 Skřivánek velmistrovu smrt datuje na prosinec 1948.

pro kterou byly původně určeny. Byly nuceny vykonávat podřadné práce a bylo jim zakazováno nosit řeholní oděv. I přesto dokázaly zachovat kontinuitu tajnou výchovou nových řeholnic.⁶¹

Od poloviny 60. let dochází k mohutnému rozvoji familiářů, který dříve přerušila 2. světová válka. Došlo také k restauraci čestných rytířů, tato odnož familiářů byla určena vysoce postaveným osobám a šlechtě vystupující tzv. po právu.

V roce 1970 se velmistr Tumler vzdává úřadu a na jeho místo byl zvolen P. Idefons Pauler (1970-1988). Pocházel z moravské části Slezska. V roce 1931 se stal řádovým knězem, studoval ve Frieburgu a také v Olomouci, kde měl možnost zdokonalit se v českém jazyce. Působil jako kaplan řádových špitálníků v Opavě. V roce 1946 odešel do Německa. V roce 1970 byl zvolen velmistrem. Opat Ildefons Pauler zemřel 9. ledna 1996.

---

61 SKŘIVÁNEK, František – JAN, Libor. *Němečtí rytíři v českých zemích*, s. 113.

SOUČASNOST NĚMECKÉHO ŘÁDU U NÁS OD ROKU 1988

Od roku 1988 je hlavou řádu velmistr P. Th.Dr. Arnold Othmar Wieland pocházející z rakouské části Tyrol. Narodil se 1. srpna 1940 v Langemoosu. Pochází z tradiční rodiny představující oporu Řádu v této oblasti po několik generací. Do Řádu vstoupil 5. října 1959 a 28. prosince 1965 složil věčné sliby. O rok později byl vysvěcen na kněze a roku 1969 promován doktorem teologie. Po rezignaci velmistra Paulera byl na generální kapitule 29. srpna 1988 zvolen 64. velmistrem. Úkol velmistra nebyl vůbec lehký, jednalo se o prosazení řádu na jeho bývalých územích, tj. na území severní Moravy a Slezska. Zpočátku se zdálo, že to nebude tak těžké.

Porevoluční euforie však brzy vyprchala a v tisku se začaly objevovat články se značně zkreslenými informacemi. Tato situace byla podobná situaci po roce 1918, tehdy však provincie existovala, hospodářsky i personálně fungovala, šlo jen o to ji obhájit. Nyní bylo potřeba nejen hájit majetková práva, ale hlavně obnovit samotnou provincii, která v mužské větvi sestávala de facto z jediného familiáře prof. Jiřího Stuchlíka a v ženské větvi z třiceti sester důchodového věku. Staronová jurisdikce byla koncipována jako česko-slovenská. Zatímco na Moravě a ve Slezsku začal vleklý spor o navrácení majetku, Slovensko představovalo dosud nepopsaný list (výjimkou je působení sester v Bratislavě za druhé světové války). Za sídlo řádu bylo vybráno město Topolčany, kde se vystavěl klášter za podpory místní církve i státu, což kontrastovalo s postojem česko-moravsko-slezské části. Klášter byl dostavěn až po rozdělení republiky a slavnostně vysvěcen 15. srpna 1993 o slavnosti Nanebevzetí blahoslavené Panny Marie. Byl položen základ nejen pro větev ženskou, ale také mužskou, která sestry následovala nejprve v podobě duchovního správce a posléze přibyla i rezidence převora. Morava a Slezsko postupně ustupovaly do pozadí. Určitým průlomem ještě v nerozděleném Československu bylo navrácení největšího sesterského domu v Opavě na Rybím trhu a domu v Beethovenově ulici čp. 1. Mimo Opavu ještě přibyl dům ve Velkých Hošticích.⁶²

Správce české provincie je od roku 1990 veřejně oznámený familiář P. Prof. Stuchlík. Sekretářem provincie a velmistra je Robert Rác. Řeholníky jsou

---

62 ADAM, Petr. *Řád německých rytířů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 189-191.

P. Vladislav Bednár, klerik O. Pavel Fordač a Waldemar Wozniak, familiář Ing. Pavel Tollner. Páter Stuchlík zemřel v roce 1997 a provinciálem se stal P. Vladislav Bednár OT se sídlem v Opavě. Od roku 2000 je velmistrem Abt. Dr. Bruno Platter OT.⁶³ Narodil se v jižním Tyrolsku roku 1944, pochází z podobných rodinných poměrů a též provincie jako jeho předchůdce. Roku 1964 vstoupil do Řádu. Než se stal velmistrem Řádu zastával úřad ekonoma italské provincie. Specializací je církevním právníkem a do dějin Řádu se zapsal rekonstrukcí komendy ve Weggensteinu, posledního architektonického celku tohoto typu.

Řád se snaží svou činností naplňovat smysl svého hesla „Léčit a pomáhat“. Činnost, kterou Řád vyvíjí je úměrná jeho možnostem a odvíjí se od historických regionů, v kterých Řád v minulosti působil. Prostřednictvím svých kněží zajišťuje duchovní péči ve farnostech na Bruntálsku, Sovinci, Opavsku, Bouzovsku a v Karlově Studánce. Práce řádových kněží se shoduje s potřebami věřících obyvatel daných oblastí. Jsou neustále ve styku s potřebnými a jsou připraveni poskytnout duchovní útěchu, stejně jako přátelskou radu.

Současné aktivity řádu

Dnes se Řád podílí na aktivitách v nemocnicích a domovech důchodců, také v oblastech ve kterých má mnohaleté zkušenosti - již zmíněná duchovní činnost, školské aktivity, sociální a zdravotní práce. Aktivity, které Řád provádí na území České republiky jsou však pouhým zlomkem toho, co Řád rozvíjí v celé západní Evropě.⁶⁴

Církevní gymnasium Německého řádu (Olomouc)⁶⁵

Bylo založené v roce 1991 jako Moravské reálné gymnázium, která poskytuje svým studentům úplné střední vzdělání zakončené maturitní zkouškou. Výuka ve všech předmětech se doposud řídí učebními plány vydanými MŠMT (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy). Gymnázium je čtyřleté, je určené pro absolventy 9.

---

63 SKŘIVÁNEK, František – JAN, Libor. *Němečtí rytíři v českých zemích*, s. 113.

64 Internet Mozilla Firefox: <http://www.nemeckyrad.cz/soucasnost.asp>, verze 3.0.16, citováno dne 10. 3. 2010.

65 Internet Mozilla Firefox: <http://www.cgnr.cz/>, verze 3.0.16, citováno dne 10. 3. 2010.

tříd ZŠ, i osmileté, do kterého se mohou hlásit žáci pátých tříd. Svým rozsahem a obsahem studia škola připravuje studenty ke studiu vysokoškolskému. Vzdělávání má svým pojetím poskytnout studentům více volnosti a prostoru pro samostatné rozhodování, rozvoj aktivity a odpovědnosti. V každém ročníku čtyřletého gymnázia jsou dvě třídy, zhruba po dvaceti studentech, což ze školy dělá spíše školu rodinnou. Čtyřleté gymnázium zabezpečuje v současnosti vzdělávání ve dvou profilacích - humanitní předměty a tělesná výchova. Studenti osmiletého gymnázia si po prvních čtyřech letech mohou vybrat, kterou profilací chtějí pokračovat.

Církevní konzervatoř Německého řádu (Opava)⁶⁶

Pod energickým vedením provinciální představené Terezie Kubalové se podařilo opravit kapli a klášter v Beethovenově ulici. Snaze sester sloužit a být prospěšné, odpovídá i využití domu. Na jaře roku 1999 Ministerstvo školství schválilo projekt připravovaný již od roku 1995. Církevní konzervatoř Opava se otevírá ve školním roce 1999/2000 jako Církevní střední varhanická škola v Opavě. Od počátku svým pojetím navazovala na tradici pražské Varhanické školy. Ve školním roce 2006/2007 proběhla její transformace na Církevní konzervatoř Opava. A s tím spojenou možností dalšího navazujícího vyššího odborného vzdělání v 5. a 6. ročníku. Církevní konzervatoř poskytuje denní studium v oboru vzdělání se zaměřením na církevní hudbu.

Zřizovatelem Církevní konzervatoře Opava je Československá provincie Milosrdných sester Panny Marie Jeruzalémské. Ta působí nejen v ČR, ale i v sousedním Německu, Rakousku, Slovensku, Itálii a Slovinsku. Zvláště talentovaným studentům umožňuje další studium či stáže ve výše uvedených zemích. Konzervatoř je ekumenicky otevřená. Přijímá studenty různých konfesí i bez vyznání.

Odborné vzdělávání vychází z tradic duchovní chrámové hudby a opírá se o současné trendy. Studium je koncipováno a realizováno tak, aby studenti našli podle potřeby širší uplatnění. V koncepci školy je od jejího vzniku zakotvena víceoborovost: hra na varhany, hra na klavír, řízení sboru a sólový zpěv. Jejím základem je nedělitelný celek, který zahrnuje hru na klávesové nástroje, vokální projev a řízení sboru, opřený o soubor dalších odborných předmětů. Koncepce odborného vzdělávání umožňuje studentům získat vedle širokého základu, zahrnujícího výše

⁶⁶ Internet Mozilla Firefox: <http://www.konzervator.cz/>, verze 3.0.16, citováno dne: 10. 3. 2010.

uvedené čtyři profesní zaměření, i hlubší profilaci v jednom z uvedených oborů. Nedílnou součástí výuky jsou pravidelná školní a veřejná vystoupení studentů.

Součástí odborného vzdělávání je pedagogické minimum nezbytné pro získání učitelské kvalifikace. Je zařazeno do 5. a 6. ročníku a obsahuje vybrané učivo z pedagogiky, psychologie a oborové didaktiky. Praktické pedagogické dovednosti získávají studenti pravidelnými náslechy a výukou dětí základní umělecké školy za odborného vedení pedagoga.

Studentům je poskytováno nadstandardní ubytování v novém domově mládeže. Domov mládeže při Církevní konzervatoři Opava zahájil provoz 1. září 2008 a je součástí školy na Beethovenově ulici ve druhém patře. Konzervatoř disponuje třemi koncertními sály, ve kterých se pořádají pravidelné koncerty pro veřejnost. Učebny jsou vybaveny a přizpůsobeny jednotlivým vyučovacím předmětům (audiovizuální, jazyková, počítačová, gymnastický sál...). Škola nabízí studentům možnost využití individuálních učeben (s varhanami a klavírem) pro své vlastní cvičné hodiny po ukončení výuky. Studenti mohou využívat odbornou hudební knihovnu, literární knihovnu, notový archiv a školní fonotéku. Na škole pracují tři pěvecké studentské sbory – smíšený pěvecký sbor Laudate Dominum, komorní sbor a gregoriánská schola Bonifantes Opavienses. Smíšený pěvecký sbor Laudate Dominum jehož součástí je i komorní sbor, vznikl současně se založením školy.

Pečovatelská služba Německého řádu (Bruntál)⁶⁷

Nachází se v Bruntále na Zámeckém náměstí. Nabízí komplexní ošetrovatelskou domácí péči, pečovatelskou službu, zapůjčení kompenzačních a rehabilitačních pomůcek a sociální služby. Služby jsou zajištěny školenými pečovatelkami. Ačkoli je provozní doba stanovena na sedmou hodinu ráno až třetí hodinu odpolední, ošetrovatelky jsou pacientům k dispozici nepřetržitě. Pečovatelská služba je otevřena lidem dlouhodobě a chronicky nemocným, také lidem s krátkodobým doléčením jejich nemoci. Ošetrovatelky jsou zde i pro lidi v terminálním stádiu života (domácí hospicová péče).

---

⁶⁷ Internet Mozilla Firefox: <http://www.nemeckyrad.cz/pecovatelskaslužba/>, verze 3.0.16, citováno dne: 10. 3. 2010.

Expozice Německého řádu (Sovinec)⁶⁸

Expozice se nachází ve věži kostela zasvěceného sv. Augustinu u hradu Sovince. Můžeme zde shlédnout expozici majitelů hradu a stavebního vývoje hradu, historii Řádu německých rytířů na severní Moravě. Dále jsou zde k vidění pečete, insignie, obrazy, řádové kříže a oděvy. Nachází se zde také expozice věžních hodin. Na samotném konci expozice nás čeká vyhlídka do kraje. Nechybí ani suvenýry k zakoupení. Expozice je otevřena od dubna až do října.

Majetkoprávní nároky v českých zemích

Z výnosů statků vydržoval řád pět vlastních nemocnic, dva chudobince, lázně Karlova Studánka, tři mateřské školy, šest dívčích obecných škol, tři dívčí měšťanské školy a dívčí jednotřídní hospodyňskou školu v Opavě. Tyto školy byly vedeny řádovými sestrami. Dále udržoval řád čtyři hrady resp. zámky – Bouzov, Bruntál, Dolní Dlouhá Loučka a Sovinec. Duchovní správu vedl v osmi kostelích a vykonával patronát nad dvanácti dalšími.⁶⁹

Dne 22. 10. 1938 byl výnosem hitlerovského Německa Řád zrušen. Likvidace Německého řádu byla potvrzena výnosem komisaře pro zastavení jejich činnosti v Liberci dne 27. 2. 1939. Majetek byl Němci konfiskován a předáván různým německým subjektům. Řada příslušníků Německého řádu byla Němci pronásledována.

Po skončení války se Německý řád domáhal na Československém státu vrácení majetku (Žádosti velmistra ze dne 22. 7. 1945 – viz příloha č.1). Na základě usnesení Okresního lidového soudu v Bruntále ze dne 12. 12. 1945, potvrzeného Zemským národním výborem v Ostravě č.j. 2387/5-IX byl vlastníkem Německý řád.

Na počátku roku 1946 však převážil názor, že Německý řád je třeba považovat za zrádcovskou organizaci a proto je nutno jeho majetek konfiskovat (příloha č.2). Hlavním argumentem pro tuto kvalifikaci Německého řádu bylo subjektivní zkreslené hodnocení jeho celkové dějinné úlohy a nikoliv zhodnocení jeho konkrétní činnosti

---

68 Internet Mozilla Firefox: <http://www.nemeckyrad.cz/akce.asp?ID=3>, verze 3.0.16, citováno dne 10. 3. 2010.

69 TUREK, Adolf. *Řád německých rytířů – ústřední správa velmistrovských statků na Moravě a ve Slezsku*. s. 10-11.

během 1. republiky a za okupace. Na základě toho vydal Moravskoslezský zemský národní výbor výměr (příloha č.3) a na základě toho byly vydány konfiskační vyhlášky Okresním národním výborem v Opavě dne 22. 3. 1946 (příloha č.4) a Okresní správní komisí v Bruntále dne 1. 4. 1946 (příloha č.5).

Rozhodnutí zemského národního výboru nebylo Německému řádu nikdy doručeno, tudíž se nikdy nestalo pravomocné a rovněž tak se nikdy nestaly pravomocné ani vyhlášky vydané v Opavě a Bruntále. Církevní majetek byl vyloučen z konfiskací dle všech dekretů presidenta republiky č. 5, 12, 28 a 108/45 výkladovým stanoviskem ministerstva školství a osvěty z 8. 1. 1946 schváleným usnesením vlády z 23. a 26. 4., 14. 5. a 10. 12. 1946 (příloha č.6 a 7).

Stále však platila stížnost podaná z podnětu velmistra z 25. 10. 1946 Nejvyššímu správnímu soudu. Ten učinil nálezný až za dva roky a to dne 2. 2. 1948. Vyhověl v ní stížnosti Německého řádu a převzetí majetku ministerstvem zemědělství zrušil. Nález byl ještě potvrzen 17. 12. 1948, tedy znovu, již po únoru 1948. Tento právní názor Nejvyššího správního soudu potvrdil i Obvodní soud v Praze v roce 1994 a Městský soud v Praze dne 12. 1. 1998. Proti tomuto pravomocnému rozsudku ministerstvo financí podalo odvolání k Nejvyššímu soudu v Brně, který rozsudek dne 20. 12. 2000 zrušil a věc vrátil k novému šetření Městskému soudu v Praze, který v této věci ještě nerozhodl.

S výše uvedenými skutečnostmi, které svědčí o vlastnickém právu Německého řádu na svůj majetek se ztotožňuje i znalecký posudek Ústavu státu a práva ze dne 6. 8. 1993 (zpracován Prof. Viktorem Knappem a Dr. JUDr. Petrem Zderčíkem) a stanovisko místopředsedy vlády a ministra zemědělství ČR Ing. Josefa Luxe ze dne 16. 11. 1993 (příloha č.8). Vyjádřením přednostů okresního úřadu ze dne 11. 5. 1993 (příloha č.9) a Okresního úřadu v Bruntále ze dne 11. 5. 1993 (příloha č.10) měla být část majetku Německému řádu vydána na základě vládního usnesení ze dne 9. 4. 1997 (příloha č.11), stejně jako ostatním církvím. K naplnění tohoto usnesení nikdy nedošlo.

V současné době Řád podal 19 určovacích a vydávacích žalob u okresních soudů na svůj majetek tak, jak to doporučuje rozsudek Nejvyššího soudu v Brně ze dne 20. 12. 2000 ve svém zdůvodnění.⁷⁰

---

70 Internet Mozilla Firefox: <http://www.nemeckyrad.cz/naroky.asp>, verze 3.0.16, citováno dne: 12. 3. 2010.

Krátké seznámení s hrady a panstvími Sovincem a Bouzovem

Hrady Sovinec a Bouzov jsou hlavními majetky (mezi ně patří také bruntálský zámek a lázně Karlova Studánka) u nás na Moravě a ve Slezsku, o které Řád usiluje. Než se pustíme do sporů, které Řád vede, z mediálního pohledu, je potřeba se krátce seznámit s historií obou hradů a jejich panstvími.

Hrad a panství Sovinec

Nachází se mezi Olomoucí a Šternberkem, jižně od Rýmařova. První doložené zprávy o pevnosti jsou z roku 1319.⁷¹ Současně s hradem je vystavována stejnojmenná ves v podhradí. Za časů Jindřicha ze Sovince je tato pevnost vzpomínána častěji. Hrad Sovinec byl důležitým místem politických porad. Roku 1474 bylo zničeno maďarským vojskem. V druhé polovině 15. století byl Sovinec centrem rozsáhlého opevněného panství. Z této doby pochází dodnes zachované jádro hradu v podobě okrouhlé asi 20 metrů vysoké, mohutné strážní věže, do níž je zazděn kamenný erb pánů ze Sovince.⁷²

Na začátku 16. století bylo celé sídlo téměř zničeno. Po bitvě na Bílé hoře byl hrad vrácen svému dřívějšímu majiteli Kobylkovi ze Sovince (získal jej roku 1594 sňatkem s dcerou majitele panství Vavřince Edera), jenž jej 18. ledna 1623 prodal velmistru Řádu Karlu Franzovi, arcivévodovi rakouskému.⁷³

Počátek vlády Německého řádu na Sovinci je poznamenán třicetiletou válkou (1618-1648). V roce 1626 hrad obsadili Dánové, kteří hrad získali bez jediného výstřelu a zůstali zde dva roky, pak museli ustoupit před Valdštejnem. Sovinecké panství je však neustále sužováno průchodem vojsk. V roce 1632 dokončil místodržící Kllipel východní obranu hradu, který se tak stává pevností hájící vstup z Moravy do Slezska a Německa.⁷⁴ Roku 1639 dochází k novému nákladnému opevňování hradu, tak aby byl

---

71 Jiný zdroj poukazuje na to, že byl budován na biskupské půdě někdy mezi léty 1338-1348, neboť z toho roku je první zmínka o hradě v německy psané listině. (VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Sovinec: hrad jižně od Rýmařova*. s.4.)

72 Ed. Roman Váňa. *Řád německých rytířů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 17.

73 Sovinecké panství mu bylo zabaveno roku 1622 (byl odpůrcem císaře Ferdinanda) a postoupen žalobci Karlu z Liechtensteina. Po odvolání k soudu dostal majetek zpět, ale podle výroku soudu jej musel stejně prodat velmistru Řádu německých rytířů. (VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Sovinec: hrad jižně od Rýmařova*. s. 18.)

74 VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Sovinec: hrad jižně od Rýmařova*. s.18-20.

hrad plně soběstačný a dokázal vydržet dlouhé obléhání, u hradu byla dokonce postavena pila a mlýn. Tyto opevňovací práce trvali až do jara roku 1643, ještě téhož roku v červnu před Sovincem stanuli Švédové, ale s nepořízenou opět odtáhli a uchýlili se u Uničova. Torstensonova švédská vojska opět povstala před Sovincem 14. září téhož roku a hrad dobývala dnem i nocí necelé tři týdny.⁷⁵ Velitel posádky Liechtenstein podepsal 6. října 1643 kapitulaci. Švédové zde zůstali až do uzavření vestfálského míru v roce 1648. S odchodem Švédů roku 1650 ztratil hrad svůj vojenský význam, neboť další války nechaly Sovinec mimo svou pozornost.

Jelikož se správa statků v 18. století koncentrovala na Bruntál a roku 1810 přesídlila správa sovineckého panství na zámek v Horní Dlouhé Louče, hrad zůstal bez povšimnutí a tedy i renovace, té se dočkal až v roce 1837. Na určitou dobu byl na Sovinci zřízen kněžský seminář. Velmistř Maxmilián nechal na hradě postavit budovu konviktu pro redemptoristy, ale nakonec se stal domovem pro seminaristy. Seminář zde byl ještě ve čtyřicátých letech 19. století. Později zde byla otevřena lesnická škola (1867-1897). Roku 1842-1845 byl ke „Klippelovu plášti“ přistaven kostel. Kostel má prostou fasádu i vnitřní vybavení a věž byla přistavena na bývalou hradní baštu.

Až do 2. světové války sloužil Sovinec jako letní sídlo Řádu. Poté bylo nacistickou vládou zkonfiskováno. Hrad se změnil ve vězení a bylo zde sídlo zvláštní jednotky SS. V květnu 1945 hrad vyhořel a v letech 1951-1953 bylo započato s restauračními a zajišťovacími pracemi, vlastní rekonstrukce hradu byla započata až v druhé polovině roku 1990. Nejdříve se započalo s rekonstrukcí kostela sv. Augustina, poté byly obnoveny fasády vstupní brány prvního a třetího nádvoří a vytvořena možnost bydlení. Od hlavní brány vede cesta, která spojuje všech sedm hradebních bran a končí u vysoké hradní bašty. Hlavní brána je postavena v renesančním slohu. Nad klenbou jsou umístěny kamenné erby Německých rytířů Georga Wilhelma von Elkershausen a Egolfa von Westernach, také ostatní brány nesou erby Řádových rytířů.⁷⁶

---

75 K době obléhání se váže jedna pověst, která vypráví o tom, jak se lidem na hradě nedostávalo vody a museli pít víno a pivo, a to také dávali dobytku, který z toho však cepeněl. Všichni se tedy sešli ke společné modlitbě, jejíž přičiněním uprostřed hradu vyprýštil pramen čisté vody. Poté, co byl hrad Švédy dobyt se pramen ztratil. (VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Sovinec: hrad jižně od Rýmařova*. s.26-27.)

76 Ed. Roman Váňa. *Řád německých rytířů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s.17-19.

Hrad a panství Bouzov

Prvním prokazatelným majitelem Bouzova je Buzo z Buzova z rodu Wildenbergů. Okolo roku 1317 už existoval opevněný hrad. Po roce 1390 bylo pod hradem vystavěno městečko se stejnojmenným názvem. V roce 1348 Beneš z Buzova prodává hrad markraběti Joštovi, ten jej kvůli sporům s bratrem daroval bratrům Erhartovi a Jiřímu z Kunštátu, kteří později užívali přídomek z Poděbrad podle hradu, který nechal vystavět Boček z Kunštátu a který hrad Bouzov od bratrů Erharta a Jiřího zakoupil. Za jeho doby se hrad dostal do historického popředí.⁷⁷ Boček i jeho synové byli stoupenci husitů. Roku 1422 byl Bouzov dobýván vojsky vratislavského biskupa Konráda a vojsky krále Zikmunda, avšak neúspěšně. V té době byla kolem hradu i předhradí zbudována okružní hradba se čtyřmi okrouhlými baštami a hranolovou baštou se vstupní bránou. Tehdy nabyl hrad nynější rozlohy. Roku 1458 se stal Jiří z Poděbrad českým králem a hrad svěřil Zdeňkovi Kostkovi z Postupic. Majitelé hradu Bouzov se později často měnili. Za zmínku stojí majitel Friedrich von Oppersdorf, který nechal hrad zrekonstruovat a přestavět (od požáru roku 1558 zůstal hrad neobydlený a ve zříceninách). I přesto hrad sloužil spíše ke správě panství než jako šlechtický dům. Na rozdíl od hradu Sovince Bouzov obléhání Švédů pod vedením generála Torstensonova přežil. I přesto, že hrad nebyl za třicetileté války dobyt, podepsalo se toto válečné drancování na samotném městečku a okolí.⁷⁸

Roku 1651 se majitelkou hradu stává paní Eusebie Sabina Podstatská z Prusinovic. Teprve její třetí manžel si u ní získal důvěru a majitelem se stává roku 1686 nejstarší syn hrabě František Josef, který roku 1694 získává statek Červená Lhota. Kvůli dědickým potížím, musel nabídnout hrad ke koupi Německému řádu, který se stává majitelem hradu roku 1696 až do konce třetiny 20. století. Pruské války se hradu nedotkly, avšak městečko pod hradem bylo zničeno. Velká obnova hradu proběhla v letech 1895-1910 pod vedením architekta George von Hauberrissera za velmistra Evžena. Od té doby se na hradě mnoho nezměnilo a hrad je udržován v podobě jakou tehdy dostal. Za 2. světové války byl Bouzov pod správou berlínské nacistické společnosti pro podporu a péči o německé kulturní památky. Hrad střežila jednotka SS, která zde prováděla výslechy zajatců a podílela se na vypálení Javoříčka.⁷⁹

⁷⁷ Ed. Roman Váňa. *Řád německých rytířů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 11.

⁷⁸ VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Bouzov: hrad jižně od Mohelnice*. s. 5-8.

⁷⁹ VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Bouzov: hrad jižně od Mohelnice*. s. 21-23.

Spory o řádové majetky a útoky na řád

Jednou z prvních afér, které posloužili médiím k osočování řádu, byl případ fotografa Jindřicha Štreita⁸⁰, který každé léto pořádá expozice na hradě Sovinci. V době, kdy Německý řád zažádal o navrácení majetku, jedná se o hrad Sovinec, se vynořily ničím nepodložené spekulace, že po vydání hradu toto oblíbené kulturní centrum vezme za své. Je příznačné, že umělec Jindřich Štreit nikdy nic takového sám netvrdil. Avšak některým novinářům s dlouholetou praxí v socialistických tiskovinách bylo hned všechno jasné a v duchu této zásady koncipovali i své články.

Nejostřejší výměna názoru proběhla v dubnu roku 1994 v Parlamentu ČR, kdy poslankyně Petra Buzková obvinila tehdejšího vicepremiéra a ministra zemědělství Josefa Luxe, že napomáhá Německému řádu k navrácení majetku.⁸¹

Publicista a spisovatel Ondřej Neff ve svém článku z 6. května 1994 mluví o církevních restitucích obecně, ale i zde je německému řádu věnován samostatný odstavec. Autor varuje před tím, aby církve měly majetek, neboť z malého majetku můžou získat větší, a zatočit tak s těmi, kteří nesouhlasí s jejich postoji k některým společenským otázkám. Požadavky německého řádu považuje za logické, ale zároveň je mu „proti srsti“, neboť majetného řádu by se prý bál.⁸²

---

80 Český fotograf a pedagog narozen ve Vsetíně roku 1946. O deset let se i s rodiči odstěhoval do Těchanova u Rýmařova v podhůří Jeseníků. Vystudoval výtvarnou výchovu v Olomouci. Po studiích vyučovala na základní škole v Rýmařově a o rok později se stal i ředitelem. Od roku 1974 vede galerii na hradě Sovinci a od roku 1998 v Bruntále. V roce 1982 vzbudil pozornost StB na nepovolené výstavě v Praze a byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce deseti měsíců s podmíněným odkladem na dva roky za údajné hanobení republiky a jejího představitele. Od roku 1991 je pedagogem Institutu tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě, vyučuje dokumentární fotografii, dějiny českého i světového výtvarného umění po roce 1945 a medailon osobnosti. Od téhož roku vyučuje fotografický dokument na Katedře fotografie FAMU, kde se v roce 2000 habilitoval a stal se docentem pro obor fotografie. Je členem Umělecké besedy a Pražského domu fotografie. Realizoval na 500 autorských výstav a je autorem 20 publikací. (Internet Mozilla Firefox <http://www.jindrichstreit.cz/>, verze 3.0.16, citováno dne 12. 3. 2010)

81 Viz Buzková dokladuje, že ministr Lux radil německému řádu, jak získat zpět majetek. In: ZN, 15. 4. 1994, rubrika Publicistika, s. 4.

Viz Ministr Lux podpořil nároky řádu německých rytířů, který chce Bouzov. In: Právo, 15. 4. 1994, rubrika Publicistika, s.

82 Viz Máme vás rádi, ale jen dokud jste chudí. In: MF Dnes, 6. 5. 1994, rubrika Názory, s. 6.

S novou intenzitou se spor o majetek řádu rozhořel na jaře 1997, kdy Ministerstvo kultury začlenilo hrad Bouzov do soupisu 232 objektů navržených k navrácení, což napadl Pavel Dostál. Předseda vlády Václav Klaus nařídil věc přezkoumat a poté objekt vyškrtnout ze seznamu. V deníku Právo z 2. února 1999 je publikován zajímavý dokument – interpelaci skupiny poslanců ze 14. února 1946. Musíme zde připomenout, že dokument vznikl v době, kdy lidé nepřijímali nic co zavánělo „němectvím“. Zajímavé na tomto článku je, že Pavel Dostál přiznává svému parlamentnímu kolegovi Pavlu Tollnerovi řádovou příslušnost, ačkoli dva roky před tím v rozhovoru s novinářem konečným tvrdil, že familiáři jsou totéž, co fanoušci Sparty a v žádném případě nejde o členy řádu.⁸³

„Oproti v celku pochopitelnému sporu o hrad Bouzov, který je díky několika filmovým producentům z celého světa jednou z mála památek, jež by v rukou jiných pánů dokázala bez problémů zaplatit svou údržbu, vyznívá bitva o další z řádových hradů – Sovinec, poněkud kuriózně. Hrad je dnes téměř zříceninou, bez mobiliáře a sbírek. Spor o Štreitovu výstavní síň zde ale nebyl posledním.“⁸⁴ První kastelán po roce 1989 Robert Rác zahájil rekonstrukci hradu, kterou však nemohl dokončit a z níž zůstalo jen torzo, protože byl pro svůj kladný postoj k navrácení hradu Řádu propuštěn. V roce 2000 byl hrad odebrán městu Rýmařov. Kromě oprav za doby Roberta Ráce se pro záchranu hradu mnoho neudělalo.

Podobně jako spory o oba hrady se vlečou spory o lázně Karlova Studánka a zámek v Bruntále. V otázce Karlovy Studánky došlo ke zdánlivému průlomu, když soudní výrok z roku 1996 vyzněl ve prospěch řádu. Avšak rozhodnutí kvůli odvolání Ministerstva zdravotnictví nikdy nenabýlo právní moci a vše začalo od začátku.

Tyto majetkové peripetie dokládají obtížnost postavení 64. velmistra, které jsou srovnatelné s tím, co museli podstoupit jeho předchůdci Klein a Schälzky. Velmistr Wieland nemusel čelit pouze obtížím v česko-slovenské provincii, ale také tam, kde je nikdo nečekal, v Německu.

---

83 ADAM, Petr. *Řád německých rytířů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. s. 194.

84 Tamtéž.

Současná řádová struktura

V současné době jsou Němečtí rytíři rozděleni do pěti provincií. Italská provincie má centrum v Laně, rakouská provincie se sídlem ve Vídni, německá provincie se sídlem v Darmstadtu, jugoslávská provincie, přesněji převorství, se sídlem v Ljublani, Česko-slovenská provincie se sídlem v...V čele provincie stojí představený s titulem převora, který je volen na dobu tří let. V současnosti, datováno k roku 2001, má Německý řád přes sedmdesát bratří.

Sestry rovněž působí v pěti provinciích. Německá má sídlo v klášteře sv. Mikuláše v Pasově, italská provincie sídlí v lanském klášteře Lanegg, rakouská provincie se sídlem ve Friesachu. Sídlo jihoslovenské provincie se nachází v Ljutomeru. Česko-slovenská provincie měla svůj dům v Chrastavě, od roku 1993 v Opavě.

Familiáři označují své provincie na základě staré tradice jako bailivy, také jich mají pět. Nejpočetnější bailiva je německá, která měla v roce 2001 devět komend. Rakouští familiáři se sdružují do vlastních Ballei Österreich a filiálních komend. Třetí bailivie nese historický název An der Etsch und Im Gebirge – Südtirol. V roce 2001 se objevuje bývalá komenda Ad Tiberim, která soustřeďuje italské familiáře. Za bailivu bylo také uznáno devítičlenné uskupení familiářů v česko-moravsko-slezské oblasti se slovenským appendixem. Bailiva není dále členěna a její hlavou je zástupce. Tato bailiva je atypická poměrem duchovních k laikům, a to šest ku třem ve prospěch duchovních. Nevyjasněná je pozice slovenských familiářů, kteří jsou dva a hlásí se přímo k úřadu velmistra. Dále je několik roztroušených familiářů na územích, kde není provincie a ni komenda, ti jsou přiřazeni k rakouské bailivii.⁸⁵

---

85 ADAM, Petr. *Řád německých rytířů a jeho působení v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 205-207.

Familiáři se dělí na klasické familiáře⁸⁶ a čestné rytíře⁸⁷. Familiáři i čestní rytíři se dále dělí na osoby světské a duchovní. K roku 2005 bylo familiářů i čestných rytířů 722, členkou není žádná žena, ačkoliv tomu po právní stránce není bráněno. V posledních letech se jedná o dynamický vzestup familiářů, i přes ztráty úmrtím nebo vyloučením je roční nárůst kolem jedenácti osob za rok.

Naopak nepříznivý je vývoj stavu řádových sester, kde členů zvolna ubývá a navíc zde vládne relativně vysoký věkový průměr. Nejhorší situace je v bývalých postkomunistických zemích, jako je Slovinsko nebo Česká republika. Krize, kterou prochází tento nejmladší institut je středem pozornosti jak velmistra, tak řádové vlády. Jedná se však o podpůrné prostředky, neboť povolání ke službě milosrdné sestry nelze žádným způsobem vynutit.

Řádová správa

Vrchní správa řádu spočívá v rukou velmistra a generální rady. Velmistr je volen jednou za šest let na generální kapitule, kterou je povinen svolat. Společně s ním se volí čtyři generální radové a generální asistentka. Velmistr má nejvyšší výkonou moc v rámci řádu, ve zvláštních případech si musí vyžádat souhlas rady nebo kurie. S konečnou platností rozhoduje o přijetí či nepřijetí kandidáta, finančních výdajích, koná vizitace provincií, potvrzuje představené v jejich úřadech a přijímá časné i trvalé sliby.

---

86 Existovali již za časů pruského státu. Jejich oděvem byl bílý plášť s polovičním křížem. Do tohoto stavu se zpravidla přijímaly významné osoby podporující řád nebo hájící jeho zájmy. Po ztrátě profesního rytířstva, které nejen zajišťovala finanční zázemí, ale také styk s okolním světem, bylo nutné tuto složku přenést na někoho jiného. Začátkem 30. let 20. století, tak přicházejí ke slovu familiáři. Rozvoj tohoto institutu přerušila druhá světová válka, avšak po ní dochází k mohutnému rozvoji. Familiář laik odpovídá již třídě rytířské. U familiáře duchovního bychom mohli použít označení čestného kaplana. Jak už jsem zmiňovala, institut řádových familiářů došel církevního schválení 22. září 1965, kdy jej papež Pavel VI. Slavnostně potvrdil. Mají největší podíl na realizaci a provoz největších současných projektů řádu. (ADAM, Petr. *Řád německých rytířů a jeho působení v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, str. 185)

87 Dnes fungují jako odnož familiářů, určená zvláště vysoce postaveným osobám a příslušníkům předních šlechtických rodin. (ADAM, Petr. *Řád německých rytířů a jeho působení v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 185)

Pravomoc v rámci provincie vykonává převor, který má k dispozici svou provinciální radu. Převor i rada jsou voleni na provinciální kapitule z řad kněží, laiků a bratrů s věčnými sliby. Jednotlivé domy vede superior a zvláštní řádové ústavy vede rektor. Superiori a rektory se stávají pouze bratři se slavnými sliby. Převor je v dané jurisdikci identický s dřívějším zemským komturem. Všem fyzickým osobám v řádu, tedy i velmistři je nadřazena generální kapitula, která se koná jednou za šest let. Má právo volit představené řádu včetně velmistra. Představiteli jsou: současný velmistr, generální radové, úředníci generalátu, převoři, provinciální představení ze zvolených delegátů všech řádových složek. V čele provincií sester stojí jejich provinciální představené. Obláti podléhají stejnému režimu jako řádoví bratři, ale mají zmenšené závazky a pravomoce. Familiáři se sdružují do bailiv a komend. Komtur je ten, který velí komendě po dobu výkonu tohoto úřadu.

ARCHITEKTONICKÉ DĚDICTVÍ

Duchovní správu zajišťoval Řád německých rytířů v kostelech i kaplích po celé farnosti. Jen v Bruntále to jsou: Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie, poutní kostel Panny Marie Pomocné na Uhlířském vrchu, hřbitovní kaple sv. Michala.

Dále jsou to zámecká kaple sv. Jiří, kaple sv. Alžběty (dnes jsou zde pořádány výstavy moderního umění, tzv. „Galerie v kapli“) a kaple Božského Srdce Páně (dnes okresní pobočka Všeobecné zdravotní pojišťovny) v řádových špitálech, kaple sv. Kříže v klášteře sester P. Marie Jeruzalémské (dnes Obchodní akademie a Střední zemědělská technická škola), kaple sv. Aloise (dnes Městské osmileté gymnázium a základní škola, tzv. Petrin či Petrinum) a kaple sv. Anny ve státní nemocnici.

V dnešní době svému účelu v plném rozsahu slouží pouze farní kostel a v posledních letech také kostel na Uhlířském vrchu. Z kaple sv. Michala se stala pohřební obřadní síň a zbývající kaple jsou dnes jen velkými prostory s různým nebo žádným využitím, jak už je zmíněno v předešlém odstavci.

Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie

Nachází se v prostorách nynějšího Žižkova náměstí. Můžeme říci, že se jedná o nejstarší a jednu z nejcennějších staveb města. Majestátný chrám působí již svou mohutností: k orientované trojlodní stavbě s polygonálním chórem a věží při jihozápadním nároží přiléhají na jihu a severu patrové sakristie a k nim přistavěné kaple s polygonálními závěry. Průčelí lodi je hladké, lomená okna jsou bez kružeb. Na jihu a severu se nacházejí lomené boční vchody. Západní průčelí s lomeným vstupním portálem a bohatě členěným ostěním z černého tufového kamene je ukončeno stupňovitým nerovnoměrným štítem. Štít i věž jsou zakončeny osmibokou nástavbou se čtvercovými okny a barokní cibulí a jsou kvádrovány sgrafitem. Chór lodi, sklenutý dvěma poli křížové žebrové klenby, je oddělen od lodi profilovaným lomeným triumfálním obloukem. Interiéry lodí, oddělené arkádami na masivních pilířích, jsou zaklenuty čtyřmi poli křížové žebrové klenby, která sedí na únosných konsolách (nosný kamenný nebo dřevěný prvek podpírající balkon, římsu, sochu, arkýř, žebro). Nad vstupní částí kostela je umístěn nepodklenutý kůr.⁸⁸

⁸⁸ NIESNER, Tomáš. *Bruntál průvodce městem - Historický, stavební a kulturní přehled*. s. 17.

V roce 1764 došlo ve městě k velkému požáru, při kterém byly zničeny staré farní matriky, kostelní účty i jiné písemnosti a velká část městské registratury. Zmizely tak nenahraditelné prameny pro dějiny kostela i celého města. V Bruntále, který byl založen mezi léty 1210-1213 byl vybudován záhy kostel s největší pravděpodobností zasvěcený českému patronovi sv. Václavovi. Tento původní farní kostel zasvěcený sv. Václavu je poprvé zmiňován v listině ze 14. 12. 1295 uložené v Okresním archivu v Bruntále. Z tohoto období (2. poloviny 13. století) tedy pochází jádro stavby. Její raně gotické kněžiště patří k nejstarším církevním stavbám na Moravě. Z původní kamenické výzdoby se zachovaly pouze hlavice klenebních přípor (svislý podpůrný architektonický článek gotických klenebních žeber, představený před pilíř nebo stěnu, přijímající část klenebního tlaku), zdobené typickým raně gotickým ornamentem vínových listů. Později bylo zbudováno kostelní trojlodí. Dalším slohovým obdobím, které se výrazně podepsalo na podobě kostela, byla renesance. Tuto renesanční přestavbu ze 16. století dokládají západní štít s věží pokrytou sgrafitem a rodinná hrobka pánů z Vrbna s kaplí, kterou nechal přistavět Hynek starší z Vrbna k severní straně kněžiště (dnešní sakristie) v roce 1585.⁸⁹

Po třicetileté válce bylo přikročeno k úpravám věže kostela. Koruna věže s osmibokou nástavbou, ve které bývala strážnice, a barokní kopulí byla dokončena v roce 1690. V barokním slohu byla v letech 1729-1731 přistavěna a vyzdobena jižní kaple sv. Kříže a v roce 1731 severní kaple Panny Marie. V roce 1749 a 1764 byl kostel upravován po požárech. Stavební obnova kostela byla ukončena opravou věže do původní podoby v roce 1782. V dalších letech docházelo k úpravám interiéru kostela. „Novogotické zásahy provedené v 19 století poněkud znehodnotily původní harmonický celek vybavení chrámu.“⁹⁰

Nejcennější součástí interiéru je obraz hlavního oltáře „snímání Krista z kříže“ s Pannou Marií, sv. Janem a sv. Magdalenou, který byl zhotoven v Benátkách významným flámským malířem Osvaldem Onghersem (128-1706) pro Řád německých rytířů v roce 1668. Obraz věnoval farnímu kostelu velmistr arcivévoda Karel Lotrínský. Do té doby byl uchovávan v řádovém zámku v Mergentheimu.⁹¹ Tento obraz nahradil

---

89 Tamtéž.

90 Tamtéž, s. 18.

91 KOSTRŮNEK, Antonín. *Image města Bruntálu (netištěná bakalářská práce)*, Ostrava 2002, Přírodovědecká fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, Katedra sociální geografie a regionálního

původní oltářní obraz Ukřižovaného, který byl namalován vídeňským malířem Tobiášem Pockem na žádost velmistra Řádu německých rytířů Jana Kašpara z Ampringenu v letech 1658-1659. Obraz „Ukřižovaného“ shořel při požáru 1764 i s dřevěným bohatě vyřezávaným oltářem se sochami sv. Heleny, sv. Terezie a sv. Josefa. Na evangelijní straně presbytáře se nachází obraz „Nanebevzetí Panny Marie“. V západní části kostela na pilířích nesoucích kruchtu a na zdi věže v jižní lodi se nacházejí umělecky velmi hodnotné obrazy významného jezuitského malíře 18. století Ignáce Raaba (1715-1787).⁹² Obrazy církevních otců sv. Ambrože, sv. Řehoře, sv. Augustina a sv. Jeronýma byly s největší pravděpodobností namalovány v 70. letech 18. století.

V jižní lodi kostela je dnes umístěn obraz sv. Tekly, který namaloval rodák z Janovic Jan Kryštof Handke (1694-1774) původně pro boční oltář sv. Kříže do piaristického kostela Panny Marie Těšitelky. Pod kruchtou na pravé straně se nachází další obraz sv. Tekly. Křížová cesta pochází z 1. poloviny 19. století z Vídně. Oltář v hlavní lodi i oltáře v bočních kaplích pocházejí z 19. století.

Umělecky kvalitní a velmi hodnotnou výzdobu mají i obě boční kaple farního kostela, severní kaple Panny Marie a jižní kaple sv. Kříže. Obě kaple jsou zdobeny stropními malbami, kaple P. Marie z 19. století a kaple sv. Kříže z 18. století.

K zajímavostem interiéru patří také arkýř z 1. poloviny 18. století, zavěšený v presbytáři nad vchodem do kaple P. Marie, a kruchta s varhanami nad hlavním vstupem. V presbytáři kostela jsou vsazeny tři pamětní desky osobností, které v Bruntále působily a jsou zde pochováni. Nejvýznamnějším z nich je velmistr Řádu německých rytířů Jan Kašpar z Ampringenu, komtur Řádu J. Reinhard z Perlichingenu a pod triumfálním obloukem je deska rytíře Jiřího z Bandemeieru, který zde však pochován není. Vlevo od hlavního vstupu pod kruchtou jsou čtyři velké pískovcové náhrobky pánů z Vrbna.

V kostele se zachovaly tři původní zvony, nejstarší pochází z roku 1532 od neznámého zvonáře. Od téhož zvonáře pochází také zvon zhotovený roku 1551. Nejbohatší výzdobu má zvon z roku 1649, ulitý opavským zvonářem Hansem Knaufem (1619-1666).

Kolem kostela se původně rozkládal hřbitov obehnaný zdí. Koncem 17. století

---

rozvoje 2002, s. 26.

92 NIESNER, Tomáš. *Bruntál průvodce městem - Historický, stavební a kulturní přehled*. s. 18.

byl hřbitov přemístěn na Nisské předměstí a postupně zrušen. Před hlavním vchodem do kostela stojí železný kříž z roku 1843 na mramorovém podstavci. Při severní zdi kostela se nachází barokní socha Neposkvrněného početí Panny Marie. Věnoval ji místodržící Řádu rytíř Jan Vilém Zocha. Na východní straně kostela se v zaskleném výklenku nachází „Hora Olivetská“, vedle ní je zachovalá pamětní deska Jindřicha Ferdinanda Biucka, zámeckého hejtmána, kapitána Sovince a inspektora Nisského. Na severovýchodní straně je umístěno pět mramorových desek občanů padlých za první světové války.⁹³

Kostel Panny Marie Pomocné na Uhlířském vrchu

O založení prvního kostela se zasloužil Augustin Oswald z Liechtensteina, který při obraně hradu Sovince v roce 1643 učinil slib, že pokud hrad ubrání nechá vystavět kostel ke cti Panny Marie Pomocné. Toto přání se nesplnilo a hrad padl do rukou Švédů.⁹⁴ Přesto se však cítil být tímto slibem zavázán neboť přežil. S jeho nástupcem rytířem Německého řádu Johannem Kasparem Ampringem 5 let po skončení války vystavil zakládající listinu. On sám mu v listopadu roku 1653 nabídl, zda místo kaple nechce nechat postavit hospic. Liechtenstein mu na to odpověděl v prosinci téhož roku, že kvůli komplikacím se zařizováním povolení nechá na Uhlířském vrchu vystavit pomník Panny Marie Pomocné a peníze věnuje na úpravu a vybavení kostela v Mühlheimu. V březnu jej však Ampringen v dopise upozornil, že již koncem minulého roku byl započat přísun stavebního materiálu. Nakonec se tedy začala stavět kaple. 5. června 1655 byl kostel zasvěcen Panně Marii Pomocné Johannem Gobbarem, biskupem v Megaře, kanovníkem olomouckého biskupství a světícím biskupem. Liechtenstein stavbu financoval a i nadále posílal peníze (300 zlatých) každý rok.⁹⁵ Roku 1724 zde byla postavena dřevěná poustevna.

O století později bylo započato se stavbou kostela, neboť pro oblibu poutního místa byla kaple již malá a nedostačující. Zásluha za tento krok náleží řádovému knězi a děkanovi v Bruntále Antonínu Thielovi. Stavba byla zahájena roku 1755 a dokončena 1758 v dnešní velikosti a podobě (datováno k roku 1923). Současně s kostelem byl také

93 NIESNER, Tomáš. *Bruntál průvodcem městem – historický, stavební a kulturní přehled*. s. 19-20.

94 MEZEROVÁ, Lubica. *Bruntál průvodce městem - historický, stavební a kulturní přehled*. s. 35.

95 RUBIN, Maximilian. *Die Wallfahrtskirche „Maria hilf“ auf dem Köhlerberge bei Freudenthal*. s. 20.

vystaven vikářský dům. Patronem výstavby byl svobodný pán Rudolf von Werdenstein, po něm pak místodržitel von Riedheim. Architektem byl Georg Friedrich Gans z Krnova. Jedná se o rozlehlý jednolodní kostel s postranními oltáři, sakristií po levé a mariánskou kaplí po pravé straně presbytáře. Kostel je postaven v barokním slohu. Hlavní průčelí na severní straně je vertikálně rozčleněno pilastry (pilíř částečně vystupující ze stěny, má dekorativní funkci, má patku, dřík a hlavici) na tři části, které jsou v horní části spojeny bohatě profilovanými římsami, nízkou atikou a volutovými křídly přiléhajícími k věži. Věž kostela je ukončena bání a lucernou. Boční stěny kostela jsou členěny lizénami (plochý svislý nebo vodorovný pás bez hlavice a patky, členící a zdobící stěnu) a vysokými obloukovitými okny. Do věže kostela byl přenesen původní zvon z kaple, který daroval kníže Liechtenstein. Roku 1776 byly ulity další dva velké zvony, které byly zničeny požárem roku 1820 a nové náhradní zvony byly zabaveny za první světové války, ve věži zůstal jen malý zvon.⁹⁶

V interiéru jsou po obou stranách vyvýšené kůry zdobené balustrádou. Nad vchodem je hudební kůr, z kterého vedou schody na věž. Interiér kostela byl bohatě zdoben. Po levé straně byly oltáře zasvěcené Srdci Ježíšovu, sv. Libaratovi a Lourdský oltář. Po pravé straně pak oltář Srdce Panny Marie, sv. Josefa a Matky Boží. V presbytáři se nacházela kazatelna, ve středu oltář a na stěně visel oltářní obraz.

V roce 1794 bylo nebezpečí zavření kostela, naštěstí se však prokázalo, že kostel má pravidelný a dostačující příděl peněz. V září roku 1820 uhořel do věže blesk a následkem toho věž i kostelní střecha vyhořely. Kostel byl opraven až roku 1821, bohužel nebylo dostatek peněz a kostel chátral. Roku 1858 byla střecha pokryta šindelem, avšak déšť a sníh již poničili klenbu. Aby se předešlo úplnému zřícení, musela se část střechy přehradit. Bohužel v lednu roku 1863 do kostela opět udeřil blesk a kostel začal hořet, jen díky nadlidskému úsilí asi dvaceti mužů z Bruntálu, ohořela jen střecha věže. Druhý den po požáru byla vikáři Filipovi poslána malá plechová krabice, která se našla ve vyhořelé „makovici“ z roku 1820. Obsahovala mince, kadidlo a modlitební předměty. Vikář Filip měl v úmyslu vložit do nové „makovice“ zprávu o vzniku kostela a mince. Bohužel zpráva mu byla vrácena, mince zmizely, tak jako při stavbě mnoho náradí a materiálu.⁹⁷ Arcivévoda Maximilian na jaře financoval výstavbu věže. Střecha kostela byla pokryta břidlicí a konečně byl opatřen

96 MEZEROVÁ, Lubica. *Bruntál průvodce městem – historický, stavební a kulturní přehled*. s. 36-37.

97 RUBIN, Maximilian. *Die Wallfahrtskirche „Maria hilf“ auf dem Köhlerberge bei Freudenthal*. s. 23.

bleskosvodem. Roku 1868 bylo dvanáct kostelních oken poškozeno silnou bouří, nechal je opravit na své vlastní náklady Alois Plischke. V letech 1872-1874 byla obnovena vnitřní omítka, střecha opatřená plechovými žlaby. Za doby vikáře Antona Neumanna bylo vydlážděno presbyterium a sakristie hlazenými břidlicovými a bílými kehlheimskými plotnami a roku 1890 také chrámová loď bílými a modrými mramorovými dlaždicemi. V roce 1895 byla opravena věž a dřevěné rámy oken byly nahrazeny kovovými. Roku 1896 byla opravena vnější omítka a nasazená nová „makovice“. Vstup do kostela zdobí mozaiky svatého Petra a Pavla, zhotovené v roce 1925

Opravě byl podroben také vikářský dům v letech 1881-1898. Jednalo se o malou přízemní budovu z hrázděného zdiva s velice skromným bydlením. Vikář měl k dispozici jednu větší a dvě menší místnosti, byl zde také byt pro hospodyně s kuchyní. Do 30. let minulého století zde vikáři zůstávali i přes zimu, od té doby pak jen od května do října. Roku 1856 se vikáři Filipovi podařilo získat dva přilehlé pozemky a tak rozšířit zahradu. Pitná voda se odebírala od hostinského Johanna Michatsche. S vodou měli obyvatelé velké problémy převážně v minulém století. Roku 1758 byla blízko vikářského domu vykopána studna asi 54m, nemohla být však používána a tedy zanikla. Později byla studna vykopána 300m od vikářského domu, která je tam dodnes a je nazývána „vikářskou studní“. Ta se pak stala místem četných sporů mezi vikáři a hostinskými. Původní hostinec byl postaven roku 1770 městskou správou Bruntálu. V roce 1800 město hostinec nejspíš prodalo, určitě to víme až od roku 1818 kdy jej již nevlastnilo. Od tohoto roku se pak majitelé střídali. Vzhled hostince, který byl obnoven po požáru roku 1861, není znám.

Současnost

Pohnutý byl osud kostela v posledních třiceti letech, kdy mu hrozilo zbourání v důsledku těžby tufu a především byla zničena a zdevastována sovětskou okupační armádou a následkem vandalismu. Počátkem její zkázy však bylo opatření komunistické administrativy - zákaz poutních slavností. Z jeho bohatého mobiliáře se podařilo zachránit jenom několik obrazů a soch. V interiéru kostela je obraz panny Marie, který je kopií díla Lucase Cranacha. V letech 1991 až 1992 prodělal kostel rozsáhlou

rekonstrukci. 9. 10. 1993 byl po mnoha letech tento významný poutní kostel Panny Marie Pomocné na Uhlířském vrchu vysvěcen za účasti arcibiskupa olomoucké arcidiecéze Msgr. Jana Graubnera, metropolity moravského.⁹⁸ V současnosti je areál zvelebován a stává se oblíbeným cílem nejen věřících. Poutníky ke svatostánku doprovází nově zbudovaná křížová cesta. Poutě jsou zde v neděli blíže svátku Marie Královny (22. srpna.) a Narození Panny Marie (9. října).⁹⁹ U kostela se nachází mramorový kříž zhotovený v roce 1899 Franzem Bittmanem, jehož zbytky byly nalezeny v nedalekém bývalém lomu a který byl restaurován.

Od 1. května 2004 je kostel na Uhlířském vrchu trvale osvěcen. Stalo se tak díky podpoře místních občanů, bruntálských živnostníků a podnikatelů a za částečné podpory vedení města Bruntálu. Měly by se obnovit studánky a další památná místa Uhlířského vrchu.

Křížová cesta

Zajímavou součástí areálu poutního kostela na Uhlířském vrchu je velká lipová alej, kterou nechal vysázet komtur Riedheim. Skládá se z hlavní aleje široké 12 metrů a dvou bočních alejí širokých 4 metry. K velké aleji byla v letech 1885-1889 na popud okrašlovacího spolku v Bruntále vysázena lípami od Kobylího rybníka tzv. „promenádní cesta“. Podél horní části této promenádní cesty bylo v roce 1916 vztyčeno 14 stojanů s obrazy Křížové cesty, které namaloval malíř Franz Templer podle předloh Gebhardta Fugela z Mnichova. Po 2. světové válce byla torza jednotlivých zastavení odstraněna. Na svou obnovu čekala až do roku 2001, kdy bruntálský farář P. Antonín Krejčířík nechal zhotovit 14 dubových sloupků s obrazovým rámovým zakončením, do kterého byly vlepeny kopie obrazů zastavení křížové cesty. Ta sloužila poutníkům až do roku 2004, kdy bylo 6 zastavení zničeno vandaly. Ještě téhož roku byla zahájena další obnova křížové cesty. S myšlenkou nové podoby cesty přišel místní umělecký řezbář pan František Nedomlel. Podstavce jsou utvořeny z různých druhů hornin z okolí, dřevěné plastiky znázorňující výjevy z Kristovy cesty na Golgotu zase z různých druhů

---

98 Internet Mozilla Firefox: [http://farnostbruntal.cz/index.php?](http://farnostbruntal.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=6&Itemid=16)

[option=com_content&view=article&id=6&Itemid=16](http://farnostbruntal.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=6&Itemid=16), verze 3.0.16, citováno dne 15. 3. 2010.

99 Internet Mozilla Firefox: <http://www.nizkyjesenik.cz/seznam/poutnimista/poutnimista.htm>, verze 3.0.16, citováno dne 15. 3. 2010.

dřev, vyskytujících se v Nížkém Jeseníku. Řezbář František Nedomlel¹⁰⁰ zhotovil během čtyř let patnáct zastavení. Na čelních stranách kvádrů jsou umístěny mramorové desky s nápisem donátora zastavení. Dne 13.10.2007 ve 13.30 hodin byla kompletní křížová cesta slavnostně požehnána.¹⁰¹ Ani tato Křížová cesta nebyla ušetřena vandalismu a roku 2004 bylo poničeno šest zastavení.

Svatý Liberatus¹⁰²

Ostatky sv. Liberata byly přivezeny roku 1847 z Říma světícím biskupem Thysebaertem z Olomouce. Původně byly pozůstatky uzavřené v postříbřené a skleněné schránce. Pocházejí z katakomb sv. Priscilly na Via Salaria Nova v Římě. Byly darovány P. Joachimovi z kapucínského řádu s oprávněním si je ponechat nebo je věnovat. Pozůstatky sv. Liberata byly nakonec umístěny na lidské tělo. Na tomto „těle“ bylo umístěno celé záhlaví, části ramen a předloktí, rukou a nohou, holenních kostí atd. Byl oděn do šatu prvních křesťanů s hlavou ozdobenou vítězným věncem mučedníků. V této úpravě byl dopraven do kláštera Uršulinek v Olomouci, odtud pak bruntálskými občany roku 1848 do Bruntálu do farního kostela. Ve svatodušní úterý do kostela na Uhlířském vrchu ve slavnostním průvodu. Relikvie byly umístěny na oltáři sv. Walburgy. S ostatky sv. Liberata byla přivezena také lahvička světcovy krve v nádobě tvaru monstrance. Bohužel v noci z 21. na 22. srpna roku 1857 byla při vloupání do kostela ukradena a již nenalezena.

Seznam mučedníků katolické církve připomíná sv. Liberata ke dni 20. prosince společně se sv. Bajulem. O osobě sv. Liberata není nic známo, avšak okolnosti jeho pohřbení (katakomba sv. Priscilly – jedna z nejstarších) poukazují na to, že patří do nejranější křesťanské doby. Můžeme se tedy domnívat, že žil v době apoštolské nebo poapoštolské.

---

100 Umělecký řezbář žijící na Bruntálsku, pokračuje v práci svého otce Josefa. Jeho betlémy jsou ozdobou čtyř kostelů na Opavsku i rodinných sbírek v řadě zemí Evropy i Kanady. Rozšiřuje také původní Betlém svého otce. (Internet Mozilla Firefox: <http://www.katydz.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=6984&webSSID=9138a7ab0a9887f48f39598d7709f0b8>, verze 3.0.16, citováno dne 17. 3. 2010.)

101 Internet Mozilla Firefox: http://www.rymarovsko.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=411&Itemid=233, verze 3.0.16, citováno dne 17. 3. 2010.

102 RUBIN, Maximilian. *Die Wallfahrtskirche „Maria hilf“ auf dem Köhlerberge bei Freudenthal*. s. 27.

Bývalá kolej piaristů s kostelem Panny Marie Těšitelky

Po zámku je druhým nejmohutnějším komplexem budov města Bruntálu. Piaristé¹⁰³ přišli do Bruntálu na pozvání tehdejšího velmistra řádu Františka Ludvíka von Pfalz-Neuburga (1694-1732). Původně velmistr zamýšlel pozvat do Bruntálu kapucíny, na naléhání místodržitele Harstalla, bruntálských měšťanů a po návštěvě Litomyšle a seznámení se s tamní kolejí se rozhodl pro piaristy.

Zakládací listinu koleje velmistr podepsal 23. prosince 1730 ve Vratislavi. Dne 31. prosince 1730 potvrdil fundaci řádový provinciál Basilius Sigl a s. Antonio a v únoru roku 1731 – navzdory odmítavému postoji olomoucké konzistoře – schválil kardinál Wolfgang Hanibal Schrattenbach. Císařem Karlem VI. byla listina schválena až 11. října 1731, jeho souhlas obsahoval podmínku, že komunitu nesmí tvořit více jak 12 řeholníků a nesmějí sbírat almužny. První čtyři piaristé přišli do Bruntálu v květnu 1731 z koleje v Bílé Vodě. K dočasnému ubytování jim byly poskytnuty dva domy ve městě a pro bohoslužby mohli využívat farní kostel a kaple v okolí. Nezbytné vybavení a stravu jim zpočátku poskytovalo panství.¹⁰⁴

Budování koleje bylo započato 30. května 1731 podle původního projektu velmistra architekta Felixe Antona Hammerschmidta. Navrhoval východně orientovanou kostelní loď začleněnou do západního křídla kvadratury kláštera tak, že čelní fasáda kostela předstupovala fasádu koleje. O projektu se pochvalně vyjádřil vídeňský architekt Ludvík Šebestián Kaltner,¹⁰⁵ který jej pozměnil. Změnou umístění kostela v celém projektu se dosáhlo více prostoru pro obytné a školní budovy.

---

103 Zakladatelem tohoto školského řádu je sv. Josef Kalasánský (1556-1648), aragonský kněz. Vyučování chudých dětí zahájil v roce 1597 a roku 1617 bylo školské bratrstvo povoleno papežem Řehořem XV. samostatnou řeholí s označením „Pauperus Matris Dei Piarum Scholarum“, která se záhy rozšířila po celé Evropě. Vedle obvyklých tří slibů se piaristé zavázali k bezplatné výuce mládeže. Řád byl zrušen papežem Inocencem X. v roce 1646, v roce 1656 bylo společenství obnoveno jako kongregace s jednoduchými sliby a roku 1669 z rozhodnutí papeže Klementa X. se opět stalo řádem. Generální představený sídlí v Římě, vyšší představení jsou nazýváni probošty a představení jednotlivých kolejí rektory; menší domy – rezidence – vede superior. V letech 1871-74 byla většina piaristických škol předána do obecní, zemské či státní správy. Roku 1950 byla činnost řádu na našem území zrušena. (FOLTÝN, Dušan a kolektiv. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 106.)

104 FOLTÝN, Dušan a kolektiv. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 249.

105 Působil ve službách řádu jako stavební inspektor – Bouzov, Sovinec, Židlochovice.

Kostel měl být jednolodní s presbyteriem ústícím do dvora. Budovy koleje byly jednopatrové. Stavba byla financována ze zvláštního fondu zřízeného důchodním úřadem dominia. Na stavební výdaje včetně mzdy pro řemeslníky přispívali piaristé každoročně 1000 zlatými. Obstarávání materiálu, zajištění dělníků bylo povinností panství.

Slibný postup stavebních prací byl záhy přerušen náhlou smrtí fundátora Františka Ludvíka v dubnu 1732. Jeho nástupce Klemens August von Bayern z rodu Wittelsbachů (1732-1761) nechal v prosinci 1733¹⁰⁶ upravit návrh, aby se tak snížily náklady na stavbu. Velmistr nebyl stavbě koleje a kostela příliš nakloněn a činil různé přítěže – placení daní, odepření pomůcek, snížení části subvencí. Úpravy projektu stavby se zhostil superior P. Glycerius Becher a Matre Dei s myšlenkou vypustit kostel z bloku kláštera a umístit jej při jeho jihozápadním nároží. Chrám spojuje s budovou koleje pouze křížová chodba. Celková dispozice kláštera se nezměnila, ušetřený prostor byl věnován školským účelům.¹⁰⁷ D. Foltýn se zmiňuje o tom, že Klement August zpochybnil platnost fundace a odmítl dodržovat stanovené závazky. Byla tak ohrožená celá stavba a první superior P. Martinus Geiger a Christo (1680-1734) začal uvažovat o odchodu piaristů z Bruntálu. Navíc bylo piaristům odňato stravování na zámku a provizorní ubytování bylo vymezeno lhůtou tří let. Nakonec se podařilo částečně dokončit levé křídlo budovy, kam se piaristé nastěhovali v říjnu 1735. Zájem o to, aby piaristé zůstali, měli hlavně měšťané, kteří se zasadili o finanční, materiální i pracovní nasazení.¹⁰⁸ Budova byla ukončena roku 1738.

Roku 1739 byla započata stavba kostela P. Marie Těšitelky dlouhého 37 metrů a 13 metrů širokého, k jejíž realizaci velmistr uvolnil 6000 zlatých vyčleněných jeho předchůdcem. „Stavebně byl kostel dokončen až v roce 1749 a jeho vnitřní výzdoba teprve v polovině šedesátých let. Podzemní krypta, do níž byli pochovávaní zemřelí příslušníci řádu, byla hotova v roce 1752.“¹⁰⁹ Kostel byl vysvěcen 12. září 1752, budovy koleje se podařilo dokončit o pět let později. Své počínání museli piaristé uspořádat tak, aby nezasahovali do působení farní správy. Piaristům se v Bruntále dařilo a do roku

---

106 D. Foltýn ve své knize uvádí rok 1732. (FOLTÝN, Dušan a kolektiv. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 251).

107 MEZEROVÁ, Lubica. *Bruntál průvodce městem - historický, stavební a kulturní přehled*. s. 31.

108 FOLTÝN, Dušan a kolektiv. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 249.

109 MEZEROVÁ, Lubica. *Bruntál průvodce městem – historický, stavební a kulturní přehled*, s. 31.

1776 navštěvovalo piaristické školy v průměru 200 studentů. Reformami Marie Terezie bylo v roce 1777 latinské gymnasium zrušeno. V letech 1777-1871 stáli piaristé v čele hlavní školy a v období 1850-1871 poskytla kolej prostory nižší reálce. Na osmileté trvání nižšího reálného gymnasia navázalo státní nižší gymnasium (v letech 1879-88), které vystřídala měšťanská škola. Poté, co byla budova koleje i s kostelem postupně bezplatně postoupena městu (školní rok 1880/81). V Bruntále zůstalo jen několik piaristů, aby se starali o bohoslužby, ale i ti museli v roce 1904 odejít z města.¹¹⁰ Od roku 1912 je státní gymnasium zřízeno v nové budově na nároží ulice Jesenická a Dukelská. Prostory bývalé piaristické koleje dnes využívá Střední škola služeb se sídlem v Bruntále. Kostel P. Marie Těšitelky je v současné době využíván pravoslavnou církví.

Původní budova koleje představuje uzavřenou kvadraturu, na kterou se napojuje budova kostela Panny Marie Těšitelky. Fasády všech traktů byly členěny sdruženými lizénami, okna byla zdobena kasulovými (tvar podobný kněžskému ornátu užívaného zejména v baroku) šambránami (dekorativní orámování dveřního nebo okenního prostoru). Východní křídlo mělo původně dva vstupní portály. Venkovní fasáda kostela je dodnes horizontálně členěna dvěma patrovými římsami, soklem a hlavní římsou; vertikálně pak rustikovanými sdruženými lizénami. Okna jsou obdélníkového tvaru. Čtyřpatrová kostelní věž je zakončena cibulí s lucernou a sedlovou střechou. Na ní byla původně ještě malá zvonice – lucerna a druhá, poněkud vyšší, zdobila střechu východního traktu kláštera. V roce 1835, kdy byla opravována střecha, byly obě zvonice odstraněny. V roce 1871-78 probíhala stavba druhého patra koleje nad severním a západním křídlem. Nejhůře se na klášteře podepsaly stavební úpravy po osvobození, kdy byl odstraněn vstupní portál a kasulové šambrány ze všech fasád. Zcela zničená byla také parková úprava nádvoří a necitlivě provedeny interiérové úpravy. Celkový dojem z budovy narušují všechny pozdější přístavby.¹¹¹

Kostel je podélná jednolodní stavba, tvořená lodí, presbyteriem, sakristií a křížovou chodbou. Nad sakristií je velká oratoř a nad vchodem kůr s varhanami. Velmi hodnotná je původní barokní kazatelna s bohatými reliéfy. Kromě hlavního oltáře, se v kostele nalézají dalších šest postranních oltářů. Vnitřní vybavení pochází

---

110 ZEMEK, Metoděj – BOMBERA, Jan – FILIP, Aleš. *Piaristé v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1631-1950*, s. 65-67.

111 MEZEROVÁ, Lubica. *Bruntál průvodce městem – historický, stavební a kulturní přehled*. s. 32.

převážně z doby kolem 18. století.

Neoddělitelně je kostel spjat s tvorbou významného moravského malíře Jana Kryštofa Handkeho (1694-1774). Pro piaristický kostel vytvořil tři oltářní obrazy, které jsou dodnes chloubou kostela (obraz sv. Tekly¹¹², sv. Josefa Kalasánského¹¹³ a obraz papeže Pia V¹¹⁴). Na hlavním oltáři je obraz P. Marie Těšitelky s pohledem na Bruntál od Rudolfa Templera z roku 1862, nad svatostánkem je umístěn obraz Madony s Ježíškem z roku 1531, zasazený v rokokovém rámu. Boční oltáře jsou zasvěceny sv. Josefu Kalasánskému, sv. Piu V., sv. Tekle, Čtrnácti sv. Pomocníkům, sv. Janu Nepomuckému, sv. Anně, a sv. Kříži. Ve vedlejších prostorách chrámu visí několik nástěnných maleb od neznámých autorů a hodnotný obraz „Ecce Homo“ od F. Schindlera z Andělské Hory.¹¹⁵

---

112 Okolo roku 1752. Malba zpodobňuje světici, které anděl přináší palmu vítězství. Obě postavy jsou vázány diagonálou v jednoduše podaném výjevu. Sv. Tekla je obklopena divou zvěří, které byla vydána v aréně pro svou víru, ta ji však neublížila. Dále vidíme hořící polena na kterých ukončila svůj život. Je zachycena v mírném pokleku s křížem a lilií v ruce, symbolizující její čistotu a lásku ke Kristu. Rozevlátá, členěná drapérie, obepínající postavu světice nás vrací k Handkeho ranému dílu. (KRAMPL, Jan. *Jan Kryštof Handke – Život a dílo*, s. 118-120.)

113 Z roku 1749. Handke zachytil zakladatele piaristů J. Kalasánského, jak předstupuje před P. Marii a podává jí své srdce na důkaz opravdové lásky. V pozadí vidíme výjev ze života světce, kterému přivádí anděl dítě do školy. Obraz je rozdělen na dvě části lehkými kupami obláček na prostor nebeský a pozemský. Obraz byl kreslen na zakázku pro bruntálské piaristy k oslavě kanonizace Josefa Kalasánského, který byl představen veřejnosti při slavnostní pobožnosti ve farním kostele. (KRAMPL, Jan. *Jan Kryštof Handke – Život a dílo*, s. 115-117.)

114 Z roku 1763. Obraz zobrazuje modlícího se papeže k P. Marii za vítězství proti Turkům. Byl posledním obrazem pro bruntálské piaristy. Obraz je ukázkou tvorby v jeho posledních letech, kdy některé prvky obrazu nepatří jemu, ale někomu jinému. Obě rozdílné části malby se od sebe liší i světelným pojetím a koloritem. Zatímco horní část působí studeně, ve spodní části je pro Handkeho příznačná červená na drapériích, odstíny růžové, perleťové...(KRAMPL, Jan. *Jan Kryštof Handke – Život a dílo*, s. 123-124.)

115 MEZEROVÁ, Lubica. *Bruntál průvodce městem – historický, stavební a kulturní přehled*. s. 32.

Kaple sv. Michala a hřbitov

Kaple byla postavena na popud velmistra řádu německých rytířů Jana Kašpara Ampringena v roce 1674. Autorem projektu je Baltazar zv. Carlo Fontana. Kaple představuje osmibokou centrální stavbu typu baltisteria nebo mausolea, krytou stlačenou cibulovitou bání se štíhlou lucernou na vrcholu. Z jižní strany k ní přiléhá čtvercová patrová sakristie s plochým stropem a pultovou střechou. Celé průčelí člení lisénové rámy, mezi něž jsou vloženy velká oválná okna a v přízemí okna se záklenky s původními provlékanými mřížemi. Portál je obrácený k severu. Nad portálem jsou kamenné erby velmistra řádu německých rytířů Jana Kašpara z Ampringenu, místopředsedy Jana Viléma Zochy a komtura Bedřicha z Assenburgu spolu s letopočtem postavení kaple. Interiér člení široké pilastry s římsovými hlavicemi, soustřeďující se v osmibokém vpádlém terči pod polygonální kopulí. Proti portálu je mělká nika, ve které dříve stával oltář – sochařské dílo Josefa Baucha. V 60. letech dvacátého století byla zazděna okna v přízemí a vyměněna podlaha. Po obvodu kaple na fasádě jsou zazděny náhrobní desky, které vlastně představují samostatná sochařská výtvarná díla.¹¹⁶

Význam kaple byl poměrně veliký, neboť se zde dvakrát do roka konalo procesí a to ve dni sv. Marie Magdalény – 22. července a na svátek Narození Pany Marie – 8. září. Ještě nedávno stála kaple přímo na bruntálském hřbitově a kolem ní byly ty nejstarší hroby a sama kaple sloužila jako hřbitovní kostel. Dnes se na části hřbitova v bezprostřední blízkosti kaple rozkládá park. Zachoval se zde pouze hrob Švédů padlých v Bruntále za třicetileté války, představující hromadu kamenů. Před novou hřbitovní zdí stojí mramorový kříž z roku 1856 postaven bratry Josefem a Karlem Gabrielovými v neogotickém stylu. Roku 1976 po úpravě interiéru byla kaple přeměněna na smuteční obřadní síň a do průčelí byl umístěn obraz Rozloučení od F. Ronovského.

Na hřbitově se zachovala i poslední bruntálská hrobka řádu německých rytířů. Po obou stranách jednoduchého stupňovitého sarkofágu jsou ohraničené travnaté plochy. Za ním stojí vysoký kamenný blok se štíhlou nikou zakončenou gotickým lomeným obloukem. Je zde latinský nápis (v překladu): „Silná víra do smrti a povinnost ti ověncí život“. Vlevo stojí rytíř ve středověké zbroji opírající se o štít a meč. Vpravo jsou ve vysokém reliéfu vyvedeny: pokál, hroznové víno, obilní klásek, bible

---

¹¹⁶ MEZEROVÁ, Lubica. *Bruntál průvodce městem – historický, stavební a kulturní přehled*. s. 49-51.

se stuhou s vyšitým řádovým křížem, růženec s lebkou a kniha.¹¹⁷ Dnešní hřbitov je oddělen od parku novou ohradní zdí a rozkládá se na místě původního hřbitova. Tato nová část hřbitova respektuje jeho založení a představuje důstojné místo posledního odpočinku.

Německý chlapecký seminář v Bruntále (Petrinum)

Tento seminář byl postaven v letech 1922-1926 Řádem německých rytířů. V letech 1854-1918 byl v olomoucké arcidiecézi dvojjazyčný chlapecký seminář pouze v Kroměříži. Ten byl roku 1918 zrušen a němečtí seminaristé museli odejít studovat do Německa. Řád zřídil pro německé seminaristy provizorní vyučování na bruntálském zámku v roce 1919. Současně bylo jednáno o zřízení německého semináře v Bruntále.

Povolení vydal kardinál Skrbenský a do provizorního semináře byli pozváni učitelé z Kroměříže. Seminaristé bydleli ve třetím patře zámku a v přízemí byla zřízena kuchyně a jídelna. Studentů neustále přibývalo, a proto se začalo uvažovat o stavbě samostatné budovy. Ředitel semináře P. Franz Hobich žádal o zřízení chlapeckého semináře olomouckého arcibiskupa Dr. Antonína Stojana. Ten vydal roku 1922 pastýřský lid, kde všechny věřící vyzval ke sbírkám na postavení nové účelové budovy. Od toho roku se pořádaly různé sbírky, díky nimž mohla stavba úspěšně růst.¹¹⁸

Seminář byl vysvěcen 14 a 15. srpna 1926. 14. srpna byla církevně vysvěcena kaple biskupem Dr. Josefem Schinzelem. O den později kapli posvětil biskup Řádu německých rytířů velmistr Norbert Klein a předal objekt k užívání. V září roku 1926 nastoupilo 200 seminaristů. Jejich počet rostl natolik, že ve školním roce 1935/36 zde bylo 243 seminaristů. Za léta 1919-1939 zde studovalo 900 posluchačů a 30% z nich si vybralo teologii jako další studium.

Při mobilizaci ve školním roce 1938/39 byl seminář na tři dny obsazen československým vojskem. Při vstupu německého vojska do ČSR 7. října 1938 bylo v semináři na čtrnáct dnů 200 německých vojáků. Před koncem války roku 1945 sloužil seminář pro ubytování uprchlíků z východu. Od roku 1946 až do dnešní doby slouží budova školním účelům.

---

117 Tamtéž, s. 52-53.

118 MEZEROVÁ, Lubica. *Bruntál průvodce městem – historický, stavební a kulturní přehled*. s. 53-54.

Stavitelem tohoto objektu byl Ing. Gustav Beyvl z Olomouce za účasti bruntálských firem Gruner a Mildner. Budova semináře má 130 místností, 563 oken a 277 dveří. V prvním patře je kaple a velická jídelna s kuchyní. Stavební plány zhotovil bruntálský rodák zemský stavební ředitel Ing. Adolf Müller z Opavy. Oltářní obraz „sv. Alois dostává sv. Přijímání od sv. Karla Boromejského“ namaloval akademický malíř Adolf Zdražila z Opavy. Budova semináře je moderně vybavena a obsahuje renesanční a barokní prvky. Budova má tvar čtverce se 40 metrů vysokou věžičkou nad kaplí.¹¹⁹

Bývalý mateřinec milosrdných sester P. Marie Jeruzalémské s kaplí Povýšení sv. Kříže

Dům sester řádu německých rytířů byl zřízen v roce 1846 a do roku 1851 byl bruntálský dům filiálkou opavského mateřince. Toho roku jej velmistr arcivévoda Maximilián d'Este povýšil na samostatný mateřinec, podřídil se mu filiální dům v Andělské Hoře. Od roku 1890 měl mateřinec další filiálku v Dolní Dlouhé Loučce, později také v Uničově. Vlastní hospital byl v Bruntále zřízen až v roce 1900. Od roku 1919 vedly též hospodářství v německém chlapeckém semináři. V rámci konfiskace majetku Německého řádu za druhé světové války byl zčásti zabrán také mateřinec. V roce 1945 byla činnost sester oživena, ale při akcích proti klášterům v roce 1950 byly převezeny do Opavy.

Dům sester byl v letech 1937-38 rozšířen přestavbou podle projektu architekta W. Schöna. Po roce 1950 byla budova převzata státem a v současné době slouží školským účelům. Jádrem areálu je jednopatrové křídlo při náměstí, k němuž na nádvorní straně přiléhá kaple. Klasicistní hlavní fasáda s bočními risality a s osově umístěným vstupem je členěna bosáží. Okna v přízemí i v risalitech mají půlkruhové záklenky. V interiéru jsou místy zachovány valené a pruské klenby. Novogotická kaple je sklenuta do tří polí křížové klenby a v trojboce uzavřeném závěru paprsčitě. Sádrová klenební žebra vyrůstají ze svazků talířových přípor (svislý podpůrný architektonický článek gotických klenebních žeber, představený před pilíř nebo stěnu, přijímající část klenebního tlaku). Okna mají dřevěné kružby. Z chodby v prvním patře vede přístup

---

119 Tamtéž. s. 55-56.

na tribunu nesenou čtyřmi litinovými sloupy. Dodatečně byl areál rozšířen o tři další dvoupatrové objekty v elektickém stylu, neúplně uzavírající vnitřní nádvoří. Budova na severovýchodě sloužila jako nemocnice (dnes sídlo VZP Bruntál), budova na severozápadě jako škola.¹²⁰

ARCHITEKTONICKÉ SLOHY VYSKYTUJÍCÍ SE

---

120 FOLTÝN, Dušan a kolektiv. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 249-250.

V DIPLOMOVÉ PRÁCI

Gotika

Gotický sloh se vyvinul ze slohu románského¹²¹ již na konci 11. století ve Francii. K rychlému vývoji, zdokonalení a rozšíření přispěl nemalou měrou zejména řád cisterciáků¹²². K nám se prvky gotiky dostávají již od počátku 13. století.

Nejtypičtějšími prvky gotického slohu je lomený oblouk, křížová klenba a opěrný systém s pilíři a opěrnými oblouky. Gotický lomený oblouk a konstrukce křížové klenby umožnily maximální odhmotnění zdiva, celkové zvýšení prostoru a mohly být vytvářeny velké okenní otvory. Tyto změny si vyžádaly další proměny stavebně konstrukčního systému. Musel být vytvořen opěrný systém, do něhož se přenášely síly a tlaky z vysokých obvodových zdí, kleneb a střešních konstrukcí. Klenby byly podpírány sloupy a pilíři. Ve vrcholné době pilíře ukončovaly fiály s kraby.¹²³ Nástěnné malířství vystřídala malba oken.

Nejtypičtější stavbou gotického slohu je katedrála, která bývá tří, pěti a sedmilodní s příčnou lodí, chórem s paprskovitě uspořádaným věncem kaplí a nad vchody bočních lodí věže. Ve své organizační a stavební dokonalosti se stává symbolem božího království. Řada středověkých katedrál však nebyla dostavěna ve středověku, ale až v průběhu 19. a 20. století, kdy byla patrná snaha o napodobení uměleckých slohů středověku. U nás můžeme mluvit o katedrální stavbě pouze v souvislosti s katedrálou sv. Víta na Pražském hradě založenou roku 1344. Ani katedrál sv. Víta nebyla dokončena ve středověku. V průběhu 14. století byla vybudována celá řada klášterních komplexů, nespočet městských i venkovských farních kostelů, kaplí

---

121 Románský sloh: první univerzální sloh, který zaujímal v našich zemích období 11.-13. století. Kromě jednolodních kostelů a rotundy se rozvíjí typ baziliky a klášterních areálů středověku. Stavebním materiálem románského slohu byly horniny, rozvíjelo se sochařství a nástěnné malířství. Příkladem románských staveb může být kostel sv. Petra a Pavla v Řeznovicích, rotunda sv. Kateřiny ve Znojmě nebo rotunda sv. Jiří na Řípě.

122 Mnišský řád založený v 11. století, reformovaná odnož řádu benediktinů. Mniši se snaží žít podle přísných pravidel a zásad, soustředí se na prostotu a odříkání. Cisterciáci se oblékají do bílého hábitu s černým škapulířem.

123 SEDLÁŘ, Jaroslav: *Umělecké slohy a jejich hlavní znaky*. s. 6.

a špitálů ve městech. Na konci tohoto století začíná gotická výstavba městských domů, stavěny jsou radnice a městská opevnění s věžemi a branami.

Do tohoto období neblaze zasáhly husitské války, které přerušily na několik desetiletí výstavbu nových objektů, ale zejména byly zničeny některé stávající objekty, které se již nepodařilo obnovit. Zaniklo mnoho klášterů, kostelů a zvláště jejich umělecké vybavení. Zaniklo i nemálo panských sídel, gotických hradů a dalších památek. Stavební činnost byla obnovena až ve 2. polovině 15. století, kdy se bouřlivé poměry u nás urovnaly. Tuto pohusitskou dobu označujeme termínem pozdní gotika, která u nás dostala pojmenování vladislavská nebo také jagellonská (podle stávajícího krále Vladislava II. Jagellonského). Pozdně gotická architektura a umění u nás přetrvávaly hluboko do 16. století a často můžeme gotické tradice sledovat souběžně s pronikající renesancí.¹²⁴

Renesance

Pojem pochází z francouzského slova *renaissance*, znovuzrození. V dnešním významu se používá od roku 1820. Renesance byla chápána jako vzkříšení, znovuzrození antického řeckého a římského umění. Spadá do století 15. a vrcholu 16. století. Umění usilovalo o nové pojetí prostoru a hmoty, o nový vztah k Bohu i k viditelnému světu.

Architektura se zřekla gotického vertikálního a zavedla důsledný horizontalismus. S renesancí vzniká celá řada nových stavebních prvků. Jedním z nejmarkantnějších je sgrafitová výzdoba¹²⁵ zámeckých i měšťanských objektů. Využíván je pískovec ke zhotovování portálů, arkýřů (kryté balkony s okny vystupujícími ze zdiva stavby), oken apod. Renesance obnovila valenou klenbu, kazetový dřevěný strop a kupoli. Ke členění hmoty a prostoru slouží římsy, pilastry, sloupy a arkády, nejčastěji toskánského řádu. V interiérech se uplatňují schodiště, paláce i kostely zdobí štukatury, malby a mramor. Namísto malých okenních otvorů nastoupila buď půlkruhově zaklenutá okna, rozdělená na dvě části pilířkem nebo sloupkem, častá jsou okna

---

124 POJSL, Miloslav - LONDIN, Vladimír: *Dvanáct století naší architektury*. s. 54.

125 Sgrafitovým stylem se provádí výzdoba stěn, a to škrábáním v bílé omítce, pod níž je vrstva jiné barvy, zejména černé, nebo červené. Psaníčkové sgrafito - tvar zadní strany dopisní obálky.

symetrická, obdélníkového tvaru.¹²⁶ Stavby byly rozlehlejší a lépe splňovaly požadavky člověka na bydlení.

Renesance se do našich zemí dostává na samém konci 15. století (v Praze okna Vladislavského sálu a v zámecké architektuře v Moravské Třebové a v Tovačově), ale teprve ve druhé třetině 16. století se naplno uplatnila. O období od roku 1538 (započata stavba letohrádku královny Anny) do roku 1580 mluvíme jako o vrcholné renesanci, do roku 1620 jde o renesanci pozdní a po roce 1600 mluvíme o manýrismu.

Vliv italských stavitelů, sochařů a malířů se u nás kromě architektury a umění silně projevil v životním stylu a postojích. Je stylem především městským a šlechtickým. To, že se u nás moc neseťkáváme s renesanční sakrální architekturou, je zapříčiněno silným vlivem gotiky. Můžeme se setkat s drobnými stavbami, zejména zámeckými kaplemi. Ve větších městech vznikají paláce nejbohatších příslušníků vrchnosti a šlechtická sídla. Nově vzniklá opevnění jsou stavěna také podle italského renesančního vzoru. Na venkově vznikají panská obydlí a jsou budovány nové zámecké objekty na místech, která příslušela šlechtě. Ve střední Evropě se také přechází od středověkých hradů, pevností a tvrzí k zámkům.¹²⁷

Baroko

I další novověký sloh pochází z Itálie. Vznikl v 16. století z renesance a v různých proměnách trval až do druhé poloviny 18. století. Do našich zemí se baroko dostává v první třetině 17. století ve formě manýrismu. Kvůli válečným poměrům (Třicetiletá válka 1618-1648) se mohlo prosadit až ve druhé polovině 17. století. Svůj vrchol zažívalo od 90. let 17. století do 40. let století 18. Pozdní období slohu je prostoupeno rokokem a od konce století se prosazuje klasicismus.

Baroko ze sebe vyzařuje vnitřní neklid, pohyb a vzrušení vyjádřené křivkami a plochami nejen v architektonických detailech, ale také v plochách fasád, půdorysech staveb a jejich interiérech. Žádná z vývojových fází baroka není zcela jednotná a pro žádnou nelze přesně stanovit její charakteristické rysy. Přesto lze v celém vývoji baroka vymezit dvě základní tendence: střízlivější formu uplatňující se ve vídeňském

---

126 SEDLÁŘ, Jaroslav. *Umělecké slohy a jejich hlavní znaky*, s. 8-9.

127 POJSL, Miloslav - LONDIN, Vladimír: *Dvanáct století naší architektury*, s. 77-78.

a francouzském klasicizujícím baroku a dynamický, který rozpochoval pevný architektonický řád renesance.¹²⁸

Základní význam připadl v baroku fasádě, římse, pilastru (pilíře částečně vystupující ze stěny, nemají nosnou, ale jen dekorativní funkci) a sloupu, které působí tíhou a šíří svých tvarů. Prostoru vévodí valená klenba, do všeho proniká snaha nahradit přímku křivkou. Nejčastějšími dekorativními prvky byly girlandy, kytice a akant (dekorativně členitý motiv rostlinného původu, který se zvláště objevuje na sloupové hlavici). Nástěnná malba navozuje pocit nekonečného prostoru. Baroko přineslo rozkvět sochařství. Sochařská díla zaplňují nejen interiér, ale také zámecké zahrady, parky a fontány. Vzrostla výroba nábytku. Namísto truhel byly vyráběny komody, křesla, pohovky a postele byly nově čalouněny. Mohutný rozvoj zaznamenalo také sklářství. Známa jsou tzv. benátská zrcadla, prostor dostalo broušení a rytí diamantem.¹²⁹

Barokní architektura měla několiký účinek. Vyšší společenské vrstvy byly obkloповány přepychem, na střední a nižší vrstvy působila jako okno do ráje, do kterého má každý člověk šanci jednou dojít. Lze tedy říci, že barokní sakrální umění bylo inspirováno vírou v Boha a cítem pro krásu. Barokní stavby se vyskytují nejen ve městech, ale i na venkově, jsou typu světského, stejně tak jako sakrálního. Oproti anonymním středověkým tvůrcům se od renesance setkáváme s konkrétními osobnostmi, které chtějí nejen tvořit, ale také být slavní. Můžeme zde uvést Kryštofa Dienzenhofera se synem Kiliánem Ignácem, Giovanniho Battistu Alliprandiho a Jana Blažeje Santiniho.¹³⁰

Jako příklad barokní architektury lze uvést poutní areál sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře u Žďáru nad Sázavou, sousoší se sloupem Nejsvětější Trojice v Olomouci, chrám sv. Mikuláše v Praze, poutní kostel Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku u Olomouce, poutní areál Svatá Hora u Příbrami a mnoho dalších.

---

128 POJSL, Miloslav - LONDIN, Vladimír. *Dvanáct století naší architektury*, s. 99.

129 SEDLÁŘ, Jaroslav: *Umělecké slohy a jejich hlavní znaky*, s. 10-12.

130 POJSL, Miloslav - LONDIN, Vladimír. *Dvanáct století naší architektury*, s. 99.

VÝZNAMNÍ UMĚLCI BRUNTÁLSKA ZMÍNĚNI V DIPLOMOVÉ PRÁCI

V diplomové práci jsem zmínila několik umělců, které by nebylo vhodné nechat bez povšimnutí. Jelikož se však jedná o umělce lokální, nejsou o nich mnohdy informace žádné nebo velice kusé.

Jan Kryštof Handke - Barokní malíř fresek a nástěnných obrazů

Narozen 18. února 1694 v rodině Cristopha Handkeho, správce hamru v Janušově, nyní součást Janovic u Rýmařova. Hmotná zajištěnost rodiny umožnila Janu Kryštofovi Handkemu věnovat se malířství. Roku 1708 je ve svých dvanácti letech poslán k bruntálskému malíři Janu Danielovi Langrovi, po čtyřech letech byl u Christiana Davida v Moravské Třebové. Od roku 1714 působil v Olomouci, kde vstoupil do dílny Ferdinanda Nabotha, po jehož smrti dokončil freskovou výmalbu kostela Pod lipkami u Rýmařova (1758).

Základní orientaci své tvorby získal především poznáním italského baroka římského klasicizujícího směru, zprostředkovaného vedle kreseb a grafických listů italského původu dílem Fisseho, F. J. Wickerta, D. Grana a K. J. Haringera. Bez odezvy nezůstal ani český barok, zejména dílo P. Brandla, L. Willmana a J. K. Lišky, jež poznal za svého působení v Čechách. Od monumentálně pojatých dramatických figur třicátých let, s jakými se setkáváme např. na obrazech světadílů v kostele Navštívení P. Marie na Svatém Kopečku, se propracoval k svéráznému stylu oblých, plasticky cítěných figur, ustálených fyziognomií i osobitě utvářených anatomických detailů. Konstantní je také od počátku čtyřicátých let jeho rukopis a barevnost.

Rozsahem tvorby i poměrnou vyvážeností její kvality patřil Handke k nejvýznamnějším malířům našeho regionu. Jeho dílo ovlivnilo řadu zdejších malířů. K nejnámějším realizacím patří jeho monumentální nástěnné malby, zejména výzdoba interiéru kaple Božího Těla v bývalém jezuitském konviktu. Handke dožil svůj umělecky plodný život v péči své dcery Jany Františky. Zemřel roku 1774 a pochován byl v dnes již neexistujícím olomouckém kostele Panny Marie na Předhradí.¹³¹

---

¹³¹ KRAMPL, Jan. *Jan Kryštof Handke – Život a dílo*, [tištěná diplomová práce] Brno 1971, Filosofická

Franz Templer

Narozen roku 1854 ve Zlatých Horách, kde také roku 1930 umírá. Od roku 1900 až do roku 1930 trvale působil na poutním místě na Uhlířském vrchu v kostele Panny Marie Pomocné, kde maloval náboženské obrazy. Jeho další díla můžeme vidět v Bruntále, Horním a Dolním Údolí, Javorníku, Vítkově, Tvrdkově a dalších. V roce 1900 při malování nástěnných maleb v interiéru farního kostela ve Zlatých Horách spadl z lešení a těžce se zranil. Malby pak dokončil Emil Brendel.¹³²

Rudolf Templer

Narozen roku 1837 ve Zlatých Horách, umírá roku 1905 v Opavě. Působil ve Šternberku, Bruntále a Opavě. Věnoval se malbě žánrových náboženských obrazů, krajin a portrétů. Jeho díla najdeme také v Dlouhé Loučce, Horním Benešově a Zlatých Horách.

Jiří Bedřich Gans

Architekt pocházející z konce 17. století z Krnova. Společně se svým otcem Ondřejem Gansem vedl stavbu barokního poutního kostela sv. Kříže a P. Marie Sedmibolestné (1722-1727) na Cvilíně. Dále vedl stavbu kostela Navštívení P. Marie (1747-1756) v Albrechticích.

---

fakulta Univerzity J. E. Purkyně v Brně, s. 14-48.

132 Internet Mozilla Firefox: http://www.zlatehory.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=19319&id=305906&p1=36732, verze 3.0.16, citováno dne 20. 3. 2010.

ZÁVĚR

Tato práce může být použita jako učební pomůcka v hodinách dějepisu a křesťanské výchovy na druhém stupni základní školy. Z praktického hlediska mohou doporučit prohlídku jmenovaných kaplí a kostelů, bruntálského zámku, hradů Sovince a Bouzova.

Na rozdíl od jiných evropských států, toho u nás mnoho vydáno nebylo, které by se věnovali tématu Německého řádu, ačkoli materiálu ke zpracování je mnoho. Snad je má práce malým přínosem k ucelení historie převážně na Bruntálsku a současného působení Řádu u nás, ale také majetkoprávního vyrovnání a mediálního ohlasu na tyto události týkající se Řádu.

Téma Řádu německých rytířů je velice obsáhlé a některé části z jeho historie jsou dosud nezpracované a uložené v archivech, jak v Opavě, tak hlavně ve velmistrovském archivu ve Vídni. Ty se mohou stát náplní dalších prací na téma Řádu německých rytířů, neboť je to téma, které si určitě zaslouží pozornost.

LITERATURA:

- ADAM, Petr. *Němečtí rytíři – Malý úvod do historie Německého řádu, se zvl. přihlédnutím k dějinám Českomoravské komorní bailivy*. Trinitas : Svitavy, 1998.
- ADAM, Petr. *Řád německých rytířů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Libri : Praha, 2005.
- BOGDAN, Henry. *Historie Habsburků*. Nakladatelství Brána : Praha, 2003.
- BOGDAN, Henry. *Řád německých rytířů*. Garamond : Praha, 2009.
- BOMBERA, Jan – HANZLÍK, Tomáš – SVÁTEK, Josef – ZUBER, Rudolf. *Tři sta let piaristů v Jeseníkách*. Moravská expedice : Moravský Beroun, 2001.
- BUBEN, Milan M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, 1. díl – Řády rytířské a křížovníci*. Praha : Libri, 2002.
- DRKAL, Stanislav. *Řád německých rytířů v Bruntále, 1. místodržitelství řádu (1627 – 1820) inventář*, Opava, 1961.
- FOLTÝN, Dušan a kolektiv. *Encyklopedie Moravských a slezských klášterů*. Libri : Praha, 2005.
- GOTTWALD Adolf. *Freudenthal und seine Kreisgemeinden*. B. Langer : Enslingen, 1990.
- CHODURA, Radko. *Malý slovník pojmů sakrální architektury*. Teologická fakulta Jihočeské university : České Budějovice, 1999.
- JIRÁSKO, Luděk. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Fénix : Praha, 1991.
- KRAMPL, Jan. *Jan Kryštof Handke – Život a dílo*. [tištěná diplomová práce] Brno 1971, Filosofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně v Brně, s. 14-48.
- MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury, díl. 1*. Idea Servis : Praha, 2002.
- MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury, díl. 2*. Idea Servis : Praha, 2001.
- NICOLLE, David. *Řád německých rytířů : 1190-1561*. Computer Press : Brno, 2009.
- PLAČEK, Miroslav. *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Libri : Praha, 2001.
- RUBIN, Maximilian. *Die Wallfahrtskirche „Maria hilf“ auf dem Köhlerberge bei Freudenthal*. Freudenthal, 1923.
- SAMEK, Bohumil. *Umělecké památky Moravy a Slezka, 1. svazek*. Academia : Praha, 1994.
- SEDLÁŘ, Jaroslav. *Umělecké slohy a jejich hlavní znaky*. Akademické nakladatelství CERM : Brno, 1996.

- SKŘIVÁNEK, František - JAN, Libor. *Němečtí rytíři v českých zemích*. Synergon : Praha, 1997.
- STEJSKAL, Martin. *Labyrintem tajemna aneb Průvodce po magických místech Československa*. Paseka : Praha, 1991.
- ŠTĚPÁN, Václav. *Historie zámku Bruntál*. Muzeum v Bruntále : Bruntál, 1998.
- VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Bouzov: hrad jižně od Mohelnice*. Beatris : Dobrá, 2001.
- VOJKOVSKÝ, Rostislav. *Sovinec: hrad jižně od Rýmařova*. Beatris : Dobrá, 2003.
- TOMAN, Prokop. *Nový slovník československých výtvarných umělců*. Nakladatelství svazu československých výtvarných umělců : Praha, 1950.
- TUREK, Adolf. *Řád německých rytířů – ústřední správa velmistrovských statků na Moravě a ve Slezsku, II. Administrace řádových statků (1727) 1853 – 1946 s dodatky k I. dílu inventáře Mistrodržitelství ŘNR (1556) 1657 – 1822, inventář, Opava 1967*.
- ZEMEK, Metoděj – BOMBERA, Jan – FILIP, Aleš. *Piaristé v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1631-1950*, Nakladatelství Patria : Prievidza, 1992.
- Ed. Roman Váňa. *Řád německých rytířů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku..* Bouzov : Společnost přátel hradu Bouzova, 1993.
- Bruntál průvodce městem - historický, stavební a kulturní přehled*. Bruntálský zpravodaj (1990) a *Náš domov* (1991-1992). Bruntál 1990-1992.
- Internet Mozilla Firefox: <http://www.bruntal.mic.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=134058>, verze 3.0.16, citováno dne: 4. 1. 2010.
- Internet Mozilla Firefox: <http://www.nizkyjesenik.cz/seznam/poutnimista/poutnimista.htm>, verze 3.0.16, citováno dne 13. března 2010.
- Internet Mozilla Firefox: http://farnostbruntal.cz/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=4&Itemid=9, verze 3.0.16, citováno dne 13. března 2010.
- Internet Mozilla Firefox: http://www.rymarovsko.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=411&Itemid=233, verze 3.0.16, citováno dne 13. března 2010.
- Internet Mozilla Firefox: <http://www.nemeckyrad.cz/default.asp>, verze 3.0.16, citováno dne 13. března 2010.

PŘÍLOHY – OBRAZOVÉ

Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Bruntále

Kostel P. Marie Pomocné na Uhlířském vrchu u Bruntálu

Německý chlapecký seminář – Petrinum v Bruntále

Piaristický kostel P. Marie Těšitelky v Bruntále

Hřbitovní kaple sv. Michala v Bruntále

Hrob velmistrů Německého řádu velmistra Norberta Kleina a Paula Heidera na hřbitově v Bruntále

Průčelí zámku v Bruntále

Nádvoří zámku v Bruntále

Hrad Sovinec a kostel sv. Augustina (převzatoz knihy: ČAPKA, Viktor – NIESNER, Tomáš. *Hrad Sovinec*. Muzeum v Bruntále : Bruntál, 2007.)

Průčelí hradu Bouzova

PŘÍLOHY – TEXTOVÉ

Příloha č.1 (strana 1)

Uprá

V y s o k é m u   P ř e s e d n i c t v u

v l á d y   č e s k o s l o v e n s k é   R E P U B L I K Y

v   P R A Z E .

V oddané účtě podepsaný ,jako generální představený řádu " Naše přemilé P A N N Y od německého domu v J e r u s a l e m ě ", později všeobecně nazývaného "německý řád", dovoluji si na základě dekrétu Pána prezidenta Republiky ze dne 19./5.1945 podati žádost o vrácení majetku řádu konfiskovaného nacistickými okupanty(Stillhaltekommission,Liberec dne 27./2.1939).

Běží totiž o církevní majetek v pravém smyslu slova ,protože jmenovaný řád jest řádem úplně církevním ,papežem schváleným a exemptným ,jehož řehole pro kněze a sestry po poslední papežské visitaci roku 1929 byly upraveny podle zákoníku církevního jako u všech ostatních řádů římsko-katolické církve.

" Německý ř á d " se skládá toho času ze čtyř provincií a sice : na území Československé Republiky, Rakouska,Jugoslavie a Italie.

V čele řádu stojí jako generální představený o p a t - velmistr ,který měl své sídlo až do roku 1939 v Bruntále, pak následkem konfiskace majetku řádu v Opavě ,jak jest uvedeno v oficiální papežské ročence.

Je všeobecně známo,že tato neodůvodněná konfiskace majetku tohoto církevního řádu nacistickými okupanty se stala pod nátlakem okupace a náboženské persekuce.

V oddanosti podepsaný ,jako nynější generální představený řádu, jakož i vedení provinciální ,prosí o laskavé sdělení ,kdy a kde by se mohly dostavití plnomocněné osoby k dotyčným jednáním.

Brantál, dne 22.července 1945.

*J. P. ...
opras ...*

Brantál, Poševní náměstí 10

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR	
Tato kopie byla zhotovena ze spisu uloženého v ... spisovně. Počet: 2	
Datum: 25. 1. 1999	Podpis: <i>Jh</i>

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ A LESNÍHO PRŮMYSLU	Tato kopie byla zničena ze spisu uloženého v ústřední ze spisovně. Počet stran: 1
	Datum: 28. XII. 1993

Z E M S K Ě M U N Á R O D N Í M U V Ý B O R U
v M O R - O S T R A V Ě .

Na základě dekrétu Pána presidenta Republiky
ze dne 19./5.1945, prosí podepsaný generální představený "ř á d u
Naše přemilé P A N Ě Y od německého domu v Jerusalemě "(všeobecn
nazýván " n ě m e c k ý ř á d ") o vrácení majetku řádu na území
Československé Republiky, který byl konfiskován nacistickými okku-
panty (Stillhaltekommission, Liberec ze dne 19./2.1939).

Vysoké Vládě Republiky a Ministerstvu školství
a Národní Osvěty byly podány žádosti v příloze připojené.

Aby se mohl zjistiti tento majetek a aby pak byl
zajištěn, prosíme, by byli povoláni plnomocnění zástupci vedení řádu
k dotyčným jednáním. O laskavé sdělení místa a doby prosíme zdvo-
řile.

Bruntál, dne 28. července 1945.

Robert Jekelitz

Opat-velmistr.

Bruntál, Kostelní nám. čís.10.

ZEMSKÝ NÁRODNÍ VÝBOR - expozitura v Mor. Ostravě

Došlo dne: 25. 7. 45

čís. IX-803/45

2 přílohy

*Na vědomí
Po vyřízení min. zahájen záležit.
Jek*

Příloha č.2

F o n o g r a m .

Dne 27.února 1946 (11.05 hod.) telefonuje Dr. D v o ř á k z ministerstva zemědělství, že k příkazu p. ministra Ďuriše má být ihned rozhodnuto o prohlášení Řádu německých rytířů v Bruntále za nepřátele a zrádce Československé republiky podle § 3, dekretu č.12/45. Rozhodnutí zemského národního výboru, expositury v Mor.Ostravě budiž vydáno jako rozhodnutí konečné a doručeno okresnímu národnímu výboru v Opavě podle jeho návrhu, dále okresní správní komisi v Bruntále a ministerstvu zemědělství.

Ministerstvo zemědělství žádá, aby byla svolána rada zemského národního výboru, expositury v Mor.Ostravě a s urychlením věc projednala. Pokud se týká odchylného názoru ministerstva školství a osvěty a výnosů v té věci vydaných, sděluje Dr.Dvořák, že ministerstvo školství a osvěty rozhodlo změnit svůj postup v hořejší věci a zrušit veškeré dispošice dosavadní, které ve věci církevního majetku byly vydány. Bude zařízeno u ministerstva školství a osvěty, aby toto změněné stanovisko bylo telegraficky sděleno zemskému národnímu výboru, exposituře v Mor.Ostravě.

Úřední záznam.

Podle hořejšího příkazu ministerstva zemědělství odebral jsem se k předsedovi ZNV, abych jej požádal o svolání schůze rady ZNV-exp. v Mor.Ostravě. Zjistil jsem, že p.předseda Ing.Chamrád je nemocen. Z ostatních místopředsedů nebyl nikdo přítomen a dotazem u p.vl.rady Haeringa bylo mně sděleno, že členové rady jsou na plenární schůzi ZNV v Brně. Z toho důvodu není technicky možné, aby schůze rady se konala dříve, než v pátek, t.j. 1.března 1946. Bylo mně také uloženo p.vlád.radou Haeringem, abych pro tuto schůzi vypracoval příslušný návrh. Podle jeho názoru není možné také o věci jednati do té doby, než Z.N.V.exposituře v Mor.Ostravě dojde zpráva ministerstva školství a osvěty, že změnilo svůj dosavadní názor ve věci konfiskace církevního majetku a odvolává veškeré výnosy v té věci vydané, pokud zastávaly stanovisko opačné.

V Mor.Ostravě, dne 27.února 1946.

Okresní Národní výbor
v Opavě

V Opavě dne 8. února 1946.

20

/osídlovací odděl./

č.j. 1238/1 - 5/20 - 46

Zemskému národnímu výboru
expositura
/zemědělský odbor/

v Mor. O s t r a v ě.

Okresní národní výbor v Opavě navrhuje ve smyslu § 3 odst. /b a z dekretu č. 12/1945-Sb. aby za zrádce a nepřítele Československé republiky byl prohlášen, „Řád německých rytířů,“ vlastníci zemědělský majetek v obvodu zdejšího okresního národního výboru. Náš návrh oddůvodňujeme takto:

- 1/ Bylo nesporně zjištěno, že správa zemědělského a lesního majetku patřícího Řádu německých rytířů sloužila záměrně a aktivně německé myšlence už za doby první republiky kdy působil jako všemožný pán na tomto majetku němec a zakladatel všeho nacistického hnutí p. Štefek. Jeho činnost dostoupila vrcholu za doby nesvobody, kdy byl udavačem českého národa a nejvyšším a nejagilnějším partěimánem na Opavsku, které chtěl celé pogermanisovat. On sám a všichni jeho podřízení němečtí zaměstnanci přičinili se o germanský teroristický způsob jednání s českým obyvatelstvem. Za doby nesvobody byli všichni čeští občane jimi utlačováni a šikanováni pod různými vyhružkami gestapa a koncentráků.
- 2/ Ještě všeobecně známo, že správa tohoto majetku byla vždy a zásadně nepřátelsky zaměřena proti českému národu, jež snažila se všemi prostředky násilně zgermanisovat. Germanisacettato byla prováděna pod nátlakem, které chtěl celé pogermanisovat tak i koncentráků. Mnoho zdejšího obyvatelstva trpělo za své nepoddání se zgermanisovat v žalářích i v koncentracích, jen svým dobrým českým jádrem zdejšího obyvatelstva nepodařilo se jim tento kraj zgermanisovat.
- 3/ Konečně nespornou historickou pravdou jest, že Řád německých rytířů byl a jest řádem více méně vojenským, který bezohledným způsobem vyhubil úplně pobaltské Slovany a získal jejich území pro národ německý.

Zdejší správa německých rytířů se nikdy a ničím nepřiklonila k české věci a tu též nikdy a nikde nepodporovala. Zásadně organizovala všude ze všech sil co nejvíce pogermanšovat české obyvatelstvo.

Se shora uvedených důvodů, žádáme o urychlené schválení tohoto návrhu a prohlášení Řádu německých rytířů za nepřítele českého národa a Československé republiky ve smyslu § 1 odst. 1 b. a § 3 odst. 1 b. dekretu č. 12/1945 SB., abychom mohli přistoupiti k vydání příslušných konfiskačních vyhlášek.

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR	
Tato kopie byla zhotovena ze spisu uloženého v oddělení spisovně. Spisovně:	
Datum:	Popis:
30 X 92	

437

**Okresní Národní výbor
v Opavě**

V Opavě dne 9. února 1946.

/osídlovací odděl./

č.j. 1238/1- $\bar{x}$ /20-46

Zemskému národnímu výboru
expositura
/zemědělský odbor/

v Mor. O s t r a v ě.

Okresní národní výbor v Opavě navrhuje ve smyslu § 3 odst. /b a c/ dekretu č. 13/1945-Sb. aby za zrádce a nepřítele Československé republiky byl prohlášen, Řád německých rytířů, „vlastníci zemědělský majetek v obvodu zdejšího okresního národního výboru. Náš návrh oddůvodňujeme takto:

- 1/ Bylo nesporně zjištěno, že správa zemědělského a lesního majetku patřícího Řádu německých rytířů sloužila záměrně a aktivně německé myšlence už za doby první republiky kdy působil jako všemožný pán na tomto majetku němec a zakladatel všeho nacistického hnutí p. Štefek. Jeho činnost dostoupila vrcholu za doby nesvobody kdy byl udavačem českého národa a nejvyšším a nejagilnějším partizanem na Opavsku, které chtěl celé pogermanisovat. On sám a všichni jeho podřízení němečtí zaměstnanci přičinili se o germanský teroristický způsob jednání s českým obyvatelstvem. Za doby nesvobody byli všichni čeští občané jimi utlačováni a šikanováni pod různými vyhrůškami gestapa a koncentráků.
  - 2/ Jest všeobecně známo, že správa tohoto majetku byla vždy a zásadně nepřátelsky zaměřena proti českému národu, jež snažila se všemi prostředky násilně zgermanisovat. Germanisace tato byla prováděna pod nátlakem jak vyhrůšek gestapa tak i koncentráků. Mnoho zdejšího obyvatelstva trpělo za své nepodání se zgermanisovat v žalářích i v koncentracích, jen svým dobrým českým jádrem zdejšího obyvatelstva nepodařilo se jim tento kraj zgermanisovat.
  - 3/ Konečně nespornou historickou pravdou jest, že Řád německých rytířů byl a jest řádem více méně vojenským, který bezohledným způsobem vyhubil úplně pobaltské Slováky a získal jejich území pro národ německý. Zdejší správa německých rytířů se nikdy a ničím nepřiklonila k české věci a tu též nikdy a nikde nepodporovala. Zásadně orzanisořala všude ze všech sil co nejvíce pogermanisovat české obyvatelstvo.
- Se shora uvedených důvodů, žádáme o urychlené schválení tohoto návrhu a prohlášení Řádu německých rytířů za nepřítele českého národa a Československé republiky ve smyslu § 1 odst. 1 b. a § 3 odst. 1 b. dekretu č. 13/1945 Sb., avšak mohli přistoupiti k vydání příslušných konfiskačních vyhlášek.

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR	
Tato kopie byla zpracována ze spisu uloženého v ... spisovně: ...	
Dne: 25. 1. 1999	Podpis: <i>[Signature]</i>

U s n e s e n í :

Okresní správní komise v Bruntále navrhuje ve smyslu § 3 odst. 1b/ a 2 dekretu č. 12/1945 Sb., aby za zrádce a nepřítele Československé republiky byl prohlášen "Řád německých rytířů", vlastníci zemědělský majetek v obvodu zdejší Okresní správní komise. Náš návrh odůvodňujeme takto:

- 1./ Bylo nesporně zjištěno, že správa zemědělského majetku patřícího Řádu německých rytířů sloužila záměrně a aktivně německému vedení války a nacistickým účelům.
- 2./ Jest rovněž všeobecně známo, že správa tohoto majetku byla vždy a zásadně nepřátelsky namířena proti českému národu, jež snažila se všemi prostředky násilně zgermanisovati.
- 3./ Konečně nespornou historickou pravdou jest, že Řád německých rytířů býval řádem vojenským, který bezohledným způsobem vyhubil úplně pobaltské Slováky a získal jejich území pro národ německý.
- 4./ Všechno zaměstnanectvo Řádu do roku 1938 bylo jen německé a velmi aktivně se účastnilo budování fašistické strany SDP. Řada vedoucích úředníků Řádu byla také již za dob první Republiky pro tuto činnost stíhána. Na germanisační činnost školskou vynakládal Řád do roku 1938 roční částku větší než 1,000.000.-K.
- 5./ Ztručné vylíčení historie Řádu připojujeme.

Žádáme proto o urychlené schválení tohoto návrhu a prohlášení Řádu německých rytířů za nepřítele českého národa a Československé republiky ve smyslu § 1 odst. 1b/. a § 3. odst. 1b/. dekretu č. 12/1945 Sb., abychom mohli přistoupiti k vydání příslušných konfiskačních výhlášek.

Jan Jolík
předseda:

ZEMSKÝ NÁRODNÍ VÝBOR
expositura
V MORAVSKÉ OSTRAVĚ

Došlo: - 7. 2. 46

Příl.: ..... Čís. j.: .....

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ

Tato kopie byla zhotovena
ze spisu uloženého v ..... střední
správně Počet 1

Datum: 25. 1. 1999 Podpis: *[Signature]*

Příloha č.6

Úřad předsednictva vlády

Č.j. 864/dův./46.

Věc: Usnesení 53. schůze druhé vlády ze dne 26. dubna 1946.

MINISTERSTVA ZEMĚDĚLSTVÍ	
P 112	2. 4. 1946
PŘÍLOHA: -/1/	REF: 9-2/10/1

V Praze dne 27. dubna 1946.

- 1/ Kanceláři prezidenta republiky
- 2/ Všem pánům členům vlády
- 3/ Panu předsedovi
nejvyššího účetního kontrolního úřadu

v P r a z e .

Úřad předsednictva vlády dovoluje si sdělit, že vláda ve své 53. schůzi, konané dne 26. dubna 1946, učinila tato usnesení:

Vyznamenání dolu Patria.

- 1/ Vláda se usnází na návrh ministra průmyslu, že uděluje podle § 4 dekretu prezidenta republiky ze dne 12. října 1945, č. 89 Sb., o vyznamenáních za zásluhy o výstavbu státu a za vynikající pracovní výkony, zaměstnancům dolu Patria z národního podniku Most ve Světcí u Mostu čestnou putovní standardu "Hrdinům práce" /§ 1, odst. 1, písm. b/ citovaného dekretu/.

Provede: ministr průmyslu.

Vládní nařízení o úpravě některých služebních a platových poměrů příslušníků finanční stráže.

- 2/ Vláda se usnází na návrh ministra financí ze dne 1. března 1946, č.j. 36.213/46-IX/1, že schvaluje osnovu vládního nařízení o úpravě některých služebních a platových poměrů příslušníků finanční stráže ve znění připojeném k uvedenému návrhu s těmito opravami a doplňky:

a/ v úvodní větě se za letopočetem 1945 vsune čárka;

Příloha č.7

venské propagační akce v Maďarsku stran přestěhování Slováků a Čechů z Maďarska na Slovensko.

Provedou: ministři zahraničních věcí a státní tajemník v ministerstvu zahraničních věcí.

Letní čas v roce 1946.

10/ Vláda se usnáší, že schvaluje osnovu vládního nařízení o zavedení letního času v roce 1946 podle návrhu ministerstva vnitra ze dne 19.dubna 1946, č. A-3549-15/4-46-I/1.

Vláda ukládá ministru vnitra, aby takto schválené vládní nařízení dal v součinnosti s úřadem předsednictva vlády vyhlásiti ihned ve Sbírce zákonů a nařízení.

Provedou: ministr vnitra a úřad předsednictva vlády.

Jmenování dalších zástupců do komise pro maďarské reparace.

11/ Vláda se usnáší na návrh státního tajemníka v ministerstvu zahraničních věcí, učiněný v dohodě se státním tajemníkem v ministerstvu zahraničního obchodu, že souhlasí s tím, aby předsedou komise pro maďarské reparace byl jmenován odborový rada Gustav K u s ý za ministerstvo zahraničního obchodu a jeho zástupcem legační rada dr. Rudolf B y s t r i c k ý za ministerstvo zahraničních věcí.

Provedou: ministři zahraničních věcí a zahraničního obchodu a státní tajemníci v těchto ministerstvech.

Zastavení konfiskačního řízení stran majetku řádu německých rytířů v Bruntále.

12/ Vláda se usnáší vzhledem k návrhu ministra zdravotnictví, aby se zastavila zahájená konfiskace majetku řádu německých rytířů v Bruntále, že ukládá ministru zemědělství, aby v rámci celkové zprávy, jejíž podání mu bylo uloženo usnesením vlády v její 52.schůzi ze dne 23.dubna 1946 /viz list úřadu před-

Místopředseda vlády
a ministr zemědělství
České republiky
Ing. Josef Lux

V Praze dne 16. 11. 1993
Č.j. 6767/93 - 100

Vaše Excellence,

k Vaší žádosti Vám sděluji, že jsem na základě předloženého posudku a s ním shodného názoru právního odboru Ministerstva zemědělství dospěl k těmto závěrům:

1. Řízení o konfiskaci majetku řádu Bratří a sestry domu Panny Marie Jeruzalémské (bývalého Řádu německých rytířů) v nynějších okresech Bruntál, Opava a Olomouc, zahájené v roce 1946 nebylo nikdy pravomocně skončeno, v této věci se opírám též o rozhodnutí tehdejšího N.s.s. ze dne 2. února 1948, které, jak vyplývá ze spisu, bylo bez jakékoli pochybnosti učiněno, ale pak, zřejmě z politických důvodů, nebylo doručeno.

2. Poněvadž konfiskace výše uvedeného nemovitého majetku se nikdy nestala pravomocnou, nemohlo vlastnické právo Bratří a sester domu Panny Marie Jeruzalémské přejít na čsl. stát.

3. Se zřetelem k výše uvedenému sub 1 a 2, vlastnické právo bývalého Řádu německých rytířů, nyní řádu Bratří a sester domu Panny Marie Jeruzalémské k dosud pro něj zapsaným nemovitostem nezaniklo.

Věc ovšem nespadá do kompetence Ministerstva zemědělství. Doporučuji Vám proto, abyste o vydání požadovaných zemědělských a lesních pozemků, hospodářských staveb a popř. jiných nemovitostí jednali se subjekty, které je v současné době užívají.

- 2 -

Podle výsledku jednání s nimi budete mít eventuelně možnost postupovat podle § 5 odst. 6 věta poslední zák. č. 344/1992 Sb.

Samozřejmě Vám zůstává i možnost uplatnit své nároky soudně.

S pozdravem

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, stylized 'S' shape followed by a long horizontal stroke extending to the right.

Jeho Excelence
vejmistr opat
P. Arnold Wieland
Wien

*Přednosta
Okresní úřad Opava*

Č.j. 660/93/sekr.

Opava 11. 5. 1993

Okresní úřad v Opavě byl požádán řádem Bratři a sestry domu P. Marie v Jeruzalémě, jehož historicky známý název byl Řád německých rytířů, aby prověřil návrh bývalého ONV v Opavě ze dne 9. 2. 1946, kterým se Zemskému národnímu výboru v Ostravě z popudu Ministerstva zemědělství navrhuje, aby ve smyslu Dekretu prezidenta republiky č. 12/45 Sb. § 3, odst. 1b a 2, byl Řád německých rytířů prohlášen za zrádce a nepřítele Československé republiky.

Na základě písemných dokladů bylo zjištěno, že tento návrh ONV v Opavě, který Zemský národní výbor přijal a oficiálně vyhlásil, byl mylný a zavádějící.

Řád byl již 22. října 1938 německými úřady zrušen, rozpuštěn a veškerý jeho majetek zabaven. Řád tedy nemohl sloužit ani německému vedení války ani dalším nacistickým účelům.

Podle předložených písemných svědectví osob, které Řád německých rytířů dobře znaly, nečinil Řád rozdílu mezi Němci a Čechy a ke všem se choval stejně dobře.

Toto stanovisko vychází ze zhodnocení dostupných dokumentů a z objektivního posouzení poměrů panujících v době tendenčně zkruslených faktů, jakož i ze znalosti současných potřeb a možností přispění Řádu v charitativní činnosti.

S pozdravem

Mgr. Antonín Šrom
přednosta
Okresního úřadu v Opavě

OKRESNÍ ÚŘAD OPAVA
Kancelář přednosty

Prof. P. Jindřich Stuchlík
provinciál řádu Bratři a sestry
domu P. Marie v Jeruzalémě

Rooseveltova 46

Opava

Příloha č.10

Přednosta
Okresního úřadu
Bruntál

Č.j. : KP - 1053/93

V Bruntále dne 18. května 1993

Dopisem ze dne 12. května 1993 jsem byl provinciálem České provincie Bratří a sester Domu Panny Marie v Jeruzalémě profesorem Stuchlíkem požádán o stanovisko k usnesení Okresní správní komise v Bruntále, která s odkazem na § 3 odst. 1b) a 2 dekretu č. 12/1945 Sb. navrhla, aby za zrádce a nepřítele ČSR byl prohlášen Řád německých rytířů.

Důvody uváděné v usnesení se jeví jako silně tendenční, obsahují nepřesné informace historicky nedoložené, neprokazatelné a v bodech 1/ a 2/ jednoznačně nepravdivé. Doklady a dokumenty, se kterými jsem měl možnost se seznámit, svědčí spíše o pozitivním působení řádu na území nynějšího bruntálského okresu.

Stanislav Navrátil

OKRESNÍ ÚŘAD
BRUNTÁL
kancelář přednosta

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY

USNESENÍ

VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

ze dne 9. dubna 1997 č. 211

k převodu vymezeného nemovitého majetku státu do vlastnictví církevních právnických osob podle kategorizovaného seznamu uplatněných požadavků

V l á d a

I. b e r e n a v ě d o m í souhrnný kategorizovaný seznam požadavků na převod vymezeného nemovitého majetku do vlastnictví církevních právnických osob obsažený v předloženém materiálu (dále jen „seznam“);

II. u k l á d á

1. členům vlády, vedoucím ostatních ústředních orgánů státní správy, přednostům okresních úřadů, primátorům měst Brna, Ostravy a Plzně a primátorovi hlavního města Prahy

a) neprodleně zahájit realizaci bezúplatného převodu nemovitostí uvedených v tabulce č. 3 seznamu, k nimž právo hospodaření vykonává jimi řízený státní orgán nebo organizace v jejich působnosti, na příslušné církevní právnické osoby při dodržení předepsaných podmínek a postupů podle ustanovení § 45 zákona č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, ve znění pozdějších předpisů, a podle vyhlášky č. 119/1988 Sb., o hospodaření s národním majetkem, ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s usnesením vlády z 26. srpna 1992 č. 526, ve znění pozdějších usnesení vlády a za předpokladu, že budou splněny podmínky převodu stanovené v příloze k usnesení vlády z 25. září 1996 č. 498 a žadatel písemně vyzve organizaci vykonávající k předmětné nemovitosti právo hospodaření k uzavření smlouvy o převodu nejpozději do 30ti dnů ode dne přijetí tohoto usnesení s tím, že vláda a ministerstvo financí budou přednostně vyřizovat právní náležitosti těchto převodů udělením příslušných výjimek a schválením smluv,

b) zjistit po projednání s příslušnými žadateli u jednotlivých nemovitostí uvedených v tabulkách č. 1 a 2 seznamu dopad jejich případného převodu na státní rozpočet, a tyto údaje předat do 60ti dnů ministru kultury,

c) zajistit v rámci své působnosti u organizací, aby s nemovitostmi uvedenými v seznamu bylo po celou dobu projednávání jejich převodu hospodařeno s péčí řádného hospodáře a nedošlo k jakýmkoli majetkoprávním dispozicím s těmito nemovitostmi včetně jejich právního zatěžování,

2. ministru kultury

a) vyžádat si od příslušných osob uvedených v bodu II/1 tohoto usnesení a od předsedy Českého úřadu zeměměřického a katastrálního chybějící podklady nezbytné k identifikaci, specifikaci a kategorizaci podle usnesení vlády z 8. ledna 1997 č. 6 u nemovitostí obsažených v tabulce č. 4 seznamu a těch nemovitostí z tabulky č. 1, kde není zdokladován údajný zánik státního vlastnictví včetně údajů o kvantifikaci dopadu jejich případného převodu na státní rozpočet, sumarizovat tyto podklady a údaje předané podle bodu II/1/b tohoto usnesení a na jejich základě upřesnit seznam,

b) prověřit zdůvodnění a zdokladování kategorizace nemovitostí uvedených v tabulkách č. 1 a 2 seznamu; tyto nemovitosti v případě vzájemné shody se subjektem, který provedl kategorizaci předmětné nemovitosti, zařadit buď do tabulky č. 1 nebo č. 3; u nemovitostí, ohledně nichž shoda v zařazení nebude dosažena, typizovat důvody problematizující jejich převod a takto zpracovaný souhrn položek předložit v nejkratší možné lhůtě vládě k dalšímu projednání,

3. místopředsedovi vlády a ministru zemědělství ve spolupráci s místopředsedou vlády a ministrem financí a ministryní spravedlnosti navrhnout do 90ti dnů vládě možné právní řešení převodu nemovitostí uvedených v seznamu, které jsou ve správě Pozemkového fondu České republiky;

III. d o p o r u č u j e vedoucímu Kanceláře prezidenta republiky postupovat obdobně podle bodu II/1/b tohoto usnesení.

Provedou:

členové vlády,
vedoucí ostatních ústředních orgánů
státní správy,
přednostové okresních úřadů a
primátoři měst Plzně, Brna a Ostravy,
primátor hlavního města Prahy

Na vědomí:

vedoucí Kanceláře prezidenta
republiky,

Předseda vlády

prof. Ing. Václav K l a u s , CSc., v. r.

MINISTERSTVO KULTURY ČESKÉ REPUBLIKY

Rejstřík právnických osob podle zákona č. 308/1991 Sb.

**B. Evidence právnických osob, které jsou součástí (organizačními jednotkami)
registrovaných církví a náboženských společností**

Název právnické osoby:

Česká provincie Řádu bratří domu Panny Marie v Jeruzalémě

Sídlo: Opava

Statutární orgán: provinciál

Právnická osoba je součástí (organizační jednotkou) římskokatolické církve, registrované v České republice podle ustanovení § 22 odst. 1 zákona č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností.

Datum zařazení do rejstříku: 1. 1. 1994

Právnická osoba existovala k 25. 2. 1948 a její právní kontinuita nebyla po tomto datu přerušena.

ředitel odboru církví MK ČR

Německý řád střílel po osvoboditelích

Navrácení majetku řádu německých rytířů není záležitost druhořadá, vzdálená, v podstatě nedůležitá a občanů se netýkající. Pravdou je pravý opak. Podle osobních zkušeností některých bruntálských podnikatelů se již nyní banky zdráhají poskytovat úvěry, pokud se podnikatelský záměr týká bývalého majetku řádu.

Majetek řádu byl nejprve zkonfiskován nacisty a bezprostředně po skončení 2. světové války, v roce 1945, na něm byla zavedena národní správa. Už 22. srpna téhož roku tehdejší velmistr Schälzky požádal o navrácení majetku. Žádost byla přezkoumána a na základě předválečných a poválečných činů a postojů byl německý řád 27. února 1946 označen ve smyslu dekretů prezidenta Beneše č. 12/1945 Sb., a č. 108/1945 S., za zrádce a nepřítele ČSR. Dne 30. srpna 1945 byl tedy majetek zkonfiskován.

O postojích řádu si lze udělat

úsudek z dopisu, který velmistr Schälzky zaslal Hitlerovi. Píše v něm doslova: „V době československého zřízení si zachoval německý řád – přes cizonárodní nátlak – své národnostní postoje a na svém vlastním území vykonával záslužnou národně uvědomovací práci.“ Je také prokázáno, že velká část členů řádu sympatizovala s henleinovci a po obsazení Bruntálu wehrmachtem sloužili slavnostní mši. Pamětníci dále uvádějí, že po válce řádoví kněží pašovali majetek a členové řádu dokonce stříleli po osvobozenecích vojácích.

Přes tyto skutečnosti se od prohlášení řádu za zrádce a nepřítele ČSR v květnu minulého roku Okresní úřad v Bruntále dodatečně distancoval, čímž je vlastně prohlásil za neplatné. Někteří právníci totiž považují prohlášení řádu za nepřítele a zrádce právně v podstatě za neplatné vzhledem k tomu, že řád byl zakázán nacisty.

In: Naše pravda – týdeník
komunistů a sympatizujících,
13/1994, s.5.

Máme vás rádi, ale jen dokud jste chudí

Na restituci církevního majetku můžeme v zásadě nahlížet ze dvou úhlů: pro jednoho je to vidina rájská, pro jiné pekelná.

Ráj, nebo peklo... Nedávný průzkum názorů mladých lidí mezi patnácti a devěťadvaceti lety ukázal, že jen osm procent dotázaných považuje peklo za něco reálného. Připomněl jsem si při této příležitosti kázání kteréhosi popa, které jsem absurdní náhodou jednou chytil v rádiu ve čtyřicetém ruském vysílání peruánské stanice Hlas And. Ve stručnosti pop říkal asi toto:

"Já vím, že hřešení je zábavné, kdežto ctnostný život v souladu se slovem Božím je pěkná otrava. Jenže uvažte, že v tomto slzavém údolí jste jen mžik, kdežto po smrti vás čeká celá věčnost. Když zainete zuby a ten mžik překonáte ve ctnosti, přijdete do

ráje. Když však budete smilní a pít kořalku a hrát karty a klít, dostanete se po smrti do pekla a čertí vás hodí do vroucího oleje a budou vás píchat vidlemi. Reknejte sami, stojí vám to za to?"

To byl ovšem ruský hlas z Peru. V našem prostoru z velebných úst takovou argumentaci sotva uslyšíte. Církev se modernizovala, i v katolických kostelích velebný otec stojí věřícím tváří v tvář. Za ta desetiletí komunistického šikanování získaly církve u nás hodně sympatií. Změnily se, už nikoho nešikanují. Jsou skromné a chudé.

A najednou, tu máš, čerte, kropáč, už chudé nechtějí být.

Na Bruntálsku, kde se o kdysi zabavený majetek uchází církevní řád německých rytířů, jsem slyšel takové vysvětlení: řád chce sloužit chudým, a aby mohl dob-

ře sloužit, musí dostat zpátky lesy a polnosti a nemovitosti a všechno, co mu dřív patřilo. Zní to docela logicky, a přece jde ta logika tak trochu proti srsti. Služba je krásná věc, ale s majetkem přichází ruka v ruce i moc, a té se nepřestávám bát.

Církev se změnila k lepšímu, ale není to hlavně proto, že už nemají moc? A jakmile zastánci obnovy ekonomické moci církvi zahlednou i malou škvírku, nezačnou ji rozšiřovat do rozměru škvíry, ba průrvy, jako se o to pokusil místopředseda KDU-ČSL Jan Kasal v souvislosti se zákonnou novelou o navrácení židovského majetku? Na základě čeho máme potom věřit, že restituční nároky církvi budou skromné a omezené? Že se i ten malý majetek a malá moc nestanou páčidlem k získání velkého

majetku a velké moci v dalším kole?

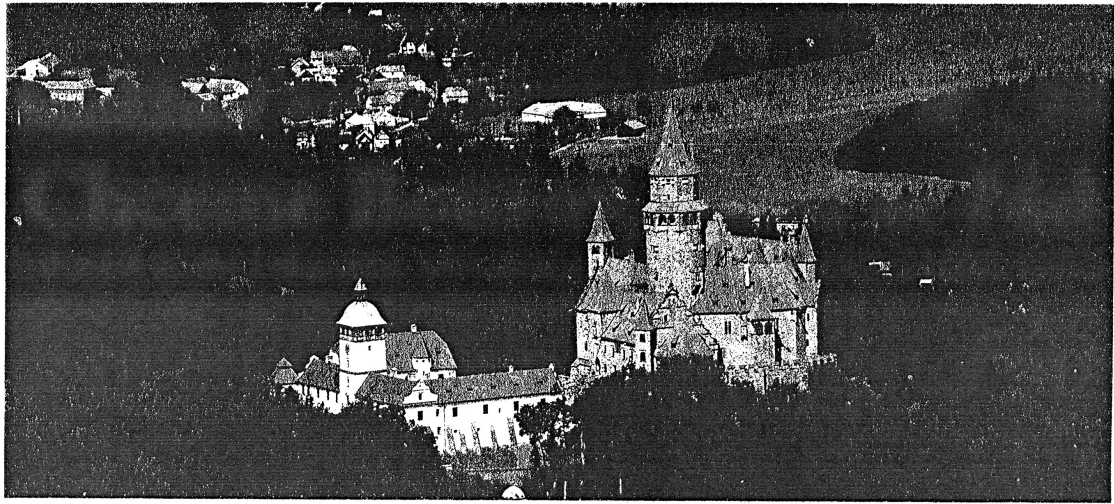
Při výzkumu názorů stran ráje a pekla se mě nikdo na nic neptal a ptát nemohl, protože se věkově jaksi vzorku vymykám. Nicméně na peklo věřím, i když na jiné, než jaké popisoval pop v Hlasu And. Je to peklo zde, na zemi, peklo moci v rukou ideologických věrozvěstů. Nemalují žádného čerta na zed. Připomenu jen církevní názory například na antikoncepci, na rozvody, ale i na svobodu slova a umělecké tvorby. Bojím se, co by se i u nás začalo dít, kdyby byly podloženy ekonomickou mocí. Proto bych rád řekl "do pekla s církevními restitucemi", kdyby to nebylo klení, za které bych se mohl dostat čertovi na vidle!

ONDŘEJ NEFF

In: MF Dnes, 6. 5. 1994, rubrika Názory, s. 6.

Chceme Bouzov, hlásí se řád

Soud rozhodl po válce v náš prospěch. Jeho rozhodnutí nikdo nedostal. Řízení tedy neskončilo, tvrdí řád

SPOR O HRAD NEKONČÍ. Soud řešil spor o hrad Bouzov, o nějž usiluje řád německých rytířů. Verdikt však nepádl.

FOTO: JIRÍ BERGER

Olomouc - Boj o Bouzov, který chce získat zpět řád německých rytířů, dnes Německý řád, se opět připomněl. Okresní soud v Olomouci sice včera další projednávání kauzy odročil, vnesl však do problému nový pohled. V roce 1948 rozhodl Nejvyšší správní soud ve prospěch řádu. Nástup komunistické diktatury výsledek smetl, ale také způsobil, že rozhodnutí soudu nikdo neode-

slal. Řád tvrdí, že tím pádem původní řízení vlastně neskončilo.

Řád: Staré řízení neskončilo

Podle advokáta Německého řádu Václava Zemana tak může stávající soud pokračovat až v okamžiku, kdy bude někdejší rozhodnutí Nejvyššího správního soudu doručeno. Včera proto hned na počátku jednání po-

žádal o přerušení řízení. „Jedná se o rozhodnutí Nejvyššího správního soudu z roku 1948. Toto rozhodnutí ruší předchozí rozhodnutí ministerstva zemědělství, kterým mělo dojít k převzetí majetku řádu. Do současné doby nebylo doručeno žádnému účastníku řízení, tedy neskončilo,“ řekl advokát. Rozhodnutí z roku 1948 je klíčové. Řád totiž přišel o majetky už před válkou, kdy mu je

zabavili nacisté. Samotný řád byl už tehdy rozpuštěn. Po válce majetky převzal stát, ale řád německých rytířů se o své majetky začal soudit. Stihl dosáhnout příznivého verdiktu u Nejvyššího správního soudu, ale kvůli nástupu komunistů k moci spor stejně tak jako tak skončil.

„Nejsem schopna rychle reagovat na tak závažné skutečnosti. Ale zkoumání doručení rozhodnutí Nej-

vyššího správního soudu považují za nadbytečné,“ řekla právní zástupkyně Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových Blanka Petříková. Obdobných drobných kroků v kauze bylo již několik. Za výsledek měly obvykle jedině. Nová zkoumání a další protahování soudního řízení.

LUDEK NAVARA

Další informace najdete na stranách C3 a C6

In: MF Dnes, 1. 3. 2006, s. C7.

Němečtí rytíři provokují

PRAHA - Německý řád se už řádu let neúspěšně domáhá vrácení svého údajného majetku v ČR. Včera na tiskové konferenci zkusili jeho »předáci« za podpory svých advokátů přesvědčit novináře o tom, že je nutné zpřesnit vládou navrhovaný zákon o majetkovém vyrovnání státu s církvemi. Ten sám o sobě je děsivý, neboť nabízí církvím miliardy korun »odplaty«. (Pokračování na str. 2)

pravdu.

Němečtí rytíři...

(Dokončení ze str. 1)

Řádu v něm však chybí definice majetkové křivdy, která má být podle něj zákonem napravena. Právní zástupci řádu uvedli, že podle posledních jednání s ministerstvem kultury by na majetek řádu měl zákon pamatovat. Obávají se však možného různého výkladu zákona, který by mohli uplatňovat soudci. Bojí se totiž práva.

»Byli jsme ujištěni (rozuměj - ministerstvem kultury - pozn. redakce), že je nám dáno legislativní cestou se domáhat svého majetku,« řekl sekretář velmistra řádu Robert Rác. Možné taha-

nice se soudem se však řádu nelíbí. požaduje, aby navrhovaný zákon nedával soudům žádnou možnost jakýchkoli vlastních výkladů. Německý řád se prohlašuje za pokračovatele Řádu německých rytířů, vzniklého jako špitální řád v roce 1190 za třetí křížové výpravy.

Podrobně se k jeho historii vrátíme v nejbližších dnech... Teď jen naznačíme, oč řádu jde. Ano, o majetek v řádu několika miliard korun: 15 tisíc hektarů lesa, Státní lázně v Karlově Studánce, národní kulturní památky hrad Bouzov a Sovinec, zámek v Bruntále atd. (km, jan)

In: Haló noviny, 9. 4. 2008, rubrika Z domova, s. 1-2.

Boj o majetek Německého řádu

Vloni 10. září se do zapomenutého Sovince na Olomoucku sjelo tolik aut, že nebylo kde zaparkovat. Na místní nomy nevyšla situace. Členové Německého řádu si v tamním kostele připomněli padesát výročí úmrtí Evžena Habsburského. Těžko by někdo věřil, že se v Česku bude vzpomínat na Habsburky. Avšak v tomto případě šlo o někdejšího velmistra řádu, mimořádně byl posledním slechticem, který sloužil jako velmistr.

Kauza týdne

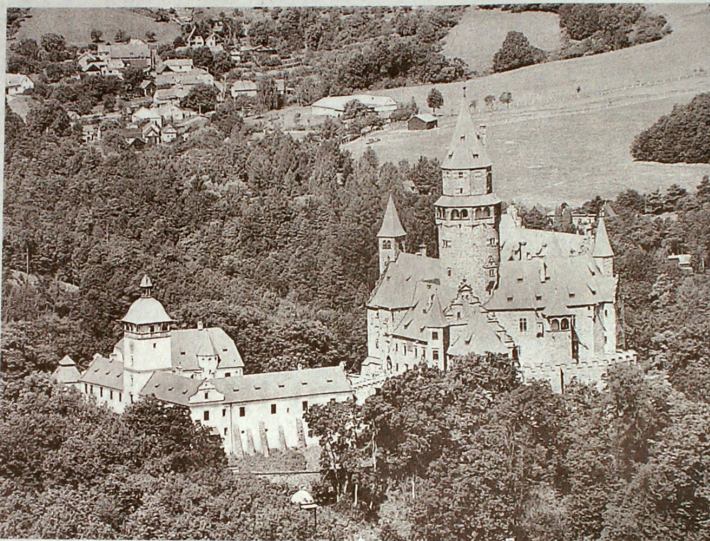
„Ze máme Habsburky v našich řadách, přece není nic divného,“ říká Robert Rác, sekretář velmistra Německého řádu, který sídlí ve Vidni. „Člen habsburského rodu je poslancem Evropského parlamentu. Spíše bychom si však mohli stěžovat, že máme v Evropském parlamentu komunisty...“ dodává Rác.

Klid po bouři?

Kolem majetkových sporů spojených s Německým řádem je klid. Ještě před pár lety to tak nebylo. Podpisovaly se petice, tisíce lidí protestovaly proti vrácení Sovince a Bouzova. Slyšet se nechal i tehdejší premiér Miloš Zeman. „Dokud bude tato sociálnědemokratická vláda u moci, řád německých rytířů od ní nedostane ani kamínek, natož Bouzov, Svinice či Karlovu Studánku.“ Kastlín Sovince Petr Schäfer, jeden z autorů petice, tvrdil, že objekty budou po vrácení veřejnosti nepřístupné.

V té době už řád některé objekty vlastnil a staral se o ně: byl to areál kláštera a konventu v Opavě. Tam provozuje i církevní varhanickou školu, jedinou tohoto druhu u nás. Objekty získal už na začátku devadesátých let. Tedy předtím, než vypukly tahačky kolem Sovince a Bouzova. A klid je, zdá se, zase i dnes.

Dřív jsem se setkával s negativními reakcemi, dnes je to asi půl na půl. Polovina se na nás dívá určitě pozitivně. Setkávají se s reakcemi lidí, kteří se o nás zajímají, zajímá

HRAD BOUZOV. Mimo jiné i tento zámek chtějí němečtí rytíři vrátit zpět.

FOTO: MAF A - JIŘI BERGER

je historické hledisko a na základě vlastního historického studia si na to udělají vlastní názor,“ říká Rác.

O co se vede spor?

Ve hře je majetek za miliony, možná miliardy. Státní lázně v Karlově Studánce, národní kulturní památka hrad Bouzov, hrad Svinice a další objekty. Všechny kdysi patřily řádu. Až do druhé světové války byl řád německých rytířů významným vlastníkem v celém kraji. Velmistr (nejvyšší představitel) řádu dokonce sídlil přímo v Bruntále.

S nástupem Hitlera a obsazením Sudet, v nichž ležel Bruntál i se síd-

lem německých rytířů stejně nedovolila. Takže majetek zůstal státní bez ohledu na soudní verdikty. A řád samozřejmě v zemi ani neposobil. Až po roce 1990 se řád do země vrátil a dostal i část majetku zpět. Narážel zpočátku na nedůvěru, ale o získané objekty se staral. Například do rekonstrukce varhanické školy v Opavě investoval desítky milionů korun. Na Slovensku, kde řád dříve nesídlil, vybudoval v Topoľčanech nový klášter.

střední Moravy, nedaleko Olomouce, stranou hlavních cest. Jeho středověká silueta je magnetem pro turisty, i když právě se středověkem nemá tolik společného. Původní podoba hradu, mezi jehož vlastníky patřili i Jiří z Poděbrad, byla jina a současný romantický vzhled získal hrad až při přestavbě před sto lety.

Pyšný „středověký“ hrad

„Ale jádrem sporu je hrad Bouzov. Pyšná, nádherná stavba v lesích

střední Moravy, nedaleko Olomouce, stranou hlavních cest. Jeho středověká silueta je magnetem pro turisty, i když právě se středověkem nemá tolik společného. Původní podoba hradu, mezi jehož vlastníky patřili i Jiří z Poděbrad, byla jina a současný romantický vzhled získal hrad až při přestavbě před sto lety.

Což se, měřeno návštěvníkem zájmem, povedlo.

Na hrad se vypraví ročně přes sto tisíc turistů, kteří obdivují pozor-

hodnou stavbu, známou z několika filmových pohádek. Pozdně gotický vzhled zaujme. A sora nádob bude větší. Že po třicetileté válce byly na daném místě prakticky rozvaliny.

Tradice stará osm set let

Ačkoli Bouzov získal řád německých rytířů až na konci šestnáctého století, v zemi působil dávno předtím. Nejstarší zmínka je starší než osm set let. Za první republiky se řád staral o pět nemocnic, došlo k novému územnímu rozšíření. Založil i německé školy. Pečoval také o klášter v Karlově Studánce, které nyní požaduje vrátit. Ale také měl v péči jedenácti farností a osmnácti kostelů.

Představitelé řádu dnes pokračují na to, že na Bouzově byly jako hosté představeni Masarykovi a Benesovi velmistři řádu byl poslancem českého slovenského parlamentu za strany křesťansko-socialní. A také připomínají, že řád v době před mnichovskou krizí přispěl penězi na stavbu pohraničních opevnění a československé armádě dal některé své objekty k dispozici.

V té době se věnoval především charitě.

„Chtl bych říci, že řádovým hradem je léčit a pomáhat. Jestliže by třeba budovat vojenské špitály, tak řád je budoval. Když bylo potřeba odlat sanitní službu, tak ji řád měl. Na italské frontě za první světové války řád zajistil sanitky, provozoval je a platil. Ze zámku a objektů patřících řádu na našem území se války staly domy pro rekonvalescenty,“ připomíná historik řádu z dob první světové války Rác.

Vzhledem k převládajícímu názoru na tolik společného. Původní podoba hradu, mezi jehož vlastníky patřili i Jiří z Poděbrad, byla jina a současný romantický vzhled získal hrad až při přestavbě před sto lety.

LUDEK NAVARA

Památkář: Bouzov patří k rodinnému stříbru

Olomouc - Ředitel územního pracoviště Národního památkového ústavu v Olomouci Pavel Konečný připomíná, že hrad Bouzov je nejvýznamnější památkou, kterou má ve správě. A také nejvýznamnější, kterou řád požaduje. „Hrad patří k rodinnému stříbru,“ říká.

Spor se vede o celý areál hradu?

Rád žádá celý areál hradu Bouzova včetně hlavní budovy, předhradí, lesovny a pozemků kolem. Včetně movitého vybavení.

Jaká je hodnota hradu?

To je otázka, na kterou těžko někdo může odpovědět. Hodnota nemovitosti i mobilie nebyla určena, je to majetek neznámé ceny, kterou těžko vyjádřit. Miliarda, dvě? V každém případě to je národní kulturní památka.

Měl spor vliv na stav objektu?

Péče od roku 1999 pokračovala plynuale, probíhaly opravy střeš, mostů, restaurování mobilie. Péče byla stejná, jako by spor nebyl.

Jaký je zájem veřejnosti o hrad?

Tradice velký. Návštěvnost se pohybuje ročně kolem sta tisíc lidí. Konkrétně vloni to bylo 103 tisíc návštěvníků. Významně to zvláště ve srovnání s ostatními objekty, které máme ve správě. Zámek ve Velkých Losinách navštívilo kolem čtyřiceti tisíc, hrad Svinice třicet tisíc a hrad Šternberk dvacet tisíc. To je

Část žalob jsme už stáhli, říká sekretář řádu

Svinice - Robert Rác působí jako sekretář velmistra Německého řádu. Jedná se o filmových a televizních pohádek a pořadů známý.

Co by nakonec znamenalo, kdyby řád ve sporu vyhrál?

Zástupci řádu uvedli, že by vše nechali zřístitelné. Nový vlastník by tam chtěl vystavit muzeum. Veřejnost by to tedy možná nepocítila. Ale změnili by se vztah k památkovému zákonu. Hrad by zůstal národní kulturní památkou a stát by dohled z titulu zákona dál prováděl.

Bylo by možné něco z vybavení hradu odvézt?

Do zahraničí určitě ne.

O nárocích se před lety hodně diskutovalo. Jak je to nyní?

Když situace byla vyhrůžena, nebyl jsem jené ve funkci. V současnosti spor nemá na nic vliv.

Hrad byl přestavěn, jaký vliv na jeho dnešní podobu měl řád?

Podepsal se na jeho vzhledu dominantním způsobem. Určité přestavby z devatenáctého století výrazně poznamenala vzhled objektu.

Jakou roli v dějinách Moravy a Olomoucka řád sehrával?

Tim, že zde působil a vyvíjel hospodářskou činnost, patřil k významným vlastníkům. Myslím, že i jejich ekonomická síla v minulosti sehrávala významnou roli.

LUDEK NAVARA

Jaké majetky má řád v cizině?

Lesy, vinice, jablonečné sady, hrady a zámky. Máme majetky v Belgii, severní Itálii, Rakousku, Slovinsku, na Slovensku... V poslední jmenované zemi jsme majetek neměli, ale v roce 1994 tam byl vybudován klášter.

Je majetek nárokován v Česku významným v poměru k vašim majetkům v cizině?

To nedovoluje změřit. Ten majetek je významný z pohledu kontinuity a historie. Na tomto území jsme působili osm set let. Řád tu něco vybudoval, postavil kostely, lázně, kláštery...

Jste připraveni o to nemovitosti bojovat u soudů až do konce?

Ano, budeme pokračovat za pomoci všech opravných prostředků.

Kolik má řád v Česku členů?

Má asi padesát členů, ale jejich počet se neustále mění. Z důvodů úmrtí či přijímání nových členů.

Jsou těžké podmínky pro vstup do řádu?

Jsou dány římskokatolickou církví a každý, kdo se podle nich chová, má šanci stát se členem řádu. Poslední slovo má generální rada, která sídlí ve Vidni. Naším heslem je pomáhat potřebným.

Co je vašim hlavním posláním?

Řád veškeré zisky, které má, využívá pro provoz řádu, tedy na provoz far, kostelů, škol a podobně. Takto řád hospodařil do roku 1939.

Řád má ve svém názvu, že je „německý“. Možná se někdo bude ptát,

zda tedy vůbec patří do české historie?

Není možné se na to dívat izolovaně. Vždyt celá naše země byla součástí Svaté říše římské, která byla německá. Navíc řád od napoleonských válek až do roku 1945 v Německu nesídlil.

Je řád otevřen všem národnostem?

Ano. V řádu jsou zastoupeny všechny národnosti z území, na kterých se řád nachází. V šele stojí nyní velmistr italské národnosti.

Velmistr řádu sídlí až do roku 1939 v Bruntále. Vrátil by se tam v případě vrácení majetku?

Velmistri vždy nesídlili v Bruntále. Také v Benátkách či Jeruzalémě. Ale velmistr by se do Bruntála určitě nevrátil. Ten sídlí ve Vidni.

LUDEK NAVARA

SPORNÝ MAJETEK

O co žádají němečtí rytíři

Praha (ler) - Německý řád chce od státu vrátit především hrad Bouzov, hrad Svinice (vpravo), zámek v Bruntálu (vlevo) a lázně v Karlově Studánce.

Několik soudních sporů vede řád i Lesy České republiky. Pozemkovým fondem a soukromými majeteli. Celkově Německý řád podal od devadesátých let v Česku kvůli majetku 19 žalob u různých okresních soudů.

FOTO: MAF A A ARCHIV

Řád německých rytířů se už o Bouzov nesoudí

Organizace stáhla žaloby proti České republice. Hrad chce získat díky restitučnímu zákonu – stejně jako v devadesátých letech

Vývoj celé kauzy

1936 – 1939
Německý řád úřady Třetí říše napadne v roce 1938 zrušily a zatkaly v Rakousku a v roce 1939 v Československu. Jeho majetek nastříhal zkonfiskoval. Tehdejší velitelství byl internován po celé dobu války pod dozorem gestapa. Dvacet členů řádu se účastnili bombardování atentátu na Hitlera, za což byli popraveni. Řád obnovil činnost v roce 1945.

1946 – 1948
Komunistický ministr zemědělství Julius Durek zabíjí konfiskaci majetku Německého řádu. Představitelé řádu se proti ně úspěšně bránili v soudu, až byl v prosinci 1948 vyhlášen správní soud CSR závazně rozhodnut, které bylo pro Německý řád příznivé. Komunisté se ale zastarali a tisíce hektarů půdy jednalo o bezzemný cíl papíru.

1991
Československý stát vrátil Německému řádu menší část majetku.

1994
Právní soud rozhodl, že Německý řád není subjektem, který spadá pod ustanovení dekretu č. 12 a 108 – tedy že je konfiskace jeho majetku komunistickým ministrem kvůli údajné kolaboraci s nacisty neplatná.

1997
Vláda přijala usnesení, v němž byl vyhlášen majetek řádu zahrnut do připravované restituční. Usnesení vlády nebylo doposud naplněno.

2000
Nevyšší soud vynesl doporučení rozsudek, na jehož základě podal Německý řád 13 úřadových žalob na svůj někdejší majetek u příslušných okresních soudů. Většina prowešle se stáhla několik let.

2005
Ústavní soud ve svém stanovisku uvedl, že žaloba nelze obhájit smyslu a účelu restitučního zákona. Stát takžet musí uplatnit legitimní očekávání na straně církevních právníků osob.

2007 – 2009
Německý řád zadal všem veřejně dostupným žalobám, které státní soudy nakládají církevní komise.

IVO OPLETAL
Olomoucké/Bouzov/ Žaloby proti České republice zastavil Řád německých rytířů, jež již prostřednictvím se několik let domáhal navrácení svého někdejšího majetku. Jedná se mimo jiné o hrady Bouzov, Sovinec nebo o Lázně Karlova Studánka. Ústavní soud totiž řád, kázal na to, aby své nároky uplatňoval v rámci restituční. Příslušný restituční zákon však poslatci dříve neschválil.

O navrácení hradu Bouzova a přílehlých lesů bojoval Německý řád (oficiální název: Řád bratří domu Panny Marie v Jeruzalémě, dříve řád německých rytířů) v minulosti za velkého zájmu veřejnosti u olomouckého okresního soudu. Ten v roce 2006 vynesl verdikt, že řád nemá na hrad Bouzov nárok. Mimo jiné zpochybnil skutočnost, že Řád bratří domu Panny Marie je právním nástupcem původního vlastníka hradu – Řádu německých rytířů, sdělil sekretář velmistra řádu Robert Rác.

Německý řád se odvolal ke krajskému soudu. Ten v roce 2007 na rozdíl od okresního podle informací sekretáře velmistra nároky právního nástupnictví současného Německého řádu nespochybnil. Jeho představitelé však na základě nálezů ústavního soudu odvolali na restituční řízení. „Obdobně skočily i další spory. Sdělili nám, že církve a řády musejí vyčkat přijetí církevního zákona. Řád se nachází v takzvaném legitimním očekávání navrácení majetku,“ objasnil Rác. Německý řád proto veškeré žaloby proti České republice zastavil a svých práv se snaží domoci prostřednictvím restituční, stejně jako začátkem devadesátých let.

Sněmovna však zatím pokyn ústavního soudu nevyšlyšela a příslušný restituční zákon neprijala. Namísto toho zřídila komisi, která má problematiku navrácení majetku církvím řešit. Komise se však nemůže na nikom usnést, takže vzniká patová situace. Vše ilustruje skutečnost, že v ní zasjedají i dva komunisté, proti čemuž církev protestovala,“ upozornil sekretář velmistra. Ministerstvo kultury a dal-

NAVŠTĚVOVANÝ. Hrad Bouzov patří v republice k nejnavštěvovanějším hradům. Foto: Jiří Kopáček

Zajímavosti o Řádu německých rytířů

- Do Čech pozval Řád německých rytířů jako první král Otakar II. Řád, který provozoval špitál v Praze, podporoval i císař Karel IV.
- Jan Žižka byl původně nájemní žoldněm řádu a využil se u něj výjimečného umění.
- Řád na svých panstvích zrušil poddanství a robotu a stolo se dovozem želez II.
- Členové řádu vymysleli a začali provozovat první sanitní vozy a taktovými sanitní vozy pro zraněné vojáky v 1. světové válce.
- V období 1. světové války zřídil řád na hradech a panstvích Sovinec, Bouzov, Bruntál, Douhá Loučka a Lázně Karlova Studánka vojenská lazarety a rehabilitační centra.
- Řád zavedl jako první na severní Moravě telefonní linky a autobusovou dopravu.
- Komunistická československá vláda Německý řád a jeho členy cíleně obviňovala z kolaborace s nacisty. Důsledně zaměřovala mimo jiné ta, že řád poskytl ve třicátých letech minulého století tehdejší české vládě nově vyvíjený příspěvek ve výši 15 milionů korun na vybudování obranného systému na Opavsku. Řád také umožnil československé armádě udelat v lesích, které byly jeho majetkem, práce za účelem propojování obranné linie. Dal k tomu pozici železniční kompenzaci za stavení parocí pod bunkry.
- Žadovská finanční kompenzaci za stavení parocí pod bunkry.
- Německý řád založil v Bruntálu hrad Bouzov do jeho současně podoby. V roce 1910 jej zpřístupnil občanům Německého řádu přinejmenší jako kulturního muzea.
- Nedoresené záležitosti ohledně majetku Německého řádu přinejmenší jako kulturního muzea.
- Vlastnictví řádu je momentálně napříkád polovina v Bouzově. I náhodou a větš z kostelů hradu Sovinec nebo polovina hajovny v Bouzově.
- Řád provozuje ve zahráně přes 120 nemocnic a sociálních zařízení, zaměstnává 2500 lidí.

(zdroj: Dokumenty poskytl muzeum Německý řád a publikace Bouzovsko, krajina)

STRUČNÁ HISTORIE ŘÁDU

Řád německých rytířů vznikl v roce 1190 v Palestině. Na území Čech a Moravy působil od 13. století. V devatenáctém století se stala jeho mateřským sídlem v české provincii Opava. Na počátku minulého století zpřístupnil tehdejší velmistř řádu arcivévodě Evžen hradu Bouzov veřejnosti jako řádového muzea. V roce 1939 rozpustil Řád německých rytířů nacisté. Po válce byla činnost řádu obnovena. V roce 1946 obvinili komunisté členy řádu z kolaborace s nacisty a začali jeho majetek konfiskovat. Od roku 1989 Německý řád v českých zemích opět legálně působí.

Typický znak řádu – černý kříž na stříbrném podkladu. Foto: Internet

(Zdroj: www.nemeckyrad.cz)

HRAD BOUZOV

Hrad založen na počátku 14. století Bůzou. Od poloviny 14. století držel pán z Vildenbergů, kteří v roce 1382 prodali panství markraběti Joštovi. Ten je pak v roce 1396 přenechal svému přívrženci Heraltovi z Kunštátu. V rukou pánů z Kunštátu zůstal hrad a kratšími přestávkami téměř až do konce 15. století. Je pravděpodobné, že na hradě Bouzově se narodil poddělší český král Jiří z Poděbrad. Jiří z Poděbrad postoupil panství někdy před rokem 1442 svému stoupenci Zdeňkovi Kostkovi z Postupic. V letech 1472 – 1696 byl v majetku mnoha různých českých a moravských rodů. Pa celé panství kupuje Řád německých rytířů. Majetkem řádu zůstal hrad až do 1. 10. 1939, kdy byl konfiskován nacisty. V současnosti je hrad Bouzov ve správě olomoucké pobočky Národního památkového ústavu. Ročně jeho branou projde zhruba 100 tisíc návštěvníků. Na hradě se natičely pohádky jako O princezně Jasněnce a létající ševci, seriál Království potoků, Arabella se vrací nebo některé díly seriálu Fantaghiru.

zdroj: http://www.hrad-bouzov.cz

Počítačové hry

In: Olomoucký deník, 4. 4. 2009, s. 2.

NÁMĚSTEK MINISTRA KULTURY JAROMÍR TALÍŘ (KDU-ČSL):

Hodnotu majetku spočítala církev, rozhodla politická dohoda

Oldřich Danda

■ **Majetek, který církev žádá fyzicky či finančně vrátit, byl oceněn na 134 miliard korun. Jak jste k této cifře dospěl?**
O ústavní žalobě bylo jasné, že nemůže jít o výčetový zákon, ale že to bude ocenění politickou dohodou, pro kterou připravíme co možná nejprůhlednější doklady. Vycházeli jsme z podkladů, které ministerstvo shromázovalo v roce 2004 k výčetovému zákonu. Další podklady jsme dostali od Lesů ČR a vojenských lesů. Měli jsme evidenci od církve. Tím jsme se dostali k výměrným lesům, zemědělské půdy a vodních ploch.

■ **Kdo oni?**
Mám pocit, že to dělal inženýr Karel Šticha.
■ **Ale to je přece hlavní ekonom katolické církve. Kdo zařadil státu, že si ceny nenadsadí?**
Materiál vypracoval ekonomické oddělení církevního odboru s příspěvním inženýrka Šticha a Karla Fojtka z Ekumenické rady církvi. My jsme tu studii konzultovali s ministerstvem zemědělství a financí i Výzkumným ústavem zemědělské ekonomiky a nakonec jsme ty přibližné ceny přijali. A akceptovalo to jak ministerstva zemědělství i financí. Musím ale připomenout, že to byla nakonec rozhodla politická dohoda.

■ **Opozici připadají průměrné ceny za zemědělskou půdu 45 korun za metr či 27 korun za metr lesa nadhodnocené.**
Když byla sociální demokracie u vlády, tak připravovala výčetový zákon. A podle mého máme nižší ceny, než jak to odhadovali oni.
■ **V roce 2005 vznikla koaliční dohoda ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU o restituční téce, z které vyplývalo, že církve získá k rentu na 50 let v hodnotě jedné miliardy ročně plus inflace.**
To nevím či byla dohoda.
■ **Vy jste byl v koalici komisi, která to připravovala.**
Byl to takový debatní klub. Já si vzpomínám na jinou dohodu z vlády ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU, která je podobná té dnešní s výjimkou, že nebudou naturální restituční pro řády. Já opozici neberu. Řeší, že jsme tu cenu nastihli, ale já mám čisté svědomí, že jsme to objektivizovali, jak jsme nejlépe uměli.

■ **Mezi bývalým majetkem církve je asi tři tisíce budov, které jsou ohodnoceny na 44 miliard korun. Jak ty se ocení?**
To je otázka. Jak chcete ocenit nějakou chaloupku a jak kroměřížský zámek?
■ **Já to nedělal.**
Vypočítala se průměrná cena.
■ **Zákon počítá s tím, že majetek řádům a kongregacím bude vydáván pouze stát. Co když během let změní bývalý majetek majitelé?**
Majetek, který není v rukou státu, církve nemůže požadovat.
■ **V případě Německého řádu byla velká část majetku prodána do soukromých rukou. Řád na majetku podal žaloby a víceméně nemovitosti zablokoval.**
Na to nemám odpověď.

■ **Minimální výše řídicího ministra pro legislativu Cyril Svoboda uvedl, že podle restitučního zákona bude moc Metropolitní kapitula svatého Víta požadovat o pražskou katedrálu.**
To je jeho výklad. Já mouh fici, že je to obecný předpis, který neřeší jednotlivosti.

■ **Katedrála je docela významná jednotlivost. Vy jste byl v všech jednáních, o katedrále se tam nemluvalo?**
My jsme všechny věci konzultovali s právním kancelářem, která nám říká, že jestli chcete napsat obecný předpis, tak není dobré tam vložit výjimky. Podle mého soudní spor o katedrálu byl měl doběhnout.
■ **Pokud bude schválen zákon, podle kterého by měl stát splácet církvi šedesát let 83 miliard, i s úroky tedy celkem 270 miliard, dojde k oduce státu od církve?**
Je otázka, co je oduka? Jakmile skončí 20leté přechodné období, tak stát církvi přestane připlácet na provozní výdaje, jako jsou platy či jiné režie (1,3 mld. ročně, každý rok pokles o 5 % až k nule). Pokud ale církve požádá o kulturní památku a bude chtít příspěvek, bude zařazena do programu jako ostatní vlastníci.

In: Právo, 16. 4. 2008, s. 6.

Církevní gymnázium: místo roucha notebook. A modlitby povinné nejsou

Olomouc - Ranní modlitby, jednotné oblečení nebo povinné hodiny náboženství. Tak si většinou lidé představují výuku v církevních školách. Realita je však jiná. Dokazuje to i nové olomoucké Církevní gymnázium německého řádu, které vzniklo přeměnou z Moravského reálného gymnázia.

Každý student, který na podzim zasedne do jeho lavic, dostane namísto roucha svůj notebook s učebnicemi v elektronické podobě. Také se již nebude muset bát, že jej někdo vyvolá nečekaně. Ústní zkoušení totiž na této škole probíhá pouze ve zkouškovém období.

„Pomalu přecházíme na nový způsob výuky s maximálním využitím výpočetní techniky. Například jsme zrušili klasické ústní zkoušení a hodnocení žáků. Zkoušet se bude pouze ve zkouškovém období a studenti budou přesně vědět, z čeho. Takže se nebude moci stát, že by učitel mohl žáka ‚vykoupat‘ na něčem, co se neprobíralo,“ říká ředitel gymnázia Ivan Luger.

To, že se škola stala církevním gymnáziem, podle něj neznamena, že bude určena pouze věřícím. „Jsme otevření všem uchazečům,“ doplnil ředitel. Podle něj i přes změnu gymnázia na církevní školu nebude povinná výuka náboženství či povinná účast na mších.

■ Změna na gymnáziu

Školu převzal německý řád

Moravské reálné gymnázium převzal řád německých rytířů. Ten se vyvinul ze špitálního bratrstva brémských kupců, založeného roku 1190. V roce 1198 byl přeměněn na řád rytířský. V současné době v České republice používá oficiální název **Německý řád a sídlí v Opavě**. Většina jeho činnosti se zaměřuje **na provoz a podporu zdravotnických a sociálních zařízení**, provozuje v Opavě konzervatoř. Největší pozornost je věnována **majetkoprávním sporům s Českou republikou** o majetek řádu zkonfiskovaný komunistickým Československem.

Lehce pozměnit by se tak měl podle něj pouze dějepis, který bude rozšířen o dějiny německého řádu a dějiny církve obecně či výuku etické i estetické výchovy, která využívá příkladů z oblasti výtvarného umění k výkladu obsahu bible.

Ředitel: Chceme vybudovat elitní a prestižní školu

Podle Luger se škola změnila především proto, aby obstála v konkurenci mezi ostatními gymnázii. „Od roku

1995 se podmínky pro soukromé školy rapidně zhoršují, takže mnohé z nich pouze přežívají. Pokud za sebou nemají kapitál, nemohou ostatním školám konkurovat,“ dodává ředitel.

To byl i případ Moravského reálného gymnázia. Proto se jeho vedení rozhodlo oslovit církevní instituce s nabídkou spolupráce. Nakonec se domluvili právě s německým řádem.

„Dík jejich podpoře se tak již u nás neplatí školné a to je poznat i na počtu přihlášek, kterých bylo letos mnohem víc. Navíc řád hodlá v nejbližší době investovat do rozšíření a rekonstrukce prostor školy, včetně jejího vybavení,“ doplnil ředitel.

Podle zástupce německého řádu Roberta Ráca je výhodou nového církevního gymnázia, že má pouze sto osmdesát studentů. „Můžeme se tak zaměřit na individuální výuku studentů a díky našim kontaktům na rakouské, italské a německé univerzity jsme jim schopni nabídnout pokračování studia i jinde než v České republice. Pokud tedy budou chtít,“ vysvětluje Rác, podle kterého škola podobného zaměření v Olomouci zatím chyběla.

Ředitel Luger dodává, že by chtěl z církevního gymnázia nyní vybudovat elitní a prestižní školu. „Díky silnému ekonomickému zázemí německého řádu máme pro to všechny předpoklady,“ doplnil.

ROMAN HELCL

In: MF Dnes, 21. 4. 2008.

Německý řád kritizuje, chce zpět hrady a lesy

BRUNTAL (doh) - Německý řád, pokračovatel řádu německých rytířů, kritizuje současnou podobu návrhu zákona o vracení majetku církvím, který na začátku dubna schválila vláda.

Návrh podle řádu dostatečně nezaručuje, že jeho původní majetky, včetně hradů Bouzov a Sovinec, zámku Bruntál, lázní Karlova Studánka a patnácti tisíc hektarů lesa, budou navraceny zpět. Zástupci řádu tvrdí, že problémem je nejasná definice pojmů „majetková křivda“ a „původní majetek církvi“, které se v návrhu vyskytují. To ale ministerstvo kultury odmítá. „Z našeho pohledu je návrh zákona jasný a srozumitelný,“ řekl mluvčí ministerstva kultury Jan Cieslar.

In: Bruntálský deník, 9. 4. 2008, s. 4.